

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkészi Szakfolyóirat

73. évfolyam
1998/12.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSSES A TE IGÉD

Sánta Anikó: A Szenteste elmarad..... 441

TANULMÁNYOK

Ifj. Fabiny Tibor: A hermeneutika szolgálata és kihívása a teológia egyes tudományában..... 442

Galli István: Az állam és az Egyház szétválasztása és harmonikus együttműködése 446

KITEKINTÉS

Nagy Gyula: Egyházi Világhíradó IX. évfolyam 11. Szám 450

FIGYELŐ

Veöreös Imre: „Amíg időnk van” Vajta Vilmos válogatott írásai..... 455

Terray László: Néhány szó a kötet háttéréről és a szerző személyéről..... 456

Vajta Vilmos: „Fordítók” nemzedéke..... 457

Szebik Imre: Szolgálatunk a századvég világában..... 458

FÓRUM

Koczor György: Talán mégis jók az új törvények?..... 462

Smidéliusz Zoltán: Adminisztrációs, szervezeti és pénzügyi egység egyházunkban.... 463

Hegedűs Attila: Nyíltlevel Szakács Tamáshoz 465

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Béres Tamás: Ádvent 2. vasárnapja 467

Marossy Attila: Ádvent 3. vasárnapja..... 468

Varga Gyöngyi: Ádvent 4. Vasárnapja..... 469

Muntag Andor: Karácsony este 471

Cserháti Sándor: Karácsony ünnepe..... 472

Reuss András: Karácsony 2. napja 474

Szentpétery Péter: Karácsony utáni vasárnap..... 476

Szabóné Mátrai Marianna: Óév este 477

Szebik Imre: Hvizsgyalka György fiatal szolgatársunktól búcsúzunk 478

Gregersen-Labossa György: Igehirdetés Szentháromság ünnepe utáni 12. Vasárnapon Szombathelyen..... 479

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108; 317-547

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek).

Nyugdíjas lelkeszek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A címlapon: Pilarik István úrvacsorai kannájának részlete. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre.

A fotót Molnár Géza készítette. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte.

MÉCSÉS Szenteste I GÉD

A Szenteste elmarad

Talán mára lehullott végre a hó – gondolta vágyakozva félálomban, s rögtön fölillantak előtte régmúlt téli reggelek, amikor gyermeki ujjongással rohantak az ablakhoz, hogy megnézzék a csodát: az első havat. Mostanában hó se nagyon esik, még Karácsonykor sem – sóhajtotta hangosan. A Karácsony gondolatára újra elmerült a jóleső félálomban, s hagyta, hadd ragadja el a régi, türelmetlen várakozások hangulata, s az igazi ünnepé, mely megfoghatatlan, körülírhatatlan, csak puha és meleg. És olyan végtelenül nyugodt és békés. A kályha pattogó tüze és jóillatú melege is másmilyen volt azokon a reggeleken. Olyan „más” volt az a nap.

Az órára pillantott, de még nem kelt föl, mert akkor visszafordíthatatlanul elkezdődik a nap, és még egy picit nem akart gondolni semmire. Ám rögtön eszébe jutott, hogy az este nem készült el teljesen, valahogy nehezebben ment a munka, mint máskor. Állandóan elkalandozott a figyelme. Meghitt karácsonyestéken járt gondolatban, s aztán később álmában is. De az álomnak vége, a nap elkezdődött, s nem lehet lemaradni. Hogy is lesz? Ma négy falu, holnap is négy, de ma mind délután és este. Ezt kérték. Merthogy mégiscsak Szenteste lesz. Igen, Szenteste. Amit jéghideg templomokban fog eltölteni. Este nyolckor várják az utolsó helyen – a délelőtti nem az igazi, meg a kora délután sem. És teljesen igazuk van. Az ünnep fontos. Nem lehet a piacról beesni a templomba, az asztaltól elrohanva sem. Mindennek sora van, helye és ideje. Igen, de ez rá is ugyanúgy igaz, ő is ünnepelni, igazán ünnepelni akar végre. Aztán az álom és az ébrenlét határán újra az elfelejtettnek vélt gyermekkori emlékek tolultak elő, amelyek olyan kedvesek és szépek voltak, hogy egy könnycsepp gurult végig az arcán, siratva mindazt, ami már csak az emlékekben él.

Hirtelen egy ötlet jutott eszébe. Bizar volt, de lelkesítő. Gyorsan kibújt az ágyból, átrohant a dolgozószobába, és táblácskákat készített, négyet. Lassan, komótosan dolgozott rajtuk, szinte rajzolta a betűket. Mikor elkészült velük, mint kincseket, elrejtette őket a táskájában. Fölköltözött, közben számbavette a teendőit. A háznép aludt még, korán volt. Amikor fölkeltek, már nem volt otthon, de ezt megszokták. Megszokták a nélküle befejezett ebédeket és nélküle

elkezdett vacsorákat, a szokatlan időben csörgő telefonokat, és a váratlan látogatókat is.

Amikor hazaérkezett, még lelkesebb volt. Szinte megrészegülve vetette magát a készülődésbe. Ezt a családja is észrevette, és a lelkesedés öröme rájuk is átragadt. Együtt fognak ma ünnepelni – gondolta –, nyugodtan, nem kapkodva és az órát figyelve. Ez a mai nap az övék. Hó ugyan nem hullott, de még hullhat – ezen a napon minden megtörténhet. Egész nap boldogan tett-vett, élvezve minden mozdulatot. Délután azonban hirtelen valami szorítást kezdett érezni. Azon vette észre magát, hogy mindig az órára figyel lopva. Valami megmagyarázhatatlan nyugtalanság hatalmasodott el rajta. Aztán mint valami rémálom, hirtelen egy kép jelent meg előtte: emberek toporognak tanácstalanul a templomajtó előtt, és egy táblát néznek, mintha nem tudnák elolvasni, ami rajta van. Pedig elolvasták már, csak nem értik. A szavakat külön-külön igen, csak így együtt nem: A SZENTESTE ELMARAD. Hideg verejték önti el, elindulna, rohanna lélekszakadva, hogy levegye és összetépie az összes táblát, de lábai nem engedelmesskednek, mintha megbénultak volna...

Aztán fölébredt. Hirtelen nem tudta, hol van, hová tűntek a toporgó emberek. Aztán végre megértette: álom volt, amely jól kezdődött, de rosszul, nagyon rosszul végződött.

Igen, az álomnak vége, a nap elkezdődött. Hogy is lesz? Ma négy falu, holnap is négy, de ma délután és este. Merthogy Szenteste lesz. Amit az utakon és a jéghideg templomokban fog eltölteni. Még a prédikációt is újra át kell gondolni, s be kell fejezni. Kint most kezd pirkadni... – Ahogy az ablakra tévedt a tekintete, mintha kicsiny hópelyhek szállingóztak volna. Lehet, hogy mégis lesz ma hó...?

Sánta Anikó

A hermeneutika szolgálata és kihívása a teológia egyes tudományaiban*

Bevezetés: Homo interpretans

A hermeneutikát az értelmezés tudományaként szokták definiálni. Bár a modern hermeneutika születéséről csak a 18. század óta beszélünk, magának az „interpretációnak” a kezdeteiről igen nehéz lenne szólnunk, hiszen az interpretáció egyidős az emberiséggel. Az ember mindig is értelmezte az őt körülvevő világot, értelmezte környezetét, a természetet, embertársát, önmagát. Értelmezte az évszakok változását, az idő múlását, értelmezte az életet és a halált. Értelmezte a múlt örökségét, amit majd történelemnek neveztek. A közösségekbe szerveződött emberiség értelmezni kezdte a reá hagyományozott szent szövegeket. Elmondhatjuk, hogy az ember homo interpretans.

Az értelmezés valamilyen álláspont, nézőpont, perspektíva, „látás”, meggyőződés, tehát olyasvalami, mint a hit. A Zsidókhöz írt levél szerzője szerint „a hit a reménylett dolgok valósága, a nem látott dolgokról való meggyőződés” (11:1).

Interpretáló közösségek

A kereszténység számos egyházra és szektára van széttagozódva. Mi választja el egymástól az egyes egyházakat és szektákat? Azt szokták mondani, hogy ezek a különböző hitvallások, illetve konfessziók, mint például az Ágostai Hitvallás vagy a Helvét Hitvallás. Ám, ha alaposabban meggondoljuk, akkor észre kell vennünk, hogy a különféle hitvallások mögött a Biblia különféle értelmezései húzódnak meg. A szent szövegek értelmezése megelőzi a hitvallást. Ezért talán nem helytelen *Stanley Fish*, amerikai irodalomtudós kifejezését: „interpretáló közösségek” az egyházakra is alkalmazni. Különféle egyházakban különféleképpen értelmezik az Írást: az egyházak tehát interpretáló közösségek.

A szövegek is interpretációk

Figyelnünk kell arra is, hogy nemcsak arról van szó, hogy egyes közösségek interpretálnak szövegeket, hanem arról is, hogy azok a szövegek, amelyeket interpretálnak, részint maguk is interpretációk. Ha a szent szövegeket kinyilatkoztatásként fogjuk fel, akkor el kell ismerünk, hogy az egyes bibliai könyvek szerzői hitben értelmezték az általuk átélte vagy hallott eseményeket, illetve azok fényében a korábbi szent szövegeket. E szer-

zők tanúskodtak vagy tanúságot tettek az üdvtörténet döntő eseményeiről (v.ö. Paul Ricouer: „A tanúság hermeneutikája”).

Az értelmező maga az értelmezés tárgya

S végül, ha felismerjük, hogy a szöveg maga is értelmezés, akkor azt is beláthatjuk, hogy nemcsak tőlünk független eseményeket értelmez, hanem a szöveg minket értelmez. Olyan szövegekről van szó, amely rólunk szól. A történet rólad szól: De Te fabula narratur! A kifejezés, hogy az ember homo interpretans, nemcsak azt jelenti, hogy értelmező lény az ember, hanem azt is, hogy ő a megszólított, ő az interpretált.

Hol tanítsuk a hermeneutikát?

Manapság sokat beszélnek hermeneutikáról. Talán azért, mert hosszú időn keresztül nem beszéltek róla eleget, sőt egyenesen elhallgatták, mintha nem is létezett volna. Pedig a hermeneutika a bibliai tudományok művelése közben született, innen indult el az emancipáció útján, hogy *Schleiermachers* autonóm diszciplínává, a megértés tudományává váljon. Az „általános hermeneutika” felismerései csak századunkban találtak ismét otthonra a teológia tudományaiban.

A következőkben a hermeneutika helyét próbáljuk megkeresni, majd meghatározni a teológiai stúdiumok között. A teológiai fakultásokon általában nincsen külön „Hermeneutika Tanszék”, a hazai teológiákon is csak érintőlegesen tanítják a hermeneutikát, ha egyáltalán tanítják. Hol keressük a hermeneutika helyét a hagyományos teológiai diszciplínák és tanszékek, az ószövetségi teológia, az újszövetségi teológia, a rendszeres teológia, a gyakorlati teológia és az egyháztörténet között? Hova is tartozik vagy tartozzék a hermeneutika egy teológiai fakultáson? Az alábbiakban arra szeretnék rámutatni, hogy a hermeneutika nem „uralkodó”, hanem „szolgáló” tudomány a hagyományos teológiai diszciplínák között, ugyanakkor nehezen lokalizálható, mivel mintegy „átjárja” e tudományokat. Viszont azért, hogy szolgáló tudomány, megakadályozza, hogy az egyes diszciplínák önmagukba záródjanak, egymástól teljesen elszigetelődjenek. Ezért a hermeneutika állandóan újszerű és friss kérdésfelvetései ugyanakkor állandó kihívást is jelentenek az autonómiára vagy megmerevedésre hajlamos teológiai tárgyak számára. S ha komolyan vesszük, hogy

* Elhangzott a Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanévnyitó csendesnapiján 1998. szeptember 16-án.

az ember *homo interpretans*, vagy azt, hogy az egyes tudományok által tanulmányozott primér szövegek maguk is értelmezés termékei, akkor megkockáztathatjuk azt az állítást, hogy a hermeneutika a teológiai tudományok „közös nevezője”. Tovább menve: ha azt mondtuk, hogy az értelmezés végeredményben valamilyen álláspont, nézőpont, szemlélet, perspektíva, „látás”, „meggyőződés”, vagyis olyasvalami, mint a hit, akkor ki kell mondanunk, hogy a teológiában a hermeneutika távolról sem valami „objektív” tudomány, hanem – bevallottan, vagy be nem vallottan – értékpreferenciákon nyugszik. Ezért egészen odáig is el kell menjünk, hogy kimondjuk: bármennyire is világi módszereket hív segítségül a hermeneutika, a „szemléletjelleg”-ből, valamint abból a tényből kifolyólag, hogy egyszerre „közös nevező” és a teológiai stúdiumokat „átjáró” tudomány, kitartóan emlékezteti a teológiai tudományokat „egyházi” voltukra, s visszafogja őket, amikor azok már-már feloldódni szeretnének a kétségtelenül gazdagabb, tetszetősebb, kidolgozottabb, csábítóbb „evilági gazdáik” tudományában, mint például a régészet, a vallástörténet, a történelemtudomány, a nyelvtudomány, a filozófia, a szociológia, a pszichológia, a pedagógia vagy éppen a zenetudomány. A mindent átjáró hermeneutika tehát – hamarosan remélem belátjuk – speciálisan teológiai tudomány.

Schleiermacher óta szokás a teológiai tudományokat egy fához hasonlítani, ahol a bibliikumok a gyökerek, a rendszeres teológia a törzs, az egyháztörténet, a gyakorlati teológia pedig az ágak, illetve a gyümölcsök. Varga István, a múlt század eleji híres debreceni professzor a keresztény teológiát három részre osztotta fel: 1. Exegetica Theologica, 2. Systematica Theologica, 3. Historica Theologica, 4. Applicata Theologica. Kezdjük tehát a gyökerekkel: a bibliikumokkal!

Ószövetségi teológia

Abból kell kiindulnunk, hogy az „Ó”- és az „Új”-szövetség közötti különbségtétel már eleve hermeneutikai megfontolás eredménye. A zsidóság Bibliája héber nyelven írt könyvek gyűjteménye, számukra a görög nyelven született „Újszövetség” nem tartozik a Szentíráshoz. Hogyan olvassák a keresztények az Ószövetséget? Szüksége van-e az egyháznak erre? Csak a zsidóság számára, vagy pedig a keresztényeknek is kinyilatkoztatás-e ez a könyv? A közelmúltban a Hermeneutikai Kutatóközpont kiadta *D. L. Baker Két szövetség – egy Biblia* című munkáját, amely éppen ezzel az életbevágó hermeneutikai kérdéssel foglalkozik. Munkája elején a szerző egy másik teológust, *B. W. Andersont* idézi: „Aligha van sürgetőbb kérdés, amit a központba kell állítanunk... mint az Ó- és Újszövetség viszonya... ezzel a kérdéssel minden kereszténynek – akár hivatásos teológus, akár gyülekezeti lelkész, akár laikus – szembe kell néznie az egyházban. Nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy ettől függ a keresztény hit értelme”.

Elmondhatjuk, hogy az Ó- és Újszövetség összekapcsolása nem esetleges, hanem a keresztény Szentírás maga is egy hermeneutikai konstrukció. Ezt a felismerést a közelmúltban az ún. „kánonkritika” tudatosított a leginkább, különösen *Bervard Childs*, aki rámutatott, hogy a történetkritika számára nyűgös teher volt, amitől a tudományos kutatás érdekében meg kell szabadulni. Amikor a történetkritika megkísérelte az értelmezési rétegeket a szövegről eltávolítani, akkor mintegy „dekanonizálta” a Bibliát. Childs az Ószövetségről írt híres könyvében,

Introduction to the Old Testament as Scripture, éppen azt kutatja, hogy az Ószövetséget miképpen lehet Szentírásként olvasni. Nem veti el a történeti kutatás hasznosságát, viszont az eredeti forma mellett őt elsősorban a *végső forma* izgatja. Minden bibliai könyv tárgyalása során a történeti szempontok vázolása után Childs azonnal a hermeneutikai összefüggéseket elemzi. Rámutat, hogy az egyes könyvek összerendeződése nem esetleges volt, hanem sajátos hermeneutikai szempontok szerint történt. A kanonizálás folyamatában régi könyvek újra jelentőséget nyertek (reszignifikáció). Az ún. kanonikus hermeneutika arra a kérdésre keresi a választ, hogy „hogyan érthetem meg az Írásokat ugyanúgy, amint azokat egykor a kanonizáló hívő közösség tagjai értették”.

Nemrégiben egy német katolikus teológus, *Christoph Dohmen*, egy zsidó írásmagyarázóval, *Günter Stembergerrel* adott ki közösen egy könyvet *Hermeneutik der jüdischen Bibel und des Alten Testaments* címen. Konceptiójuk a „dupla hermeneutika”, vagyis hogy a szent szöveget egyszerre lehet zsidó Bibliaként és Ószövetségként is értelmezni.

Természetesen számos ószövetségi hermeneutika született az elmúlt évszázadokban. Magyar nyelven az első hermeneutikát valószínűleg a komáromi *Pézteli József* írta, aki az angolból fordított *A Szentírás teológiája* elé saját maga egy százoldalas tanulmányt írt *A Szentírás helyes értelmére vezető rövid oktatás* címen. Ebben külön „regulákkal” magyarázza a „historikus”, „profetikus”, „erkölcsi” vagy „dogmatikus” könyveket.

A már említett debreceni professzor, Varga István az *Exegetica theologiában* (1807) az exegetika tudományát 4 részre osztja: 1. bibliai kritika, 2. bibliai hermeneutika, 3. bibliai literatúra, 4. bibliai filológia. Az általános bibliai hermeneutika rész mellett találunk külön egy ószövetségi és egy újszövetségi hermeneutikát is. (Az általános rész 1821-ben Miskolcon latin nyelven is megjelent, az újszövetségi részről pedig Balogh Margit tanárnő készíti éppen doktori disszertációját Zürichben.)

Az Ószövetség különösen is igényli a hermeneutikát, hiszen gondolkodásmódja, nyelvezete meglehetősen távol állt a 20. századi ember világáról. Az Ószövetség nagy része költői nyelven íródott, lényegi tulajdonsága a képes beszéd. Számatalan hasonlatot, metaforát, rejtvényt, enigmát, fabulát találunk benne. Már az Ószövetségben is megtaláljuk a példabeszédek, a szimbolikus cselekedetek nyomait. A költészethez hangsúlyozottan kell értenünk, ha például a Zsoltárok könyvének elemzéséhez érkeznünk el.

Az Ószövetségben a profetikus vagy az apokaliptikus szövegek külön hermeneutikát igényelnek. Helyes, ha egyszerűen csak jövendülésnek értelmezzük az ószövetségi próféciaikat? Kétségtelenül, a prófécia igényli a beteljesedést, de talán a beteljesedés több, mint előre meglátott események „utólagos beigazolódása”. Sokan arról szólnak, hogy egyes, a bibliai szövegben sajátos „mélyebb értelem”, *sensus plenior* fedezhető fel, valami többletjelentés, ami az emberi szerzőnek nem állt egyértelműen szándékában, amit tulajdonképpen Isten vagy a Szentlélek, mint „végső szerző” adott a szövegnek az emberi szerző inspirálása közben. Ezt a jelentést csak később, utólag lehet megérteni.

A próféciaival rokon hermeneutikai eljárás a tipológia, miszerint nemcsak szavak, hanem bizonyos események, személyek és dolgok is a jövő előképeivé, szimbólumává

válhatnak. Magán az Ószövetségen belül is van tipológia (a teremtés-tipológia, vagy az Exodus-tipológia Deuteró-Ézsaiásnál), de a tipológia különösen az Ó- és az Újszövetség kapcsolatára vonatkozik. Ezzel át is térhetünk az újszövetségi teológiára.

Újszövetségi teológia

Az elmúlt évtizedekben külföldön és idehaza is a hermeneutika kétségtelenül az újszövetségi tudományokban hozta a legtöbb gyümölcsöt. *Leonhard Goppelt* német újszövetségi teológus 1939-ben a tipológiáról írta doktori disszertációját *Typos. Die typologische Bedeutung des Alten Testaments im Neuen* címen. Halála után jelent meg hermeneutikai megalapozottságú kétkötetes munkája, *Az Újszövetség theológiája* (magyarul 1992-ben), amelyben azt írja, hogy „az Újszövetség csak akkor kapja meg a tulajdon intenciója szerinti magyarázatot, ha a történeti elemzésen túl az Újszövetség beteljesedése felől értelmezzük”. Csak egyetérthetünk Goppelttel abban, hogy az Újszövetség írói szerint Jézus szolgálatában beteljesednek a „próféta”, a „király”, az „Emberfia”, a „szenvedő szolga”, a „tizenkét törzs” a „páska”, a „Bárány”, az „Ádám”, „Izrael”, a „főpap”, a „szegletkő” típusai. Jézus Krisztus neve is tipológia, hiszen a názareti Jézus, az ács fia „betölti” a krüosztosz, a felkent, azaz a messiás típusát.

Az újszövetségi hermeneutikát az utóbbi évtizedekben különösképpen inspirálta Jézus példabeszédeinek megértése és értelmezése. Nem véletlen, hogy a svájci újszövetségi professzor, *Hans Weder* doktori disszertációját *Das Gleichnisse Jesu als Metaphern* (1978) címen írta, majd pár évvel később megjelent a nagy hatású *Neutestamentliche Hermeneutikja* (1986). Jézus példázatainak izgalmas, sokszor megbotránkoztató enigmák, amelyek néha saját értelmezésüket is adják. *Paul Ricoeur* szavaival a példázatok „deorientáltak, hogy reorientáljanak minket”. A példabeszédek azonban csak egy műfaj az Újszövetség számtalan műfaja között. A születéstörténet, a csoda-elbeszélések, a szenvedéstörténet, a feltámadás-történet értelmezése mind sajátos hermeneutikai szempontokat igényelnek. Az Apostolok cselekedetei, mint narratív beszédmód külön tanulmányozást igényel, s azon belül az apostolok beszédei sajátos retorikai jellegére kell figyelnie a hermeneutikai elemzésnek. Külön irodalmi műfajnak tekintendők az epistolák, az apostoli levelek. Szerkezetük, nyelvezetük, retorikájuk, képviláguk megértéséhez elengedhetetlen figyelembe venni az irodalomkritikai módszereket. Végezetül János Jelenéseinek könyvét csak az apokaliptikus műfaj ismeretében érthetjük meg teljes egészében.

Az újszövetségi hermeneutikáról magyar teológusok is sokat írtak: a már többször említett Varga Istvántól kezdve Budai Gergelyen, Varga Zsigmondon („Az újszövetségi írásmagyarázat kérdései”, Ref. Egyház, 1955) és Tőkés Istvánon keresztül egészen Bolyki János professzorig, akinek az *Az Újszövetségi írásmagyarázat elvei, módszerei és példái* című tankönyvét 1998-ban jelentette meg a Kálvin Kiadó.

Rendszeres teológia

Amint az ószövetségi teológia és az újszövetségi teológia, ugyanúgy a rendszeres teológia „része” is a hermeneutika. Klasszikus dogmatikák általában a bevezető részekben szokták tárgyalni a kijelentés (*revelatio*) dogmáját és a Szentírásról szóló tanítást. Ide tartozik a

Szentírás tekintélyének, inspirációjának és értelmezésének kérdése is. *Sebestyén Jenő* például *Református dogmatikájában* az Általános bevezető részben a „revelation specialis” után, a harmadik paragrafusban tárgyalja „A Szentírásról szóló tan”-t.

Zürichben a Hermeneutikai Intézet alapítója, *Gerhard Ebeling* a rendszeres teológia professzora volt. Ebeling marburgi kollégájával, *Ernst Fuchs*-szal együtt a Bultmann utáni teológia, az ún. „Új hermeneutika” képviselője. Jelentősége, hogy nemcsak a szisztematikus teológiát, hanem az egész teológiai gondolkodást a hermeneutikára alapozta. Bultmann, Heidegger és Gadamer tanítványa, de *Barth Károly* teológiája meghatározó volt számára. Ez év januárjában egy személyes beszélgetés alkalmával nagy nyomatékkal azt mondta nekem, hogy a legnagyobb hatást mégis Luther teológiája gyakorolta gondolkodására. (Hermeneutikai munkássága mellett századunk egyik legjelentősebb Luther-kutatója is, erről tanúskodik a közelmúltban magyarul is megjelent *Luther. Bevezetés a reformátor gondolkodásába* című munkája is.) Ebeling Lutherral és Bultmannal együtt vallja, hogy a teológus célja az ige megszólaltatása. Ugyanakkor meg is haladja Bultmann, hiszen Bultmann a *kerygma* valami nyelven kívüli dolognak tartotta, gémánntnak, amit porcelánvázába helyeztek. Ebeling szerint a *kerygma* elválaszthatatlan az őt hordozó nyelvtől. Ebelingnek ma már klasszikusnak számító 1959-es tanulmánya „Isten szava (igéje) és a hermeneutika” abból indul ki, hogy Isten igéjének lényege a meghirdetés, a *proklamáció*. Vagyis, hogy Isten igéje a szöveg textusától a prédikáció felé mozdít el, hiszen az ige eredetileg beszéd volt, csak később lett írássá, de ez az írás azt igényli, hogy ismét beszéddé váljon a hirdetés által. A beszéddé vált ige történik a hallgató lelkében, ezért a hermeneutikának ún. „szóeseménnyel” vagy szótörténéssel van dolga. A régi hermeneutikával szemben az ebelingi Új hermeneutika arra mutat rá, hogy nem a nyelvet kell megértenünk, hanem a nyelven keresztül értünk meg valamit, vagyis hogy a szó nem az értelmezés tárgya, hanem a szónak magának hermeneutikai funkciója van: a szó nyitja meg a megértést. A szónak tehát történnie kell, s ahol a szó helyesen történik, ott megvilágosodik az egzisztencia. A hagyományos nyelvszemlélet azt tanította, hogy a szavak „jelölnek” valamit, az ebelingi hermeneutikában a szó, azaz az ige cselekszik: az embert hívővé akarja tenni, az Isten igéjévé vált szó vagy szöveg *coram Deo* állítja az embert.

Gyakorlati teológia

Az előbbi gondolatmenet el is vezet bennünket a gyakorlati teológiához. A gyakorlati teológia ágai a homiletika (az igehirdetés tudománya), a poimenika (a lelkigondozás tudománya), a katechetika (a tanítás tudománya) és a liturgika (az ünneplés tudománya). A hermeneutika szempontjai természetesen mindennek előtt a homiletikában, az igehirdetés tudományában válnak nyilvánvalóvá. A homiletika kiindulópontja, hogy Isten és ember között kommunikáció van, hogy az Isten megszólítja az embert. Az isteni szó, azaz tett, cselekedet. Nem egyszerűen a Bibliát hirdetjük, hanem Isten cselekedetét, s a Biblia is *tanúságtétel* Isten cselekedetéről. A fundamentalizmusnak, vagy a verbálinspirációnak az a kísértése, hogy a bibliai szöveget nem tanúságtételnek tekinti, hanem azonosítja az Isten igéjével. Ezért ez a szemlélet azt állítja, hogy Isten igéje azért szent, „mert

meg van írva”. Ha viszont vállaljuk azt, hogy a Biblia tanúságtétel Isten igéjéről (vagyis, hogy a szöveg mögött Isten cselekedete van!), akkor meg kell fordítanunk a fundamentalisták érvelését, s azt kell mondanunk, hogy „Isten igéje azért van megírva, mert az szent dolog”! Óriási a szemléletbeli különbség a két állítás között!

Nem a Biblia Isten igéje, hanem a Bibliában van Isten igéje. Ezért a Biblia nem egy isteni „magnetofon”, hanem az emberi szóba inkarnálódott isteni üzenet. A Biblia nem informatív céllal, hanem prédikációs céllal keletkezett, s ezért amint a Bibliában, úgy a prédikációban is benne lehet Isten igéje.

Mi az egyház és az ige viszonya? A katolikus felfogás szerint az anyaszentegyház a végső valóság, s az ige is alárendelődik az egyháznak. A reformáció viszont Lutherrel együtt vallja, hogy „Nem az egyház teremti igét, hanem az ige teremti az egyházat, vagyis *ecclesia creatura verbi*, és nem *verbum creature ecclesiae*. Csakis Isten igéjének meghirdetése, a történő ige hirdetés, azaz az igének az emberi szívben történő megfogása teremti az egyházat. Az egyház viszont azért van, hogy a tanúságtételt ma továbbadja. Vagyis az ige hirdetés nélkül nincs egyház, de az egyház nélkül sincsen ige hirdetés.

Az ige hirdetésnek az a feladata, hogy legyőzze azokat az akadályokat, amelyek gátolnák Isten igéjének célba találását, s hogy elősegítse Isten igéjének megszólalását. A prédikáció lehet homília vagy sermo. Amíg az utóbbi inkább tematikus prédikáció, addig a homília az üzenetnek versről versre történő kibontása, a dió feltörése. Ez sokkal inkább hermeneutikai feladat, hiszen a tematikus prédikációt mindig kísérti, hogy a témához keresse a textust. Az üzenet kibontása különösen is felelős munka a nehéz helyek esetében. *Augustinus* mondja egy helyen, hogy a Szentírásban egyszerre vannak világos és homályos helyek. Azért vannak világos helyek, hogy éhséget csillapítsanak, s azért vannak homályos helyek, hogy csömörtől óvjának. *Luther* pedig úgy fogalmazott: ha nehéz helyet találok a Bibliában, akkor azt azonnal a kősziklához (azaz Krisztushoz) vágom, s akkor azonnal feltörik a kemény dió finom belseje! Ez a Lutherre jellemző krisztocentrikus értelmezés, hiszen ő az Ószövetséget is Krisztusra vonatkoztatva – *was Christum treibet* – olvasta.

A hagyományos hermeneutika különbséget tett a szöveg megértése (*ars intelligendī*), a szöveg magyarázata (*ars explicandī*) és a szöveg alkalmazása (*ars applicandī*) között. Az ige hirdetésre is érvényesek ezek a fázisok, de a jó ige hirdető nem az egykori, hanem a mai, aktuális üzenetre helyezi a hangsúlyt.

Egyháztörténet

„Az egyháztörténetnek aztán végképp semmi köze a hermeneutikához!” – mondjuk talán ösztönösen magunkban. De valóban így áll-e a helyzet? Tényleg független-e az egyháztörténet a Biblia értelmezésétől? Ha az egyháztörténet csupán a világi történelem egy sajátos szeletének látja magát, mint a nemzet-történet, politika-történet, intézménytörténet vagy a társadalomtörténet, akkor tényleg kevés köze van a hermeneutikához. De ez már egy szekularizált egyháztörténet, amely sajnálatosan elszakadt teológiai eredőitől, s szempontjait csak a világi történelemtudományhoz méri. Az egyháztörténet pedig eredetileg egyértelműen *teológiai* tudomány volt. Gerhard Ebeling, aki pályájának kezdetén Tübingenben az egyháztörténet professzora volt, 1946-ban „Az egy-

háztörténet mint a Szentírás értelmezésének története” címen írta disszertációját. Ebeling abból indult ki, hogy a reformáció az egyházat Isten igéjének hirdetése felől ragadta meg. Eszerint – így hangzik Ebeling zseniális definíciója – „az egyháztörténet ott zajlik, ahol a Szentírást értelmezve fölhangzik a Jézus Krisztusról szóló tanúságtétel” (HF, 18). Ugyanakkor hozzát teszi: „a Szentírás értelmezése nemcsak az ige hirdetésben és a tanításban történik, és főként nem elsősorban a kommentárookban, hanem a tettekben és a szenvedésekben is. A Szentírást értelmezzük a kultuszban és az imádságban, a teológia művelésében és a személyes döntésekben, az egyházi szervezetekben és az egyházpolitikában, a pápák uralkodásában és a fejedelmek egyházfőiségében, az Isten nevében vívott háborúkban és az irgalmas szeretet tetteiben, a kultúra keresztény formáiban és a kolostorok világtól való elvonultságában, a vértanúkban és a borszorkányégetésekben” (uo. 19.).

A protestantizmusnak helyes volt a felismerése, hogy Isten igéjének eredetiségét, elevenségét nem helyettesítheti a hagyomány, s hogy a hagyomány torlaszként ráakódott az élő igére. De talán némileg megfeledezett a protestantizmus arról, hogy az ige és az egyház nemcsak forrás, hanem folyam is, vagyis hogy a bibliai szövegeknek *sajátos hatásuk van a történelemben*. Ebelingnek az egyháztörténetnek a Szentírás értelmezéstörténeteként való felfogása átvezet bennünket Gadamernek a *Wirkungsgeschichte*-ről való gondolataihoz. Vagyis a szöveghez hozzátartozik annak utóélete is. A Bibliának is sajátos hatástörténete van, erről tanúskodik, hogy az egyház ma is létezik, sőt mi, ma élő keresztény emberek a „Biblia hatástörténetének vagyunk a termékei”. Mindegy *Ulrich Luz* mutat rá *Evangelium és hatástörténet* című kis könyvében. Mint írja, a történelem olyan, mint egy folyó, s az egyes bibliai szakaszok a történelem folyamán „teremnek gyümölcsöt”.

A bibliai szövegek értelmezéséhez nagy segítséget nyújt, ha az értelmezett szöveg hatástörténetét, azaz az értelmező közösségek történetét is tanulmányozzuk. Az ebelingi egyháztörténet-felfogás így nemcsak a gadameri hatástörténet-fogalommal, hanem a Childs-i kánonkritikával is rokonságot mutat. Childs Exodus-kommentárjában példamutató módon a könyv értelmezéstörténetét is tárgyalja.

Sokkal közelebb kerülhet hozzánk az értelmezett bibliai szöveg, ha annak az értelmező közösségnek az életét is tanulmányozzuk, ahol élt és hatott a szöveg. Így kapcsolódik tehát össze az egyháztörténet és a hermeneutika.

Összefoglalva elmondhatjuk: láthatjuk most már, hogy a hermeneutika nemcsak módszertan, nem is csak egy diszciplína a teológiai tudományok között, hanem átjárja, áthatja a teológia mindegyik ágát. Nem kíván uralkodó pozíciót, „tanszéket” szerezni magának, hanem *szemléletet szolgáltat* mindegyik teológiai diszciplínának. Ugyanakkor megakadályozza megmerevedésüket, vagy a világi tudományokban való feloldódásukat. Állandó kérdésfelvetései ezért provokatívak és nyugtalanítóak, de csak e nyugtalanító kérdésfelvetéseknek, szemléletbeli kihívásoknak köszönhetően maradhat a teológia továbbra is élő és friss szemléletű tudomány.

Ijf. Fabiny Tibor

Az Állam és az Egyház szétválása és *harmonikus együttműködése*

Az 1989/90. évet követően Európa középső és keleti felében történelmi folyamat zajlott le több-kevesebb időbeli eltéréssel az érintett államok vonatkozásában.

Az ún. *Jaltai Egyezmény* a szocialista táborba kényszerített államoknak az elmúlt évtized végére sikerült jelentősen lazítani azon a szoros felügyeleten és irányításon, amit (az akkor még nagyon is létező) Szovjetunió kényszerített rájuk, s tartott fenn – nem utolsó sorban – katonai eszközökkel is.

1990 táján bekövetkezett az, ami korábban csak a távoli jövőbe helyezett vízió volt. A szocialista tábor megszűnt létezni, sőt csakhamar a Szovjetunió is szét hullott, átadva helyét Oroszországnak és a többi utódállamnak.

A politikai változások soha nem látott gazdasági és – ezzel együtt – társadalmi átalakulást eredményeztek mindenhol, ahol a történelem vihara átsöpört, így hazánkban is.

Ennek a dolgozatnak nem célja, nem is lehet az, hogy mélyrehatóan elemezze azokat az okokat, melyek lehetővé tették, hogy nálunk az átmenet békés, mondhatni *szelíd* legyen, de igenis méltatásra kívánczik az a tény, hogy országunk lakossága feltűnő nagykorúságról tett bizonyosságot akkor, amikor a történelmi célok megvalósítását konzolidált körülmények között végezte el, s nem úgy, mint ahogy az például, persze lényegesen eltérő körülmények között, de – Romániában, vagy Jugoszláviában történt.

A történelmi léptékű változások a magyarországi egyházakat is igen nagy mértékben érintették.

Hely és idő hiányában nem tehetünk komolyabb történelmi visszapillantást, ezért csak utalni kívánok arra, hogy a dualizmus korában Magyarországon is megtörtént az állam és az egyház szétválása. Elég csak példálózó jelleggel utalni az anyakönyvezés világi hatóság kezébe adására, vagy a polgári házasságkötés jogintézményére, esetleg a válásra, stb.

Történelmileg ezt megelőzően jelentős változást eredményezett, hogy a reformációval megbomlott a nyugati kereszténység egysége, a modern államok pedig egyre nagyobb erővel állították függetlenségüket. Az egyházzal való kapcsolatuk hol a néha konkordátumok formájában jogilag is megpecsételt szövetség, hol a békés elválás, hol az egyház fölötti abszolutisztikus uralmi törekvések, vagy az egyház elleni erőszakos fellépés alakját öltötte.

Századunk, a huszadik század azonban két olyan katarzist is átélt-átszenvedett, melyek hazánk, népünk előtt a megsemmisülés reális rémképét villantották fel! Eleget utalni az Első Világháborút lezáró ún. *Trianoni békére*, mely hazánk és lakosságunk több mint felét szakította el az anyaországtól, téve azokat külfölddé és idegenné; majd a Második Világháború borzalmaira,

melyek országunkat hadszíntérré tették hihetetlen vereséssel és gazdasági rombolással okozva, végül a Második Világháborút lezáró politikai paktumokra, melyek az addig is már sokat szenvedett népünket egy idegen szubkultúrának, ellenséges hatalomnak szolgáltatták ki.

E dolgozat csak arra vállalkozhat, hogy az elmúlt fél évszázad vonatkozásában tegyen visszapillantást az egyházakat illetően, de alapjaiban az egyházak jelenlegi helyzetével és jövőjével kíván foglalkozni.

Az ún. történelmi egyházak – huzamos és jelentős jogfejlődés eredményeképpen – a Második Világháborút megelőzően komoly állami elismerésben részesültek és társadalmilag nagyfokú tiszteletnek, tekintélynek örvendhettek.

Az egyházak vezetői a törvényhozás felső házában voltak tagjai e minőségükben például, és számos közéleti személyiséget is adtak abban az időben.

Az egyházak által fenntartott különböző oktatási intézményekből – gimnáziumokból, egyetemekről – jeles személyiségek kerültek ki, elismerést szerezve iskolájuknak. Említsük meg itt, hogy evangélikus gimnáziumban utóbb világszerte elismert zenik is tettek érettségi vizgát.

Az 1940-es évek végén pozícióba került új – tőlünk mindenben idegen – hatalom ideológiája a materializmus szélsőséges válfaja volt, s mint ilyen, értelemszerűen ellenséges volt az egyházakkal szemben. Azok spirituális és oktatói, de népjóléti tevékenységét is nyíltan és fennhangon a jövő társadalmára szempontjából károsnak minősítették.

Az egyházak vezetőit koncepciók perében politikai és köztörvényi bűnözőkként ítélték el. Gondoljunk például Mindszenty bíboros, Ordass és Túróczy, vagy akár Ravasz püspök törvénytelen meghurcoltatására.

Nyilvánvaló, hogy a nagy vonalakban fentebb vázolt politikai előkészítés után a hatalom akkori – törvénytelen – birtokosai az egyházak, mint szervezetek jogait is alapjaiban sértették, kurtították.

Az iskolák államosításával megfosztották az egyházakat évszázados jogaitól és lehetőségeiktől, nevezetesen a jövő társadalmának formálásába való beleszólástól.

Az emberek tömeges megfélemlítésével, durva üldözésével igyekeztek az egyházakat társadalmi bázisuktól is megfosztani. Az egyházakat megmaradt templomaik falai közé zárták. Feltüntetve mindezt kölcsönös, egyenrangú megállapodás eredményének, gondolva itt az egyházakra kényszerített „egyezményekre”.

Ha a diktatúra évtizedei alatt az egyházakra nehezedő elnyomás némileg enyhült is, az tulajdonképpen mindig érezte hatását.

Ilyen előzmények után érkezett el a rendszerváltás, ami az egyházak életében is sorsforduló, sorsfordító alkalom volt, végkifejlete a mai napig nem fejeződött be. Gondoljunk arra, hogy az egyházi ingatlanok visszaszol-

gáltatása, az egyházak kártalanítása még nem fejeződött be. Jóhiszeműséget feltételezve az ilyen ügyekben eljáró állami szervekről és hivatalos személyekről, egyházi oldalról be kell látnunk, hogy a kártalanítási eljárás szükségképpen hosszadalmas lesz, hiszen annak gátat szab az ország teljesítőképessége, gazdasági ereje.

A frissen megszületett jogállam, a parlamentáris Magyar Köztársaság törvénnyel szabályozta az állam és az egyházak kapcsolatát.

Az Országgyűlés megalkotta A lelkiismereti és vallás szabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. Törvényt, mely 1990. február 12-én került kihirdetésre.

A törvény hatályon kívül helyezett minden, az elnyomatás éveiben született jogszabályt, és teljesen újonnan szabályozta az állam és az egyházak jogviszonyát *európai* jogelvek figyelembe vételével.

A törvény a lelkiismereti és a vallásszabadságot alapvető szabadságjogként deklarálja. Kinyilvánítja továbbá – az Alkotmány tételes rendelkezésére hivatkozással –, hogy az egyház az államtól elválasztva működik. Erre a jogszabályhelyre épülően a hatályos törvényi szabályozás kimondja, hogy „az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható”.

Nem lehet vitás, hogy az állam és az egyház törvényben kimondott – alapvető szinten elhatárolt – szigorú szétválasztása a korábbi évtizedek eseményei ismeretében csakis üdvözlendő. Nem szabad azonban megfeledezni arról, hogy *ez az* állam nem *az az* állam. A mai államszervezet nem tekinthető az egyházzal szembeni ellenséges hatalomnak, ideológiája – ha egyáltalán alkalmazható ez a kifejezés a korábbiak szerint –, nem üldözi a vallásgyakorlást semmilyen formában. Ez a körülmény pedig más megvilágításba kell, hogy helyezze ezt a kérdést.

Az új jogi szabályozás lépésétől eltelt majdnem egy évtized. Ez az idő – szerény véleményem szerint – igazolta, hogy a múlt eseményeitől való félelemre alapított szabályozás, a merev szétválasztás a mai társadalmi viszonyok között némi módosításra szorul.

Az egyházak, az egyházak tagjai, a hívő emberek szervesen a társadalomba illeszkedve élik mindennapi életüket. Az egyházak adott esetben rászorulnak olyan tevékenységek folytatására is, melyek nem tekinthetők szorosán hitéleti, illetve azzal összefüggő magatartásnak. Gondolok itt például egyes egyházi helyiségek átmeneti bérbeadására, az anyagi gondok enyhítése, mérséklése érdekében.

Szerény álláspontom szerint az állam és az egyház merev szétválasztását – de lege ferenda – az állam és az egyház harmonikus együttműködésének kellene felváltania.

Miről van szó?

A törvény adós marad mindenekelőtt az egyház, mint szervezet definíciójával. A legtermészetesebb dolog, hogy az egyház nem attól egyház, hogy az állam definiálja, ez a kérdés évezredek óta más síkon dől el. Azonban mégis helyes volna, ha valamilyen államilag meghatározott státust kapna ismét az egyház, hiszen a jelenlegi szabályozás – ebben egyben az állami elismerés, elfogadás is bennfoglaltatik – lényegileg nem sokban tesz különbséget bármilyen egyesületre vonatkozó szabályozást illetően. A hivatalos felfogás – ha egyáltalán megfogalmazódik ilyen formában – minimális taglétszám és a hatályos törvények tiszteletben tartásának kijelentése után

az egyházat nyilvántartásba veszi bírósági úton. Szabadon csak nagyon halkan és minden profanizációt mellőzve megkérdezni: az effajta hivatalos felfogás, illetve eljárás lényegileg miben különbözik egy alapítványra, vagy akár egy egyesületre vonatkozó felfogástól és hivatalos eljárástól? Azt hiszem, némileg megütközve azt kell megállapítanunk, hogy szinte semmiben. Ugyanakkor jelentsük ki és valljuk meg, hogy az egyház – keletkezésének körülményeire, küldetésére és céljaira figyelemmel – alapvetően és lényegileg különbözik bármilyen világi szervezettől. Ez természetesen nem mond ellent annak a megállapításnak, hogy mindennapi életében az egyház is tartozik betartani a törvényes rendet, és a tevékenysége folytatásánál figyelembe venni az alkotmányos normákat.

E dolgozat kereteit mindenképpen túlhaladná a minden kérdéskörre kiterjedő alapos vizsgálódás, különösen, ha több egyház tekintetében történne ez.

Erre is figyelemmel a vizsgálódást csak a Magyarországi Evangélikus Egyház szemszögéből kívánom folytatni a továbbiakban. Bízom abban, hogy szerény fejtegetéseim a többi egyház vonatkozásában is helytállóak...

A Magyarországi Evangélikus Egyház (a továbbiakban: Egyház) legutóbbi zsinatát már a rendszerváltás adta megváltozott körülmények között, 1991-től 1997-ig tartotta. Az ezt megelőzően 1966-ban ülésezett Zsinat jellemző módon – tükrözve a Kádár-korszak kamarilla politikáját – az akkori, egyébként igen csekély terjedelmű törvénykönyvet mindössze két (!) nap alatt alkotta meg!

Nyilvánvaló, hogy a diktatúra évtizedeiben folytatott egyházi törvényalkotás semmiképpen sem tekinthető az Egyház szabad akaratából tartottnak, nem is volt az.

Az 1991. évben összehívott Zsinat törvénykezését megelőzően zsinatra utoljára szabad, legitim körülmények között több emberöltővel ezelőtt, 1934 és 1937 között kerülhetett sor. Ha az azóta eltelt hat évtized alatt – a világtörténelmi eseményeknek is betudhatóan – nagymértékben meg is változtak a társadalmi-politikai körülmények; mégis érdemes az akkori szabályozás az alapos figyelemre, mert az – minden esetleges hibája, vagy hiányossága ellenére –, mind az Egyház, mind az állam oldaláról több évszázados spontán jogfejlődésben nyugodott. Márpedig ez mondható el a legkevésbé az elmúlt évtizedekben alkotott bármilyen jogszabályról.

Vizsgálva a legutolsó (1934–1937) legitim Zsinat törvénykönyvét, nyugodt lelkiismerettel állapítható meg, hogy az akkori törvényeket az Egyház szuverén módon, szabad akaratából alkotta meg. Nem mond ellent ennek semmiben sem az a tény, hogy a törvények kihirdetésére kormányzói (államfői!) jóváhagyás és megerősítés után került sor.

A Második Világháború előtti szabályozás tehát nem alkalmazta szigorúan az egyház és az állam szétválasztását, de az állam beavatkozása – látni fogjuk – kifejezetten támogató–segítő jellegű volt, nem pedig korlátozó, önállóságot csorbító. Az állam ugyanis tekintélyével, súlyával és hatalmával segített érvényt szerezni az egyházi hatóságok törvényes döntéseinek.

Itt érkezünk el a neuralgikus ponthoz.

Jogelméletileg alaposan kimunkált tézis, hogy a jogszabályok csak akkor képesek a remélt társadalmi-politikai hatást kiváltani, ha hatályosulásuk, foganatba menetelük – mondjuk ki: végrehajtásuk – nem csupán a címzettek önkéntes jogkövetésén, társadalmi tudatukból fakadó erkölcsiségén alapszik.

A modern, demokratikus, parlamentáris államokban igen nagy hatásfokkal valószínűsíthető meg az a szociológiai cél is kívánatos cél, hogy a jogi szabályozás minél nagyobb terjedelemben fedje az adott társadalom közérkölcseit. Erre a jogállamoknak lényükből fakadóan van lehetőségük, hiszen a törvényhozás (parlament) összetétele a választópolgárok többségének akaratából alakul ki.

Mégis, egyetlen jogállam sem teheti a jogszabályok hatályosulásának, illetve az azokon alapuló hatósági, bírósági döntéseknek a végrehajtását kizárólag az érintettek belátásától függővé.

A hatósági döntések – a jogállamokban, mint a legitim közakarat – végrehajtásához, kikényszerítéséhez törvényes erőszak vehető igénybe az előfeltételek fennforgása esetén. Természetesen nem önkényes, hanem törvényileg alaposan körülbástyázott erőszak, amely azonban alkalmas a döntés végrehajtására ellenkezés ellenére is.

Ez a jogszabályban megfogalmazott – és egyben garantált – szankció. Csak példálózva gondoljunk bele, hogy hány bírói ítélettel kötelezett adós fizetné vissza a hitelt, ha ez kizárólag az ő, az adós szabad belátásától függene. Vagy: hány önkényes lakásfoglaló úrúrtén ki önként az általa jogellenesen elfoglalva tartott lakást hasonló szabályozás esetén.

Annak is nyilvánvalónak kell lennie – mellesleg így is van –, hogy jogállamban a törvényes erőszakot legitim döntések végrehajtásának kikényszerítéséhez csakis az állam szolgáltathatja.

Az egyházi törvénykezéssel és jogalkalmazással kapcsolatos legfőbb probléma ma éppen az, hogy az egyházi törvények megszegése lényegében nem szankcionálható.

A jelenleg hatályos egyházi jogi szabályozás – ezt el kell ismernem, úgy is, mint a jogszabálytervezet egyik egykori betervezője – nem tudta ezt az ellentmondást feloldani. Jobb híján azt a megoldást választotta a Zsinat, hogy – Az egyházi bírászkodásról szóló 1997. évi X. törvény 56.§ bekezdésének tétele rendelkezése szerint –, „a kötelezett részéről a végrehajtás megtagadása, illetve meghiúsítása önálló fegyelmi vétségként vehető figyelembe, amivel kapcsolatos eljárás az általános szabályok szerint folytandó le”.

Sommásan szólva tehát, a kötelezett ellenszegülése az egyházi hatóság (bíróság) rendelkezései végrehajtásának, újabb fegyelmi vétséget valószínűsíthet meg, aminek azután a kötelezett esetleg újból ellenállhat. És így tovább...

Nyilvánvaló, hogy ez a megoldás csak kényszer szülte megoldás lehet, és semmiképpen sem jelentheti a reális probléma valódi megoldását. Az 1934. és 1937. években ülésező Zsinat által alkotott II. Törvénycikk 3.§-a ugyanerről a kérdéskörrel az alábbi rendelkezést tudta alkotni: „Az állam segédkezése és eljárása az országos törvények által megszabott keretek között igénybevehető:

a) az egyházi törvények és törvényes szabályrendeletek alapján az illetékes egyházi hatóságok által törvényes hatáskörükben jogerős határozattal kirótt egyházi és iskolai adó, országos közalapi, nyugdíjintézetű járulék, szolgálmányok, tartozások és az egyházi bíróságok törvényes hatáskörében hozott jogerős határozataival kiszabott marasztalási összegek és pénzbüntetések biztosítása és behajtása céljából;

b) az egyházi hatóságok (bíróságok) által egyházi tisztviselőnek hivatalba helyezése, felfüggesztése, hivatalvesztése vagy állásba visszahelyezése, valamint az

alkalmazottak elbocsátása iránt hozott jogerős határozatnak és intézkedésnek bármelyik fél ellenszegülése esetén végrehajtása céljából;

c) az egyházi bíróságok által megidézett, de meg nem jelent vagy vallomást tenni s azt esküvel, esetleg fogadalommal megerősíteni vonakodó tanú kihallgatása és megesketése céljából;

d) az egyházi hatóságok (bíróságok) tagjainak és kiküldötteinek ily minőségükben való eljárásukban karhatalommal megvédelmezése céljából.”

Utóbb:

„Az állami, törvényhatósági és községi hatóságok a megjelölt esetekben az eljárást kötelesek az országos törvények korlátai között teljesíteni; a megkeresett hatóság csak azt vizsgálhatja, hogy az ügy, amelyre a határozat vonatkozik, az eljárás egyházi hatóság hatáskörébe tartozik-e. Az egyházi határozat érdemi részét a megkeresett hatóság nem vizsgálhatja felül és ha a határozat jogerősségi záradékkal el van látva, annak jogerősségét sem vizsgálhatja.”

Szükségszerűen ide kívánczik annak sematikus ismertetése, hogy hogyan történt – milyen eljárás során – az egyházi hatóságok (bíróságok) határozatainak, rendelkezéseinek a végrehajtása.

Maradva a tárgyalat témánál, a VIII. Törvénycikk – mely az egyházi törvénykezésről rendelkezett – Hetedik Címében fogalmazta meg a végrehajtás szabályait; melyek értelmében az arra területileg illetékes járásbíróság – mai kifejezéssel: helyi bíróság – rendelkezett az állami kényszer rendelkezésre bocsátásáról. Természetesen kizárólag azon ügykörökben, melyek fentebb kerültek ismertetésre.

A most ismertetett kérdéskörben nem az, az igazán érdekes, hogy az Egyház ilyen törvényeket alkothatott, bár ez sem mellékes, hanem, hogy az államhatalom azokat a szó jó értelmében kiszolgáltatta. Azzal, hogy az állam – az akkori államfő (!) útján – jóváhagyta, megerősítette az egyházi törvényeket, nyilván el is fogadta, tudomásul vette azokat, s mint ilyeneket, a vonatkozó részében magára is kötelezőnek tartotta.

Nos, ez az a pont, ami a magyar jogszabály-alkotási processusból – legalábbis az egyházi jogalkotás szemszögéből – hiányzik.

Itt kell visszatérnünk – szerény véleményem szerint – ahhoz, hogy a korábbi állami jogszabályalkotás valamilyen formában, de mindenképpen kiemelte az egyházakat az ún. társadalmi szervezetek közül. Semmiképpen sem tekintette azokat egyesületnek, alapítványnak, stb., hanem közjogilag szervezett testületként ismerte el. Kifejezve jogi síkon is, hogy az egyház, az egyházak minőségileg különböznek más jogilag elismert képződményektől, még ha természetesen az állam előírásai rájuk is vonatkoznak.

De lege ferenda mi lenne változtatásra szoruló?

Szerény álláspontom szerint az újjaalakult magyar jogállamot nem kellene az egyházak működésére nézve félelmetes, intézkedéseivel eleve ártó, kártékony hatalomnak tartatunk. Tanulnunk kellene eleink helyes példamutatásából, akik az államhatalomtól nem szigorúan elkülönülni, de azzal harmonikusan együttműködni kívántak, éppen a keresztyén missziói parancs minél jobb teljesítése érdekében.

Hazánkban a keresztyénség elterjedése óta az államhatalom – szuverenitásának folyományaképpen – maga látta el az egyházak külső rendjét, jogi helyzetét érintő

jogalkotást. A XVI. század folyamán jogilag kialakult magyar Evangélikus Egyház kezdettől fogva elismerte – Az Agostai Hitvallás XVIII. cikkelyével összhangban – az állami szuverenitást az egyház felett kettős vonatkozásban:

- egyrészt az egyház külső rendjét érintő jogszabályok hozatalában,
- másrészt pedig az egyház felett jelentkező állami főfelügyeleti jog (ius supremae inspectionis) gyakorlásában.

Az evangélikus egyház önkormányzatát az állami törvények tételes rendelkezéseire, valamint az évszázados gyakorlatra alapította, megállapítván, hogy az egyház önkormányzati joga, intézményei és törvényei az állam oltalma alatt állnak. Az evangélikus egyházi törvények tudomásul veszik azt a tényt, hogy a magyar államhatalom jogosult az egyházak – így az evangélikus egyház – jogi helyzetét is szabályozni.

Itt kívánok utalni arra, hogy azoknak az állami jogi normáknak az összességét, amelyek az állam és az egyházak közötti viszonyt, az egyházak egymás közötti kapcsolatait, valamint az egyes személyek hitvallásbeli tevékenységét szabályozza – *államegyházjognak* nevezzük. Ez az elnevezés bizonyos fokig félrevezető, mert szoros értelemben véve nem egyházjogról van szó (vagyis nem az egyháztól származó, hanem lényegében állami alkotmányjogról, másrészt nemcsak az egyházakra, hanem a vallásfelekezetekre és egyénekre vonatkozik), végül semmi köze sincs az „államegyház” modelljéhez.

Az evangélikus egyház az állami törvények tekintetében nem tesz különbséget *lex canonisata* és *lex non canonisata* között sem külső magatartás, sem lelkiismereti szempontból. E tekintetben egyedül az állami és egyházi alkotmány tiszteletben tartását kívánja meg az állami hatóságoktól. Az egyházra vonatkozó jogalkotást az állami szuverenitásnak – az állam és az egyház mindenkor viszonyától függő – különféle irányú és terjedelmű önkorlátozása jellemzi. Bár alapvető és veleszületett emberi jognak szokás tekinteni a lelkiismereti és vallásszabadságot, forma szerint saját szuverenitását korlátozza az állam akkor, amikor ezeket az alapvető jogokat korlátozza. Ezzel lemond ugyanis az állampolgárok belső meggyőződésének befolyásáról, velük szemben kényszer

alkalmazásáról, ugyanakkor azonban elismeri az egyes embernek saját belső világában, lelkiismeretében való szuverenitását, vagyis az államhatalomtól való függetlenségét.

Éppen ezért, ebből kiindulva az államhatalmat a helyes célok érdekében ismét fel kellene használni, nem félve attól, hogy az állam az egyházakat ismét megpróbálja elvtelenül hatalma alá kényszeríteni, hiszen egy jogállamban a célok – és természetesen az eszközök is – alapvetően különböznek attól, amitől annyira szeretnénk elhatárolódni, hogy – népiesen szólva – a fürdővízzel a gyereket is kiöntjük. Ez az, amitől jelen írás óvni kíván.

Kívánatosnak tűnik tehát olyan jogi szabályozás jövőbeni megalkotása, amely az egyház törvénykezését államilag elismerten megkülönböztetné bármilyen egyéb társadalmi szervezet belső normaalkotásától, ismét biztosítva az egyházi jogszabályok és legitim határozatok cél érdekében történő hatályosulását.

Abban a reményben, hogy szerény gondolataim nálam alkalmasabb egyéneket a felvetett kérdések továbbgondolására inspirálnak, megköszönöm a kitüntető figyelmet.

Galli István

Forrásjegyzék

1. A Magyar Köztársaság Alkotmánya
2. A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény
3. Az Evangélikus Egyház 1934–1937. évi törvényei
4. Az Evangélikus Egyház 1997. évi törvényei
5. *Dr. Boleratzky Lóránd*: A magyar evangélikus egyház jog alapjai és jogforrásai, I. rész. Budapest, 1991.
6. *Dr. Erdő Péter*: Az egyházjog forrása, történeti bevezetés. Budapest, 1998.
7. *Dr. Fabiny Tibor*: A Magyarországi Evangélikus Egyház rövid története. Budapest, 1997.

K I T E K Í N T É S

NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

IX. évfolyam 11. szám

— 1998. szeptember – október —

Az Egyházak Világtanácsa félévszázados számadása és az ökumenikus világmozgalom jövője, valamint a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség teológiai közeledésének, a Közös Nyilatkozatnak a sorsa – ez a két esemény állott az ősz elején világviszonylatban is az ökumenikus hírszolgálatok érdeklődésének előterében.

Ami az előbbit illeti, Amszterdamban és Genfben megkezdődtek az Egyházak Világtanácsa félévszázados jubileumának ünnepei. De mi lesz majd a folytatás a dél-afrikai Hararében, a decemberi VIII. világgyűlésen? Ez az egyik izgalmas kérdés ma az ökumené világában.

A másik területen, a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség teológiai közeledésének kérdésében is váratlan, új fejlemények jelentkeztek. A Vatikán nevében Cassidy bíboros úgy nyilatkozott, hogy a Közös Nyilatkozatot a Vatikán alapvető jelentőségű megegyezésnek tartja a megigazulás centrális teológiai tanításában és annak mielőbbi közös aláírását kívánja. A dialógusnak azonban egyes részletkérdésekben ezen a területen is folytatódnia kell. A Lutheránus Világszövetség viszont novemberben kíván majd dönteni a megegyezés aláírásáról.

A világ egyházaiból érkező hírek közül külön is megérdemlik figyelmünket a német kormányváltást követő egyházi kommentárok, továbbá az egyházak jelentős szerepe az észak-írországi béke létrehozásában, valamint a hírek Clinton elnök nyilvános bűnvallásáról észak-amerikai egyházi vezetők előtt és az ellentétes egyházi állásfoglalásokról a Starr-jelentés nyilvánossága ügyében.

Kiemeljük még a legújabb ökumenikus hírek közül a Keresztyének és Zsidók Nemzetközi Tanácsa új elnökének, David Rosen jeruzsálemi rabbinak a nyilatkozatát a zsidók és keresztyének közötti viszony gyökeres megváltozásáról a legutóbbi fél évszázadban.

(Az egyházi híryanag lezárása: 1998. október 20.)

I. Egyházi Világszervezetek

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

(Az EVT jubileumi ünnepeit
Amszterdamban)

Mint ismeretes, az Egyházak Világtanácsa két hivatalos megemlékezést kíván tartani az ökumenikus világszervezet ötvenéves jubileumának megünneplésére: az egyiket ősszel az első világgyűlés színhe-

lyén, Amszterdamban; a másikat pedig majd decemberben, az afrikai jubileumi világgyűlésen.

Az amszterdami ünnepi megemlékezést szeptember 19-én rendezték meg, *ünnepi istentisztelet* keretében, a régi evangélikus templomban (Old Lutheran Church). Az igehirdetés szolgálatát *I. Aram* libanoni ortodox katolikus, az EVT Központi Bizottságának moderátora (elnöke) végezte. Igehirdetésében megemlékezett arról, milyen *rendkívüli egyháztörténelmi jelentőségű esemény volt, amikor a sokévszázados elszigeteltség, sőt*

szembenállás után az öt világrész hivatalos egyházi delegátusai először találkoztak és határozták el az egyházak látható egységének keresését, Krisztus evangéliuma közös hirdetését és a krisztusi szertartás közös szolgálatát a világháború romjain, a megosztott és utat tévesztett világban. „A Szentlélek ereje volt az, hogy megtörte az egyházakat addig elválasztó szétszakítottságot” – mondta. Az 500 hivatalos résztvevő között volt Beatrix holland királynő, a holland kormány és Amszterdam város képviselői, az Egyházak Világtanácsa Végrehajtó Bizottsága és na-

gyon sok külföldi vendég, köztük az első, alapító világgyűlés egyes résztvevői is.

Ugyanezen a napon az Egyházak Világtanácsa 600 résztvevővel teológiai tanácskozást tartott, amelynek témája ez volt: „A hit a városban – Az Egyházak Világtanácsának ötven éve egy szekularizált nyugati kontextusban”. A teológiai szimpózium fő előadója Konrad Raiser EVT-főtítkár volt, aki többek közt részletesen szolt az egyházakban ma világszerte vitatott homoszexualitás kérdéséről is. „A Világtanács sem hunyhatja be a szemét az egyházakban oly heves vitákat kiváltó kérdés előtt” – mondta. Bár ez a kérdés nem szerepel a nagygyűlés hivatalos napirendjén, valószínű, hogy ezt a témát egy nem-hivatalos munkacsoport ülésén (padare) szintén megvitatják.

A harmadik jelentős esemény volt ezen a napon egy nemzetközi sajtókonferencia az ökumenizmus kérdéseiről. Raiser főtítkár részletesen ismertette azt a tervet, amely szerint lehetőleg már 2001-ben megrendeznék valamennyi keresztyén egyház nagy tanácskozását (világfórumát) a keresztyén egység további konkrét kímunkálásáról, a világ egyházainak látható összefogásáról. Ezen a közös fórumon részt vennének az Egyházak Világtanácsa 330 tagegyházának hivatalos delegátusai és az ökumenikus mozgalomhoz még nem csatlakozott evangélikál-pünkösdisták keresztyén közösségek küldöttei is (ez utóbbi közösségek lélekszámát egyesek közel 500 millióra becsülik). Az újságírók kérdésére a főtítkár megerősítette, hogy a Vatikán Keresztyén Egység Titkárságával és az evangélikál-pünkösdisták közösségek képviselőivel megbeszélések kezdődtek a keresztyén világforum összehívásáról az új évezred kezdetén.

ENI – epd-w

(Ünnepi megemlékezés a jubileumról Genfben)

Genf városa, az Egyházak Világtanácsa székhelye, szeptember 21-én ugyancsak hivatalos ünnepség keretében a református Szent Péter-katedrálisban tartott istentiszteleten emlékezett meg az Egyházak Világtanácsa jubileumáról.

A központi ökumenikus istentiszteleten az 1500 résztvevő között

jelen voltak az EVT vezetői, Genf város és kanton vezetői és Genf egyházainak küldöttei. „Mi, az egyházak tagjai, nem tudunk bizonyosságot tenni és fönmaradni a jövőben ökumenizmus nélkül” – mondta igehirdetésében I. Aram, az Egyházak Világtanácsa ortodox moderátora. Ugyancsak ökumenikus istentiszteleteket tartottak Genf más, római katolikus, református és evangélikus templomaiban is. Ezek résztvevői és az Ökumenikus Központból elindult ifjúsági csoportok ünnepi menetben vonultak végig a városban és csatlakoztak a katedrális előtti közös ünnepléshez az ott összegyűltekkal.

Szeptember 22-én az Ökumenikus Központban tartottak jubileumi ünnepséget. Ennek témája ez volt: „A 21. század – Kihívások az Egyházak Világtanácsa előtt: igazságosság és emberi jogok”. A genfi ünnepség fő szónoka Svájc római katolikus államelnöke, Flavio Cotti volt. Ünnepi beszédében kiemelte: sok pozitív változás a világtörténelem legutóbbi éveiben elképzelhetetlen lett volna az egyházak hatékony befolyása nélkül. „Nem bizonyították-e be ismételten az egyházak, hála erkölcsi autoritásuknak, hogy hegyeket mozdítottak el türelmes és kitartó munkálkodásukkal a szabadságért, az igazságosságért és a törvény uralmáért?” „Az egyházaknak alapvető etikai felelősségük van, amelyet határozottan kell végezniük. Nekünk pedig üzenetüket értekeikről világosan és késedelem nélkül meg kell hallani” – mondta nagy figyelemmel kísért beszédében Svájc államelnöke.

Az Egyházak Világtanácsa félszázados jubileumának megünnepelése az amszterdami és genfi ünnepségek után decemberben éri el majd csúcspontját Zimbabwe fővárosában, Hararében, a VIII. jubileumi világgyűlésen.

ENI

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

(Fordulat a Közös Nyilatkozat értelmezésében – A Vatikán kész aláírni a teológiai megegyezést)

Jelentős változást hozott a Vatikán első válaszána megítélésében az az újabb vatikáni hivatalos

nyilatkozat, amelyet Edward I. Cassidy bíboros, a Keresztyén Egység Pápai Tanácsának elnöke július 30-án levél formájában intézett Ishmael Noko LVSZ-főtítkárhoz.

Cassidy kardinális levele megállapítja: bizonyos félreértésekre adott okot a Vatikán válaszána megítélésében, hogy nem tettek különbséget annak két része között. Az első rész (Declaration) ugyanis a válasz lényeges része. Eszerint teljesen egyértelmű és világos, hogy „a két egyház között egyetértés van a megigazulástan lényeges igazságaiban”. A félreértést az okozta, hogy az ezt követő második rész (Clarification – Tisztázások) azokat a részletkérdéseket sorolja föl, amelyekben még különbségek vannak a római katolikus és az evangélikus értelmezés között (Simul iustus et peccator, az eredet bűne stb.). Ezek a kérdések még további tisztázást kívánnak meg.

„A fentiekből – írja Cassidy bíboros hivatalos válasza – világosan kitűnik: a katolikus egyház részéről nincs semmilyen akadály, hogy megerősítse és aláírja a Közös Nyilatkozatot, és fönntartások nélkül elfogadja annak következtetését, hogy egyetértés jött létre a megigazulás tanításának alapvető igazságaiban. A „Tisztázások” (a válasz második része) nem tagadják ezt a konszenzust és nem okozhatnak nagyobb problémákat a további stúdiumban és egy teljesebb értelmezésben.” „A katolikus válasz nem állítja, hogy a Tridenti Zsinat bármelyik elítélése még érvényes az evangélikus egyházak tanítására.”

„Ezért – megegyezően az ilyen esetekben szokásos eljárással, amely különösen gyakori ünnepélyes nemzetközi szerződések esetében – azt gondolom, az elért megegyezés és a további értelmezés természete lehetővé teszik a katolikus egyház számára a Közös Nyilatkozat aláírását, minden késedelem nélkül és teljes egészében.”

Ezt követően dr. Ishmael Noko LVSZ-főtítkár Cassidy bíboros vatikáni válaszlevelének másolatával együtt levelet intézett a Világszövetség minden tagegyházához. Ebben kifejezi, hogy ez a levél „új perspektívát nyújt arra, hogyan kell érteni a Vatikán előző hivatalos válaszát. A világos különbségtetés a válasz két része között

most már nyilvánvalóvá teszi, hogy a második részben nem főntartások vannak a Közös Nyilatkozattal szemben, hanem az alapvető meg-egyezés mellett néhány további részletkérdés még szükséges tisztázásáról van szó”. „Mint evangélikusok egyetértünk azzal, hogy még vannak nagyon fontos és a közeljövőben tisztázandó kérdések, mind a megigazulástan tartalmára, mind annak az egyház életében való szerepére nézve” – írja levelében a főtítkár.

Hogy ezek a még szükséges tisztázások a Közös Nyilatkozat aláírása érdekében a közeljövőben elvégezhető-e, erről a *Világszövetség Végrehajtó Bizottságának a november 13–14. napjaira összehívott ülésén kell majd döntést hoznia.*

lwi de – ENI

(Világméretű evangélikus-anglikán egyházközösség?)

Az anglikán egyház Canterburyben tartott Lambeth-konferenciáján üdvözlő beszédében dr. Ishmael Noko, a Lutheránus Világszövetség főtítkára érdekes javaslatot tett: a Porvooi Egyezmény után, amely egyházközösséget létesített Nagy-Britannia és Írország anglikán, valamint Skandinávia és a Baltikum evangélikus egyházai között (úrvacsorai és szószerk-közösség), „a természetes és legközelebbi lépés” az lenne, ha ezt az egyházközösséget kiterjesztenék az egész világra. Előbb azonban az észak-európai egyezményhez hasonló megegyezéseket kellene létrehozni a két egyház között Észak-Amerikában, Ázsiában és Afrikában is – javasolta a LVSZ főtítkára.

epd-w

(Evangélikus–ortodox világdiálogus-találkozó Sigtunában)

A Lutheránus Világszövetség és az Ortodox Egyházak Közös Bizottsága nyár végén Sigtunában (Svédország) tartotta meg kilencedik ülését. A két egyház dialógus-bizottságának tagjai teológiai professzorok és egyházi vezetők, Európából és Észak-Amerikából. Az idei ülészak témája a keresztyén teológia centrális kérdése volt: *az üdvösségrejtés, a megigazulás és a megszentelődés az evangélikus és*

az ortodox egyház tanításában. A kiadott közös nyilatkozat szerint az eltérő egyházi tradíciók és teológiai terminológiák ellenére lényeges egyetértésre jutottak ezen a területen a keresztyén hit alapvető kérdéseiben.

Az evangélikus–ortodox teológiai dialógus világszinten 1981-ben vette kezdetét Finnországban. Legközelebbi témája: „Az egyház misztériuma”.

lwi de

VATIKÁN

(Új enciklika a húszéves pápai évfordulóra)

Mint a sajtó és az elektronikus média világszerte hírül adta, pápai szolgálatának 20 éves évfordulójára II. János Pál pápa újabb nagyjelentőségű enciklikát bocsátott ki *a hit és az értelem, a vallás és a tudomány viszonyáról* a mai világban. Az első jelentések az új enciklikát hasonló jelentőségűnek tartják, mint a pápa enciklikáját a keresztyén egységről és az ökumenikus elkötelezettségről. Az új enciklika részletesebb ismertetésére még visszatérünk.

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

(Fontos döntések az EEK szeptemberi ülésén)

A 125 protestáns, ortodox, valamint szabadegyházat átfogó regionális ökumenikus szervezet Központi Bizottsága három jelentős döntést hozott a belgiumi Vaalbekben tartott legutóbbi ülésén.

Kimondta, hogy 1999. január 1-től az *Egyház és Társadalom Európai Bizottsága*, amely eddig az Európai Unió egyházainak ökumenikus szervezete volt Brüsszelben, csatlakozik a genfi ökumenikus szervezethez. A másik döntés szerint a gazdasági helyzet romlása miatt a genfi központ, a brüsszeli és a strasbourgi irodák *közös háztartásba* kerülnek és több munkahely megszüntetésével, 17 munkatárssal végzik ezután munkájukat.

Végül elhatározta a vezető testület, hogy az Európai Egyházak Konferenciája *40 éves jubileumát* a

dániai Nyborgban, az EEK alapításának színhelyén ünneplik meg a jövő esztendőben.

CEC Monitor – epd-w

II. A világ egyházai

NÉMETORSZÁG

(A német választások és az egyházak)

Az őszi német választások után – mint ismeretes – az eddigi keresztyénszociális-liberális kormányt szocialista-környezetvédő kormányzati unió váltotta fel. Az *egyházak* tartózkodtak attól, hogy beavatkozzanak a választási küzdelembe. A két nagy egyház, a protestánsok és a római katolikusok a választások után sem tettek közzé nyilatkozatot a kormányváltozás kérdésében. „Az egyházak maguk nem kívánnak politizálni, hanem a politikát kívánják lehetővé tenni” – hangzott a két egyház 1997-es Közös Nyilatkozatában.

A német egyházi sajtó mégis jelzi az *egyházak várakozásait* az új kormányzat iránt. A Német Protestáns Sajtószolgálat (epd) szerint a legfontosabb területek, ahol az eddigi kormányzati irány megváltozására lehet számítani, a következők. Várható, hogy az új kormány nagyobb hangsúlyt ad majd azoknak a követeléseknek, amelyek a *gazdasági és a szociális élet* területén jelentkeznek. Enyhülést várnak a *külföldi és a menekültek* iránti magatartásban a kormányzat részéről, az egyházak javaslatai irányában. Jelentkezhetnek majd bizonyos ütközési pontok a *házasság és a család védelme* egyes kérdéseiben. Ilyenek lehetnek az új kormányzati koalíció esetleges törekvései a homoszexuális párok „házasságának” törvényes elismerésére, valamint az abortusz-kérdésben folytatott viták újabb kiéléződése.

Nem számolnak viszont az egyházak köréből érkező vélemények azzal, hogy az eddigi kedvező, partneri viszony az állam és az egyházak között megváltoznék. Az új szociáldemokrata miniszterelnök, *Gerhard Schröder* még a választások előtt kijelentette, hogy az egyházak státuszának és az egyházi adó eddigi rendszerének megváltoztatását nem tartja szükségesnek. *A német egyházak*

általánosságban azzal számolnak, hogy az új kormány a társadalom békéje érdekében továbbra is ragaszkodik kíván a dialógushoz és a közvetlen kapcsolatokhoz. Ugyanakkor számolnak azzal is, hogy a két új kormányzó párt soraiban kisebb számban lesznek majd jelen az aktív egyháztagok.

epd-w

(Hitoktató-hiány az új német tartományokban)

Kilenc évvel a marxista uralom megszűnése után Németország keleti tartományaiiban még mindig nagy gondokat okoz az egyházak számára a képzett hitoktatók hiánya az állami iskolákban. A legnagyobb a hiány Berlin-Brandenburg és Szászország-Anhalt tartományokban. Viszonylag legkedvezőbb a helyzet Thüringiában, ahol az állami iskolák tanulóinak 21 százaléka vesz részt egyházi hitoktatásban.

zdZ

(Csak fekete talár vagy színes egyházi öltözékek is?)

Németország reformációi egyházaiban több mint 180 éve előírás minden alkalommal a fekete egyházi talár, a fehér „Mózes-táblákkal”. III. Frigyes Vilmos porosz király 1811-ben rendelte el ennek az egységes lelkészi talárnak a viselését, az addigi „önkényesség és stílustalanság” megszüntetésére. Ez a viselet vált aztán általánossá a német protestáns egyházakban.

Legújabbban az Evangélikus Unió Egyháza (EKU) újította föl a törekvéseket új, színesebb egyházi hivatalos öltözékek bevezetésére a reformáció egyházaiban, hasonlóan a skandináv és más evangélikus egyházak tradícióihoz. Októberben a Berlin-Brandenburgi Tartományi Egyházban rendeztek szakértői konferenciát és rendeznek kiállításokat erről a kérdéstről. A berlini Dómban ma is látható egy egyházművészeti kiállítás, amely a színes egyházi viseletek bevezetésének a lehetősége mellett foglal állást egyes ünnepi istentiszteleteken és különleges egyházi alkalmakon.

epd-w

FINNORSZÁG

(Érsekválasztás a Finn Evangélikus Egyházban)

A finn testvéregyház hosszú éveken át szolgáló, hazánkban is ismert és szeretett érseke, *dr. John Vikström* bejelentette, hogy december elején megválik magas egyházi tisztségétől és nyugalomba vonul. Az új érsek jelölésével megbízott egyházi testület szeptember közepén ült össze. A jelölés során a legtöbb szavazatot *dr. Jukka Paarma*, a turkui érseki székesegyház dékánja (55) kapta. Második helyen *Wille Riekkinen* docenset, a harmadik helyre pedig *Jaakko Elenius* lelkészt, a Kotimaa főszerkesztőjét jelölték.

Martti Ahtisaari, Finnország elnöke az ősz folyamán nevezi majd ki a Finn Egyház új érsekét a három hivatalos jelölt közül. Az új érsek felszentelése január 6-án, Vízkereszt ünnepén lesz a turkui székesegyházban.

lwi de

ÉSZAK-ÍRORSZÁG

(Európai római katolikus és protestáns egyházi vezetők a békéért)

Európa két legnagyobb regionális vallási szervezete, az Európai Egyházak Konferenciája és Európa Katolikus Püspöki Konferenciájának Tanácsa (CCEE) közös levélben fejezi ki jókívánságait és elismerését az ír és észak-írországi római katolikus és protestáns egyházak vezetőinek határozott és elkötelezett fellépésükért az ír és az ulsteri brit „szektariánus egyházi szélsőségek” ellen.

„Mi, akik el vagyunk kötelezve a keresztyén egység keresésére és a békére Isten világában, megerősítjük azt a meggyőződésünket, hogy a szektarianizmus minden formája ellenkezik Isten akaratával: de még inkább az, ha a vallás nevében követnek el erőszakos cselekedeteket” – írják levelükben a két szervezet elnökei, *Jeremie Caligoris* ortodox metropolita és *Miroslav Vlk* bíboros.

ENI

OROSZORSZÁG

(Újabb evangélikus szórványgyülekezetekre találtak Szibériában)

Az Oroszországi Evangélikus Egyház (ELKRAS) lapjában *Rudolf Blümcke* esperes arról ad hírt, hogy „számos élő evangélikus gyülekezetre bukkant” az Altáj-hegység és Közép-Szibéria távoli vidékein. A legtöbbjüknek nemcsak lelkésze, de még állandó találkozási helye sincsen. Ennek ellenére hűségesekek maradtak hitükhöz. Ezeknek a szétszórort gyülekezeteknek a föl kutatását tovább folytatják Szibéria végtelen területein.

lwi de

SZENTFÖLD

(Új korszak a keresztyének és a zsidók viszonyában)

A genfi ökumenikus sajtószolgálat (ENI) részletes ismertetést közöl Jeruzsálemből *David Rosen* ortodox rabbinak, a Keresztyének és Zsidók Nemzetközi Tanácsa (CCJ) új elnökének feltűnést keltő nyilatkozatáról a két vallás egymáshoz való viszonyában bekövetkezett „forradalmi változásról”.

Rosen rabbi szerint a keresztyének és a zsidók közötti viszony rendkívüli fejlődésen ment keresztül az elmúlt fél évszázadban. „A zsidók számára az egyház nem probléma többé, hanem a megoldás egyik fele. A zsidó-keresztyén viszony alakulása a legutóbbi 50 évben egyike a legnagyobb forradalmi változásoknak az emberiség történetében... Azt gondolom, törekednünk kell a mélyebb közösségre egymással, miközben tiszteletben tartjuk az alapvető különbségeket egymás között” – hangzik a nyilatkozatban. Az új elnök, mint teológus, azt tartja ma a legfontosabbnak, hogy Isten mit akar mondani a két vallás követőinek. Következtetése az, hogy az előttünk álló cél azután már nemcsak a kiengesztelődés egymás iránt, hanem ennél jóval több: a partneri viszony építése egymás között. Fanatikusok támadásai – különösen a Szentföldön és a közeledő évezredfordulón – fenyegethetik ezt a jó viszonyt. Ezért a közeledő évezred-változás kérdését napirendre kell majd tűzni a

Nemzetközi Tanács jövő évi ülésén.

A Keresztyének és Zsidók Nemzetközi Tanácsa 30 hasonló célú nemzeti és országos szervezet átfogó csúcsszervezete Itáliától Ausztráliáig. Bár Rosen rabbi maga Jeruzsálemben él, a Nemzetközi Tanács állandó székhelye a Martin Buber Haus Németországban, a München melletti Heppenheimben.

ENI

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

(Teológiai dialógus-sorozat kezdődik az USA két nagy evangélikus egyháza között)

Az 5,2 milliós lélekszámú Amerikai Evangélikus Egyház és a 2,6 milliós Missouri Zsinat Evangélikus Egyháza (ELCA és LCMS) egyformán a lutheri reformációból ered és az Ágostai Hitvallás alapján áll. Teológiai kérdésekben és az ökumenikus mozgalomhoz való viszonyukban azonban jelentős nézetkülönbségek vannak közöttük.

A két egyház vezetői a nyáron Chicagóban, az ELCA székhelyén találkoztak egymással. *H. George Anderson* püspök, a LVSZ alelnöke és *A. L. Barry*, a Missouri Zsinat elnöke megegyeztek abban, hogy a két egyház teológiai dialógust kezd az őket elválasztó kérdésekről, valamint a Lutheránus Világszövetséghez és az ökumenikus mozgalomhoz való viszonyokról. A tervbe vett dialógusnak a teológiai különbségek mellett fontos témája lesz majd az egyház és a poszt-modern társadalom viszonya is.

Iwi de

(Clinton elnök bűnvallása amerikai egyházi vezetők előtt)

Szeptember 11-én, amikor Starr vizsgálóbírónak az egész amerikai társadalmat megosztó jelentése az amerikai média és a világ nyilvánossága elé került, *Clinton elnök* több mint száz protestáns, római katolikus, zsidó és mohamedán vallási vezető előtt 12 perces, nyilvános bűnvallást tett a *Monica Lewinsky*-ügyben. „Bűnt követtem el” – jelentette ki a Fehér Házban tartott reggeli áhitaton (prayer breakfast) és kifejezte mély szomo-

rúságát azért, hogy megbántotta nemzetét és családját, hazája kormányát és barátait. A bánat Isten és emberek előtt azonban egymagában nem elegendő – mondta. Szükséges ezenkívül az elhatározás a megváltozásra és a károk jóvátételére, amelyeket magatartásával okozott.

A Fehér Házból származó jelentések szerint az elnök nyilvános bűnvallása óta hetenként két alkalommal két-két lelkésszel találkozik lelkipásztori beszélgetésre, hogy azok tanácsolják a „bűnbánat útján”.

A világ nyilvánossága elé került, több ezer oldalas bírói jelentés és az elnök nyilvános bűnbánata ellentétes véleményeket váltott ki az amerikai és a világ-közvéleményben.

Sokan azok közül, akik jelen voltak a Fehér Házban tartott találkozón, sajtótudósítók előtt kijelentették: mélyen megindította őket az elnök őszinte bűnvallása. Az USA Nemzeti Egyháztanácsának főtitkár-asszonya, *dr. Joan Brown-Campbell*, a találkozás atmoszféráját „mélyen spirituálisnak” nevezte. Ugyanakkor nyílt kérdésnek tartotta azt, hogy az Egyesült Államok népe „kész-e arra, hogy egy bűnbánó bűnös vezesse”.

Mások viszont – elismerve bűnbánata őszinteségét – a hivataláról való lemondást javasolták. Közöttük voltak az elnök egyházának, a Déli Baptista Egyháznak a vezetői is. „Személy szerint örülök az elnök döntésének, hogy meg kívánja változtatni életét és őszintén kívánom ehhez Isten áldását. Mégis azt gondolom – mondta *Richard Lang*, a Déli Baptista Egyház Etikai Bizottságának elnöke –, ha a legjobbat kívánja tenni az ország, az elnöki hivatal, önmaga és családja számára, akkor le fog mondani hivataláról”. Hasonló véleményt fejezett ki az elnökhöz intézett levelében *Herbert W. Chilstrom*, az Amerikai Evangélikus Egyház (ELCA) előző vezető püspöke.

Erős kritikát váltott ki – főleg Európában – a Starr-jelentés módja és részletes közzététele a világ nyilvánossága előtt. Németországban például *Manfred Kock*, az EKD (Protestáns Egyházszövetség) elnöke élesen elítélte a Lewinsky-videovallomás teljes közzétételét a német televíziókban. Az EKD rádió-megbízottja pedig az amerikai elektronikus média egész maga-

tartását „pártpolitikai érdekből származó nyilvános kivégzésnek” nevezte.

ENI – epd-w

INDIA

(„Teréz anya” példája követőkre talál)

„Teréz anya” egy évvel ezelőtti halála után egy indiai nővér, *Nirmala* nővér vette át a Szeretet Misszionárius Nővérei apáca-rendjének irányítását.

Sokan voltak, akik azt gondolták, hogy a világszerte tisztelt, karizmatikus vezető halála után a rend tagjainak száma csökkenni fog. Ezzel szemben az elmúlt évben a „szeretet nővéreinek” száma világszerte nőtt, és 4 ezerrel 5 ezerre emelkedett.

A Vatikánból érkezett hírek szerint egyre többen kérik „Teréz anya” szenttéavatását. A Vatikán szóvivőjének nyilatkozata szerint II. János Pál pápa támogatja az erre irányuló kérések teljesítését. Ehhez azonban több éves vizsgálódásra, hiteles csodák igazolására és hosszadalmas kanonizálási eljárásra van szükség.

ENI

BRAZÍLIA

(A latin-amerikai LVSZ-tagegyházak kongresszusa)

„Keresztyén bizonyásgtétel Latin-Amerikában – Evangélikus szolgálat a harmadik évezredben” – ez volt a fő témája annak a tanácskozásnak, amelyet Latin-Amerika evangélikus egyházai szeptember végén tartottak a brazíliai Rodeio 12-ben.

A hatnapos tanácskozáson 12 tagegyház és 4 önálló gyülekezet 80 hivatalos delegátusa megvitatta a tavalyi LVSZ-világgyűlés határozatait és ezek végrehajtását a kontinensen. A főtémáról *G. Hansen* teológiai professzor (Buenos Aires) tartott előadást. *Marcus Arruda* brazil közgazdász a globalizáció latin-amerikai hatásairól és a lehetséges alternatívákról szólt. Végül *Ishmael Noko* LVSZ-főtitkár ismertette a LVSZ tanács nyáron kidolgozott munkatervét a következő évekre.

Iwi de

FIGYELŐ

„Amíg időnk van.....”

Vajta Vilmos válogatott írásai

A három részből egy-egy írást emelek ki. „*Velünk az Isten, amikor hallgat?*” Két művészi alkotáshoz kapcsolódik az első írás. Az egyik Ingmar Bergman filmtrilógiája. A *Csend* című film megnézése után szinte megállt Vajta Vilmos lélegzete. Magam is így voltam. 1972-ben nyugat-németországi utam alkalmával megnéztem a trilógiát. (Magyarországon a kommunista rendszer álszemérmes volta miatt nem vetítették.) A trilógiának ez a harmadik része. Az első kettő – „*Tükör által homályosan*” és az „*Úrvacsora*” szintén személyes élményem. A *Csend* az Isten hallgatását szimbolizálja. „A film legnagyobb és legmegrendítőbb élménye talán ez volt: ahol Isten hallgat, ott a csend lesz uralkodó az emberi életben is ... ott megszűnik az élet, ott elnémul az élet, az ember megszűnik igazi emberként létezni.” A „hallgató Isten” jelszava századunk elején kezdte el hódító útját. Bergman másként fogalmaz: Isten nyomait nehéz felfedezni a mai világban.

A másik művészi élmény Camus műve: „*A lázadó ember*”. Magára maradt az ember, amikor elhallgattatta és holtá nyilvánította az Istent. „Az Isten országát sikerült eliminálnunk, de az igazság országa még nem jött a helyébe. E csalódás miatt meghal Európa!”

A szerző azt gondolja, hogy az emberiségnek egyszer át kell élnie az ateizmus kétségbeejtő reménytelenségét. És folytatja: ezek a művészeti alkotások az evangélium üzenete után kiáltanak. Kierkegaard-t idézi: „Egy ember egyedül nem képes arra, hogy korát felsegítse és megmentse. Csupán azt tudja kifejezni, hogy kora a vesztébe rohan”. Bergman-tanulmányomban magam is rájöttem, hogy Bergman tudva vagy tudatlanul Kierkegaard „tanítványa” (A középpont felől)

A kötet írásainak második része: „*Bár szétszakadva él az egyház*”. Az első tanulmány tárgya az ökumenikus kérdés: *A Vatikáni Zsinat evangéliumi szempontból*. A téma érdekfeszítő, hiszen tudjuk, hogy a szerző megfigyelőként vett részt a zsinaton. Az előadás a Magyar Evangéliumi Ifjúsági Konferencián hangzott el a németországi Radevormwaldban. A szerző végigkísérte a zsinat folyamatát, és ezt előadásában ismerteti és értékeli.

A Vatikáni Zsinaton kiderült, hogy többféle katolicizmus van a földön, melynek nem azonos a teológiája. Az

egység ebből a szempontból a katolikus egyházban sem áll fenn.

A Zsinat ökumenikus jelentősége abban is jelentkezett, hogy a Vatikáni Zsinatot észrevehetően befolyásolta a nem katolikus egyházak léte. A közép-európai katolikus egyházaknál észrevehetően jelentkezett a reformáció hatása.

A zsinatok történetében új jelenség volt a nem-katolikus megfigyelők részvétele: személyes beszélgetések alkalmával és az egység-titkárság összejövetelén fejthették ki véleményüket, hozzászólásukat egyes kérdésekben.

Vajta Vilmos szinte helyszíni beszámolójában sorra veszi a zsinat „sémáit”, kérdéseit. Az első a *kinyilatkoztatás*, mely a Szentírás és a hagyomány kérdését tárgyalja. A kettő viszonya már a középkorban kialakult: a Szentírás mellé az egyház hagyományát állították. A római katolikus egyházon belül elindult egy új mozgalom, melyet Vajta Vilmos bibliamagyarázó mozgalomnak nevez, mely arra törekszik, hogy a bibliamagyarázó tudomány (exegézis) továbbfejlődjék. Nem meglepetés számunkra ez, mert katolikus írásmagyarázó művek, kommentárok már a század közepén sokszor azonos eredményre jutottak, mint a protestáns exegézisek; láthatóan szívesen tanultak tőlünk. Ez a tény közelebb hozza a katolikus egyházat és a protestáns egyházakat.

A következő kérdés, mellyel a zsinat foglalkozott, *az egyház istentiszteleti élete*. A liturgikus mozgalom a liturgia megújulását tűzte maga elé célul. A megbeszélések középpontjába az a kérdés került, hogyan lehet a liturgiába jobban bevonni a Szentírást, Isten ígését. Ezzel együtt a gyülekezet bevonását is szeretné jobban elérni ez a mozgalom. A liturgikus mozgalom tulajdonképpen a reformáció törekvését teszi magáévá: a laikusok bevonását az istentiszteletbe.

Az *egyház egysége* súlyos probléma. Mai teológusok a szétszakadás misztériumáról beszélnek. Neves teológusok, például Congar egyszer azt kérdezte: mi lehetett az Isten célja az egyház szétszakadásával. E misztérium előtt áll nemcsak a Vatikáni Zsinat, hanem az egész kereszténység!

* Az időközben elhunyt Vajta Vilmosról következő számunkban emlékezünk meg.

A szerző összegzésében rámutat, hogy a Zsinat nyilván kimutatta a katolikus egyházon belül található feszültségeket. Létezik egy konzervatív és egy megújulásra vágyó, progresszív csoport. „Természetesen Isten Szentlelke sokszor az ellentétek összeütközése által is végezheti munkáját. A római katolikus egyház megszólítható, és ő megszólít bennünket.” Mindegyik egyháznak egyaránt meg kell újulnia.

A harmadik szakaszból – „*Nincs más evangélium*” – a kereszt és a feltámadás kérdését vesszük elő. Krisztus halála és feltámadása az újszövetségi kerügmának kettős alappillére. Lehetne-e a különböző felekezetek hagyományában az Apostoli Hitvallás nyomait felfedezni? – kérdezi Vajta Vilmos. Az evangélikus gyülekezetekben a nagypéntek ünnepe igen jelentős. A római katolikus egyházban viszont nagypénteken nincs mise. A keleti egyházakban pedig húsvét ünnepe határozza meg a hívő kegyességet. A szerző megállapításához csak azt fűzöm hozzá, hogy nagypéntek egyoldalú kiemelése inkább a református egyházakra jellemző. Szerintem nekünk evangélikusoknak a hangsúlyt inkább a feltámadásra kellene helyeznünk. Pál apostol az első korinthusi levél 15. fejezetében Krisztus feltámadását helyezi a középpontba. „Ha pedig Krisztus nem támadott fel, akkor hiábavaló a mi igehirdetésünk, de hiábavaló a ti hitetek is.”

„Hiábavaló” – súlyos szó. Egyszerre értelmetlenné válnék a hitünk és az egyház missziói igehirdetése. Emlékszem, amikor Athénben az ortodox kereszténységnek ezen a legnagyobb ünnepén számos jel mutatta, hogy az egyház hívő népe valóban *átéli* húsvét örömét. A magyar protestantizmusban, legalábbis a gyülekezetek részéről nagypéntek húsvét fölé nő.

Vajta Vilmos tanulmányában éppen Luthernek az ortodox teológiai hagyománnyal való rokonságát ismeri fel. Luther teológiájában a feltámadás a kiindulópont, melynek alapján a keresztény hit részletkérdései megvilágosodnak. Az elrejtett Istenbe vetett hitet a feltámadás, mint a kereszt egyetlen megvilágosítása kíséri, kinyilatkoztatja Isten győzelmét.

A kötetet *ifj. Fabiny Tibor* szerkesztette és gondozta. A könyv előszavát is ő írta. Így mutatja be az olvasóknak a szerzőt: „Ecce theologus” – Íme, a teológus! Ez a megállapítás teljesen jogosult. Azok a válogatott írások, melyeket a kötet tartalmaz, jelzik, hogy Vajta Vilmos kivételes helyet foglal el a neves magyar teológusok között. Hozzáteszem, hogy ez a magyar teológus, aki fiatalságától fogva külföldön él és több nyelven beszél, anyanyelvét a kifejező-erő és az elegancia magas szintjén műveli.

Veöreös Imre

Néhány szó a kötet háttéréről és a szerző személyéről

1. Hogy Vajta Vilmos századunknak az a magyar teológusa, akinek neve minden világrész evangélikussága előtt ismert, azt minden magyar evangélikusnak illik tudnia. – Hogy tudományos munkásságának nyomtatásban megjelent gyümölcse 18 könyvet és közel 200 folyóiratcikket tesz ki, s hogy ehhez jön még a szerkesztésében megjelent 31 tanulmánykötet, az is ismert tény lehet. – Hogy egy magyar származású evangélikus teológusnak nem egy cikke olasz, spanyol és dél-amerikai római katolikus folyóiratokban és évkönyvekben is megjelenik, az még ma is szenzációnak számítana. Talán a Magyar Statisztikai Hivatal tudná megmondani, van-e rajta kívül olyan magyar szakirodalmi szerző, akinek egyes szakmai – ez esetben teológiai – munkái izlandi, japán vagy lett nyelven is megjelentek.

Kevésbé ismert Vajta Vilmosnak az a munkássága, amely eredetileg a nyugat-európai magyar kereszténység, de közvetve hazai egyháza, a Magyarországi Evangélikus Egyház javát is szolgálta. Ő maga nem szokott erről beszélni, nem rendez jubileumokat saját maga ünneplésére. Jogos ezért, hogy ez alkalommal valami ebből is nyilvánosságra kerüljön.

2. Egy finn kutató hangyaszorgalma kellett ahhoz, hogy genfi levéltári kutatások során kiderüljön¹, Vajta Vilmos már a 2. világháború befejezése után alig néhány hónappal közvetített fontos adatokat a Magyarországi Evangélikus Egyház háborús káraitól a Lutheránus Világszövetség elődje, a Lutheránus Világkonvent felé. Az adatokat Ordass Lajos juttatta el hozzá Svédországba,

svéd segítséget hozó teherautók sofőrjeivel. Postaforgalom se Svédországgal, se más európai országgal nem volt abban az időben, 1945 második felében, az Egyesült Államokról nem is szólván. Folytatódott ez a közvetítő szolgálat 1946-ban, összehangolva a Genfben tartózkodó Radvánszky Antal információs munkájával is. 1947 elején aztán Ordass Lajos maga is kapott engedélyt a külföldre utazásra és megvethette az alapját a tartós kapcsolatoknak külföldi hittestvérekkel. A finn kutató szerint egyetlen más egyház sem végzett ehhez hasonló alapos, és jól átgondolt tájékoztató munkát a Lutheránus Világszövetség 1947-ben bekövetkezett megalakulása körül.

3. Ezekben az években, tehát a 2. világháború végén és az azt követő első években tanulmányai mellett kettős információs munkát végzett Vajta magában Svédországban is. Egyfelől magyar nyelvű lapot szerkesztett a svédországi magyarok számára. Ezek között voltak, akik a nyilas uralom ellen találtak menedéket Svédországban, a háború végén koncentrációs táborokból kerültek oda magyarok, 1946/47-ben a magyar kormánnyal kötött megegyezés alapján 3000 magyar mezőgazdasági munkás talált alkalmazást Svédországban. Vajta ugyanakkor svéd nyelvű „könyvost” is adott ki, amellyel svéd egyházi vezetőköt és gyülekezeteket tájékoztatott a magyarországi egyházi újjáépítésről.

4. Mikor a szovjet csapatok 1956 novemberében leverték a magyar forradalmat, akkor Vajta Vilmos már négy éve Genfben vezette a Lutheránus Világszövetség teológiai osztályát. A külföldre került 200.000 menekült között égető szükség volt egy európai magyar evangélikus egyházi szolgálatra. Ennek kiépítésében

¹ Mikko Malkavaara: *Luterilaisten yhteyttä rautaesiripun laskeutessa*. Lutheránus testvéri kapcsolatok a vasfüggöny bezárulása körül. Helsinki 1993.

oroszlánrésze volt Vajta Vilmosnak. Öt világréssen át végzett hivatalos útjait mindig felhasználta arra, hogy a szétszórta magyar gyülekezeteket is meglátogassa. Az 1960-ban beindult húsvéti ifjúsági konferenciáknak éveken át rendszeresen előadója volt. A lelkigondozók munkaközösségének évi gyűléseit 30 évi elnöki szolgálata alatt egy vagy két esetben mulasztotta el – betegség miatt. Nem kis mértékben az ő inspiráló működésének köszönhető, hogy ma is van még „KÉMELM”, Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközössége, mint összekötő kapocs az Európában szétszórta magyar evangélikus gyülekezetek és lelkészek között.

Hogy ez a munkásság írásbeli vetületet is kapott, ennek egyik tanúbizonysága a külföldi magyar evangélikusok lapja, az *Útitárs* (több mint száz Vajta-cikkkel) és teológiai folyóiratuk a *Koinonia*, amelynek szerkesztője és szorgalmas cikkírója szintén Vajta volt. De bizonyosága ennek a ma bemutatásra kerülő kötet is.

5. Ajánlom az olvasónak: nézze át gondosan a tartalomjegyzéket és a függelékét, Vajta Vilmos bibliográfiáját. Gondolkozzon el a tartalomjegyzéken. Van ott ifjúsági konferenciái előadás², ökumenikus

konferenciái témabevezető³, teológiai konferenciái anyag.⁴ Még a kötet címe is egy ifjúsági konferencia fő témájával azonos és azon hangzott el. Olvasson bele az⁵ olvasó a bibliográfiába. Meg fogja látni: a távollét ötven évében Vajta Vilmos nemcsak a lutheránus világegyházat és a világ-ökumenét szolgálta, hanem a mi evangélikus mini-egyházunkat és a mi magyar mini-ökumenénket is. Nem az íróasztal fiókja számára írta cikkeit, nem is csak 100–150 külföldi magyar fiatal vagy 20–25 külföldi magyar lelkész számára tartotta meg előadásait, hanem alighanem azzal a hátsó gondolattal is: talán eljön az idő, amikor valaki Magyarországon is haszonnal fogja ezt olvasni.

Nos, most eljött ez az idő.

Torray László

2 *Vetünk az Isten, amikor hallgat?* (VII. Európai Magyar Evangélikus Ifjúsági Konferencia, Woudschoten, Hollandia, 1966.)

3 *Miért éppen Jézus?* (Második Magyar Ökumenikus Találkozó, Fuschl am See, Ausztria, 1976.)

4 *Az evangélikus és a református egyház viszonya.* (Magyar evangélikus / református lelkész-találkozó, Basel 1986.)

5 *Amíg időnk van.* (V. Európai Magyar Evangélikus Ifjúsági Konferencia, Slagelse, Dánia, 1964.)

„Fordítók” nemzedéke*

Minden könyvnek sajátos a története. Ennek is. Különös úton vezetett Isten Szentlelke a létrejöttéhez. Ez a háttér a könyv leendő olvasóinak segítséget nyújthat a kontextus megértéséhez. Ezért a távollévő szerző nevében hadd szóljanak ezek a szavak köszöntésként az olvasókhoz!

A könyvben megjelenő írások egy emberöltőt karolnak át. Könnyen lehetne ezeket úgy tekinteni, mint maradványokat a múltból. Eltűnhetnének az idő tengerében. A jelen kiadás azonban kiemeli a szövegeket a múltból. A szerző és a kiadók – némi merészséggel – a mai olvasók asztalára teszik. Mintha az az igény szólalna meg, hogy a jelenben történjék találkozás az egykor elhangzott üzenet és a ma élő olvasók között. A könyv címének, mely apostoli idézet, mintha siettető szándéka lenne: „Amíg időnk van...” Ugyanis fél évszázad külön nevelt bennünket, a hazai és a külföldön élő magyar keresztényeket. Ideje, hogy átgondoljuk, milyen módon nevelt bennünket a történelem Ura. És milyen lelki tapasztalatok érettek meg bennünk az idők útján. A múltat jelenné akarja tenni ez a könyv az olvasók számára.

Egy világban éltünk. Az emberi élet egyazon alapkérdéseit fogalmazta meg a keresztény hit üzenete. A külföldön élő magyarság életsorsát küldetésnek is tartottam. Isten jelenlétének kérdése különféle módon hatolt be a keresztény lelkiismeretbe. Nemcsak a múlta visszavágyódva, hanem Isten ígéretében bízva kerestük szándékát. Az elrejtett Istent felfedezve tapogatóztunk a hit homályában. A zarándok hívő útja új akadályokon tört át. Krisztus követését szenvedésen keresztül is vállalva szólalhatott meg a vigasztalás szava. A hit

élménye új megfogalmazásban tudatosította a gyülekezet küldetését a világban.

A külföldre szakadt magyarságot szeretem a *fordítók nemzedékének* nevezni. Nemcsak szövegek idegen nyelvből, illetve nyelvbe való átültetésére gondolok. Ezekre is, mert nagyon jelentős módon szólaltatták meg sokan külföldre jutva is a magyar irodalom és tudomány múlt és jelen értékeit. Minden nyelvész és irodalmár tudja azonban, hogy a fordítás a tolmácsolás mély rétegeibe kell vezessen. Erre a bővített folyamatra gondolok, mely a különböző kultúrák találkozásához vezet, elősegíti a kölcsönös megértést. Ilyen küldetés vállalására kapott a mi nemzedékünk különös lehetőséget. A hazai keresztény élet hagyományából fordítottunk ki-ki a maga lelki ajándéka szerint új emberi és lelki közösségekben. Ugyanakkor magunkat is gazdagíthattuk. Új tapasztalataink jelentős problémákat érintettek, melyek az otthoni magyarság életét is próbára tették. Reményünk az volt, hogy a hazaiakkal is kicserélhetjük, amit idegenben tanulhattunk. Mert a szekularizálódás társadalmi folyamata mindenütt változásokat hozott létre. A nyugati kereszténység tisztában volt azzal, hogy a teológiai terminológiába bújtatott politikai lázítás az egyház vigyázó szerepét (kritikai szolidaritását) tette próbára. Ezt a tapasztalatot is „magyarra” kellett fordítani. A világhoz való alkalmazkodás ugyanis az egyetlen, megmászhatatlan evangéliumot veszélyeztette. Erre kell felfigyelnünk, amikor a hazai egyházban a világ ideológiáját vélték „örömhírek”. Ideológusok ugyanis nem fordítanak. Betanult formulákat szajkóznak, hogy önmagukat elzárhassák magabiztosan. Nincs szükségük

* A szerző köszöntője a budapesti könyvbemutatóra

tolmácsra, aki fordít abból, amire Isten tanítja népét. Önmaguk profétái.

Az evangélium hirdetéséért való közös felelősség mást feltételez. Polémia helyett dialógushoz vezet. Találkozni akar azokkal is, akiknek nyelvét még nem érti. S akiknek saját nyelvét is fordítani kell, hogy értelmessé váljék azok számára is, akik nem értik egymás nyelvét. Ez a dialógus vállalását követeli, mely hosszú folyamatot igényel. Az ideológia azonban hatalmi igényt támaszt. Dialógus szükséges ahhoz, hogy szemtől szembe kísérlet történjék egymás megértésére. A dialógus ugyanis nem csak a *kontextust* kívánja megvilágítani, hanem *kontaktust* akar létrehozni. A *párbeszéd* becsüli meg a másikat. A fordítás ugyanis feltételezi, hogy a másiknak is van szövege, mely érdemes a megértésre. Hogy találkozassunk.

A fordítás a különböző kultúrák alapmotívumainak kommunikációját gyakorolja. Századunkban az új népvándorlás szinte szükségszerű következménye. A népek és egyházak megértésének feltétele. Az elszigetelő önteltség egyetlen ellenszere. A külföldi magyarságnak kiváltságos helyzete, hogy a magyar kultúra, és ennek keretében a keresztény hit, tolmácsolója lehet olyan népek között is, ahol eddig ismeretlen volt. Az irodalom, zene, tánc, magyar észjárás, tudományos és társadalmi élet tapasztalatai lehetővé teszik, hogy a fordítás készsége révén szóvá tegye a magyarság kulturális kincseit. Századunkban a kultúrák kommunikációja lehetetlenné tette egy nemzet és egy egyház elszigetelődését. A kölcsönös megtermékenyítés lehetőségét nyújtja. Így lehet átlépni egy új évszázadba.

Egyházi szolgálatomban és teológiai kutatásomban ez a „fordítói” törekvés alkotta a hátteret. A most megjelenő könyv a magyar nyelvű keresztényekhez címzett kisebb részletet mutatja be. Mindezek az írárok nyomtatásban is megjelentek. De külföldön. Így noha nyelvi fordításra nem is volt szükség, mégis feltételezték a mai nyelvhasználathoz simuló „fordítást”. Ezek a szövegek – kivéve az utóbbi évek termékeit – a hazai fórumon ismeretlenek maradtak. Kivételesen kerülhetett egy-egy morzsa Londonban hazai látogató kezébe, vagy egy New York-i gyülekezet alagsorában jótékonyság címén. Ezekből a „véletlenekből” szövődött a mostani kiadás terve és reménysége. Ifjak, értelmiségiek, lelkipásztorok ökumenikus konferenciáin elhangzott előadások.

Összefoglalhatom „fordítói” tapasztalataimat így: a legkisebb krisztushívő közösségnek is helye és küldetése van az ökumenében. Megszólalhat, ha készsége van a dialogikus „fordításhoz”: testvérekre talál a felekezeti határokon túl is. Viszont a legjobban megszervezett közösség is elsorvad önmagában, ha nem nyílik meg fordítóként. Csakis a krisztusi „örvendetes csere” (Fil 2) sémája szerint osztozhat a Lélek ajándékaiban. Az a tapasztalat örvendeztet mindmáig, hogy ez a folyamat feltartóztatatlannal megindult. Konkrétan ez jelenti számomra az ökumenikus „határátlépést” vagyis testvérek felfedezését a „másik akolban” is. Szolgálom az egy evangéliumot, melynek nincsenek „felekezeti” határai. Minden írárom veleje a sürgetés, az evangélium fordítása mindenki számára. „Amíg időnk van...” Ehhez várom az olvasók visszhangját.

Vajta Vilmos

SZEBIK IMRE:

SZOLGÁLATUNK A SZÁZADVÉG VILÁGÁBAN

A címben szereplő mindhárom szó hangsúlyt kap az előadásban.

A legfontosabb szolgálatunk minél nagyobb hatékonysággal történő végzése.

A hatékonysághoz két feltétel biztosítása szükséges. Az egyik a szakszerűség, a másik a személyes elkötelezettség. A harmadik ugyanis nem áll rendelkezésünkre, csak remélhetjük: ti. a Szentlélek.

A századvég a temporális meghatározást jelzi. S ez sem kevésbé fontos. Ugyan az evangéliumot hirdetjük, de nem a vallásos középkorban, s nem a harmadik évezred közepén. A ma élő ember postmodernnek nevezett korszakában, ami inkább dekadens, mint progresszív, inkább keresésében tájékozatlan, iránytűt vesztett, mint céltudatos gondolkodású. Máskor megtévesztett s rövid távon gondolkozó. Olykor naiv és ifjúságában gyötrelmekről megkímélt, s ezért könnyen csalódottnak érzi magát felnőtt éveiben.

A minket körülvevő világ sem az, amely volt gyermekkorunkban vagy a reformáció hajnalán. Akkor alig volt ismert a munkanélküliség, ma a leginkább demoralizáló jelenség. Akkor élni, ma meggazdagodni akamak. Akkor a kevés is elég volt, ma a sok sem tesz boldoggá. Akkor örültünk a kerékpárnak és a rádióknak, ma a Holdra szállás

rendszeresítésén fáradoznak és az Internet hálózta be egyre sűrűbben a szellemvilágot. Akkor az értelem és a hagyomány medrében születtek döntéseink, ma az érzelmek pattalanságában és a tradíció-nélküliség anarchiájában válik egyre kuszáltabbá és szövevényesebbé az emberi kapcsolatok rendszere.

Mindez nem értékítélet kíván lenni korunkról, csak jelzés arról, amit naponta tapasztalunk.

I. A BENNÜNKET KÖRÜLVEVŐ VILÁG PARAMÉTEREI

a) A szabad piac által meghatározott világrend uralma

Francis Fukuyama japán politikus szerint véget ért a történelem, vagy legalábbis közeledünk a végéhez és mindent a piac, a gazdaság ural. Ez ideológiailag nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy marxista berendezkedettségű lett a gondolkodásunk és világ-szemléletünk. Vallásos hit és politika marginalizálódtak a közgondolkodásban éppúgy, mint az élet gyakorlati irányításában.

35 ezer transznacionális vállalat működik 150 ezer világot behálózó leányvállalattal. A szabadkereskedelem elterjedésével 744 milliárd dollár hasznot hoz 123 tagállamnak a vámtarifák eltörlése, illetve csökkentése.

Szakemberek véleménye szerint nem az árutermelés növekedése és a kereskedelem élénkítése jelenti az igazi profitot, hanem az információ megszerzése.

Akik technológiai újítások szabadalmával jelennek meg a piacon vagy szabad tőkájük mozgatható befektetését korszerűen intézik a tőzsdén, a legnagyobb befolyással lehetnek a világkereskedelemre és a holnap gazdaságára.

„Napjainkban a komputer-szoftver és az Internet intézi a tőkeáramlást. Hatalmas vagyonokra tesznek szert azok, akik járatosak a szoftverekben, amelyek ára és értéke messze elmarad az előállításukhoz szükséges valós ráfordításoktól és a vele kapcsolatos közvetlen munkavégzéstől” – írja dr. Melba Padilla Maggay professzor.

Aligha lehet kétségünk afelől, hogy a piac és a kereskedelem a transznacionális vállalatok kezében összpontosul, amely az egész világra ki akarja kompetenciáját terjeszteni. Hogy ez a hálózat miként kerül kapcsolatba a világmaffia kibogozhatatlan szövevényével, arra nézve legfeljebb sejtéseink lehetnek, de információink aligha.

Közben bolygónk 5,6 milliárd lakosa közül 1 milliárd a felnőtt analfabéta, fél milliárd iskoláskorú gyermek nem részesül oktatásban. A világ 2,8 milliárdos munkaerő-állományából 30% munkanélküli.

A szociális bizonytalanság nemcsak hazánk jellemzője, de a fejlett gazdasággal rendelkező országokban is érezhető. Prognózisok szerint a nyugdíjasok számarányának növekedésével szegénységi góccok alakulnak ki a fejlett országok „gyomrában”, amelyek tovább növelik a bevándorlás okozta egyéb feszültségeket.

Egyébként a világ 20%-nyi leggazdagabb országának hatvanzorosa a jövedelme a szintén 20%-ot kitevő legszegényebbekhez képest.

Mindez csak ízelítő a bennünket körülvevő világ paramétereiből.

b) A technológiai előrehaladás és a társadalmi jelenségek
Mégváltoztatják-e az embert eszközei? Bizonytalán.

Más a szexuális magatartásunk abban a korban, ahol a fogamzásgátló tablettát elejét veheti minden nem kívánt terhességnek és ezen a mechanikus beidegződésen a fenyegető AIDS is alig változtat szép hazánkban. Részint ezzel magyarázható az alacsony születési aránymutató.

De a példák tárházából kiemelhetjük az autót, amely korunk emberét eddig elképzelhetetlen mobilitás kínálatával lepte meg. E körül, mint a mágneses erőter vonzásában fejlődik az autópálya, épülnek a sztrádák, éttermek, panziók és sorjáznak a léha erkölcsű nők.

Nem kisebb változást jelent a médiumok világa, a televízió és rádió manipulációs szerepvállalása. Akik e világ uraivá válnak, azoké minden társadalmi és politikai hatalom. Félelmetes az az alapelv, amely sokakat megtéveszt, hogy t.i. a televízió és a rádió a tömegek igényét kell kiszolgálnia. Akkor jó és hiteles a műsor, ha minél nagyobb egy-egy adás nézettségi hányadosa.

A tömegtájékoztató eszközöknek azt kellene célkitűzésként maguk előtt látniuk, hogy a társadalomnak mire van szüksége, mi az a műsorszerkezet és adásprogram, ami építi személyiségét, növeli intellektuális tudását, fejleszti erkölcsi felelősségét, önállóvá teszi gondolkodóképességét és képzés teszi morális válaszeit megfogalmazására sajátos élethelyzetében. Hol beszélhetünk ma a világon ilyen felelős műsorpolitikáról?

Ezért igaz, amit David Katz kommunikációs kutató így artikulál: „a kommunikáció fizikai korlátai hamar eltűnnek, a pszichés akadályok viszont hosszú (tartósan) megmaradnak” – t.i. az emberben.

Különös lehetőség mutatkozik ateinketben, hogy ma már senki nem tartja példaértékűnek az egykori Szovjet Birodalom hatalmas architektonikus rendszerét a maga totalitárius attitűdjével, másfelől mintaszerű az Amerikai Egyesült Államok nemzeteket és nemzetiségeket egy olvasztótégelybe kényszerítő paradigmája, amely végül az Egyesült Európa hamu alatt régtől fogva parázsként lappangó gondolatát a századvég idejére lángalobbantotta és perzselő tűzként a nemzeti kultúrák pusztulását, felémészését vetíti elének a következő évezredben.

Mások viszont azt kérdezik, van-e más jövőképe Európának a soknemzetiségű országok belső feszültségeinek rendezésére, mint a mindent relatívvá tevő kultúrszemlélet és felszínes liberalizmus generációs kiterjesztése országhatárok fölött több nemzedékes távlatban.

A megatársadalomba való beteretéstől azonban joggal tartanak a gondolkodni tudó elit reprezentánsai, hiszen mind a kultúra, mind az erkölcs – ide értve a vallást is – kis közösségekben él és kohéziós, összetartó erejét a családban, az egyesületben, a gyülekezetben tudja szemléltetni és jelenvalóvá tenni magas hatékonysággal.

Külön sajátos feszültségforrás akár hazánkban, akár más ún. fejlődő országban az a tény, hogy a társadalom egyik fele mobiltelefonnal szaladgál az utcákon, a másik, a nagyobbik felének ivóvíz ellátási gondjai vannak.

Ma már elfogadott, hogy a nagyvárosok létrehozása elhibázott urbanizációs törekvés volt, mert a túlnépesedett településeken megnőtt a stresszhatás, idegesebbek, fáradtabbak, betegebbek a városlakók és gyakori a patkányszindróma. Az emberek gyökérvesztetté válnak a kulturális diszkontinuitás miatt. (Gondoljunk bele -, mekkora életstílus-váltást jelent Sikátorból Budapestre költözni!)

Igazat kell adnunk dr. Hans-Otto Wölber hamburgi ny. evangélikus püspöknek, aki úgy látja, hogy századvégi krízishelyzetünk alapvető oka a család, a tradíció és a kultúra válságában fogalmazható meg.

A család krízise vetítődik elének az Európa-szerinti magas válási aránymutatókban, az alacsony győfmekvállalási rátában, a homoszexuális és lesbikus mozgalmak felerősödő, egyenjogúságért kiáltó mozgalmában.

A tradíció válsága az urbanizáció és a szekularizmus szociológiai és szellemi áramlataiban mutatkozik kontinensünkön.

A kultúra válsága, melybe beleértendő a hit és a vallás krízise is, a kontinuitás megtörésével, az amerikanizálás szándékával, a felszínesség és közömbösség terjedésével, az ismeretelsajátítás szintjének csökkenésével magyarázható, amelyben jelentős szerepe van a tömeghatást gyakorló televízió és rádióknak, valamint az egyre terjedő Internetnek.

Méltán írja Illyés Gyula: „Allarich hordái nem űzték úgy szét a közösség tagjait, mint Watt és Edison lángelméjének angyalhadai”.

II. A MAGYAR TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS KULTURÁLIS PARAMÉTEREK

A bennünket körülvevő világ globális helyzetébe beágyazottan vizsgálhatjuk sajátos helyzetünket. Nem tartozunk a gazdag országok közé, de nem vagyunk a legszegényebbek sem, még az ún. korábbi szocialista államok ranglistáján sem.

Mégis igaz, hogy a rendszerváltás óta a leglátványosabb jelenség a növekvő szegénység hazánkban. A KSH létminimum-számítása szerint 1995-ben 3,5 millió ember élt

létminimum alatt. 1996-ban a helyzet nem javult, inkább romlott. Ez a szám több, mint a lakosság 1/3-a. E folyamat magában hordozza a szociális feszültség növekedését is, amely ma szignifikánsabb, mint 1989 előtt. Romlott a szociális ellátórendszer működése, miután más keretek között működik, eddig ismeretlen elvrendszerben. A fogaskerek nehezen illeszkednek egymáshoz. Gyakori a visszaélés lehetősége is. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a gazdasági élet és az államháztartás szerkezeti átalakítása nem jár együtt a közkiadások csökkentésével.

A megszorítások viszont a közép- és alacsony jövedelműek anyagi helyzetét is tovább nehezítik.

Hazánk jelenlegi fázisában a legsúlyosabb helyzetben a munkanélküliek vannak. Nem csupán anyagi viszonyaik kiszámíthatatlansága miatt, de elsősorban életérzésük pesszimizmust előidéző végkifejlete következtében. A feleslegesség tudata a személyiség legmélyebb rétegeiben végzi romboló hatását.

Társadalmunk válságjelei a családi közösségek szétterjedtségében jelentkeznek. Nemcsak kicsi a túróképeségünk, de túlzott a házassághoz s családi élethez fűződő elvárásunk. Magas a művi vetélések száma (77 ezer 1995-ben), a válások különösen megsaporodtak, s ezzel egyidejűleg kell megállapítanunk, hogy csökken a házasságkötések száma, az élettársi közösségekben élők viszont növekedést mutatnak számarányukban.

Csökken a lakosság évente 40 ezer személlyel, öregszik a társadalom és romlik a nyugdíjas korosztály helyzete egészségileg és anyagilag egyaránt. Növekszik a hajléktalanok száma, jelenleg 30–40 ezer ember él szükséges otthon nélkül.

Amíg örvendetesen visszaesett az öngyilkosságok száma, addig nőtt az alkoholisták és kábítószerbetegek aránya. (Alkoholisták: 800 ezer, öngyilkosok: 3500). Itt csak utalásszerűen említem a közbiztonság romlását, amely összefügg a bűnözés, a súlyos bűntettek elkövetésének magas számával.

A korrupció és a korrumpált személyek a ma társadalmának egyre szélesebb rétegeiben találhatók.

Ha a gazdasági mutatókat vesszük szemügyre, akkor sem tudunk biztató képet magunk elé rajzolni. Igaz, hogy súlyos terheket örököltünk – ezért omlott össze a kommunista rend – de a kívánt változások, gazdasági növekedés igen lassan indul meg. Az államadósság és az infláció minden tartalékot kiszív a lakosság még meglévő készletéből. A magánosítás ellentmondásokkal terhelt folyamata a társadalom elégedetlenségét váltotta ki. Sokak jogtalan meggazdagodása irritáló jelenség. A fekete- és szürkegazdaság virágzik. A feketegazdaságban hozzávetőleges becslések szerint a nemzeti össztermék közel 30%-át bocsátják piacra. A szürkegazdaság fogalma alatt azok a joghézagot kihasználó tevékenységek értendők, amelyek nem törvényellenesek, de kárt okoznak a társadalom egészének. (Pl. alibi kft-k látszat egzasztálása útján biztosított adókedvezmények.)

E helyen csak említem a magyar mezőgazdaság nehéz helyzetét, s az Európai Közösséghez csatlakozás is komor felhők érkezését sejteti, törvényi korlátozások bevezetése miatt. Utalok a természeti környezet romlására, a teremtett világ adottságainak kedvezőtlen alakulására.

Tegyük említést még a kultúráról. A magyar közgondolkodás értékrendje felborult, bizonyos rétegek esetében elpusztult. Amíg Franciaországban 1905-től kezdődően bevezették az általános humán etika tanítását a fakultatív hitoktatás mellett, addig hazánkban két nemzedék nőtt fel

anélkül, hogy az elemi morális értékmutatók ismertté váltak volna tudatában. Bár valljuk, Szókratész ellenében, hogy a jó megismeréséből nem következik annak elfogadása és cselekvése, de ha az információ is hiányzik, akkor semmi esély az általános emberi jó megvalósítására való törekvése.

Fellazult értékrendünk jelzésértékű mutatói a szavak tartalmának megváltoztatása. Önzés = individualizmus; lobbizás = csoportérdek biztosítása; elit = többletjogok biztosításának kötelezettsége.

A *Der Spiegel* szerint a 22. helyen vagyunk a világranglistán korrektség és korrupció összehasonlításában.

Ismeretlen az üzleti tisztesség, becsületesség szempontja. A brutális megnyilvánulások a kis közösségekben is egyre gyakoribbak.

A kulturális igény csekély és felszínes. A tartalmas kultúra megjelenésére alig van fedezet. A magyar médiumok nem járulnak hozzá az ember harmonikus boldogságához, s nem adnak igazi kulturális élményt az esetek többségében. Az oktatás fontossága nem áll sem a közgondolkodás, sem a politika homlokterében. Egyházi oktatási intézményeink a támadások méltatlan pergőtűzében állnak, sokszor létüket veszélyeztető mulasztások és igaztalan ítéletek következtében.

Mit tegyünk?

1) *Be kell látnunk, hogy a korábbi évtizedekben teológiai felismeréseink azon tétele, mely szerint haladás és fejlődés tapasztalható a történelemben s az emberi együttélés rendjében, nem állja meg a helyét.*

Az emberi természet a maga romlottságában észlelhető Néró császár személyénél éppúgy, mint 20. századi hóhér lelkiületű politikustársainál. Fejlődött a technika, mások a kivégzési formák, de nem fejlődött az ember. Más komfortszint mellett élünk és dolgozunk otthonainkban, de ugyanazok a bűnök s kísértések leselkednek reánk, mint 100 évvel ezelőtt. A társadalmi méretű gondoskodás is fiaskót vallott a szocializmusnak nevezett kísérlet során, sőt az ember minden korlátot elvető etikai anarchiára tesz kísérletet. Ez a világ Krisztus nélkül, megújító hatalmának áldása nélkül elesett, szánalomra méltó. Ha rész kérdésekben felállalt bizonyos humanus magatartást (pl. politikai menekültek befogadása, őslakosság hazatelepülésének biztosítása, tudósok felkarolása), a nemes szándék mögött gyakran saját érdeknövelés fedezhető fel.

2) *Végezzük sajátos küldetésünkben adódó munkákat.* Élünk a kor biztosította modern eszközök gazdag tárházával. Szóljunk a helyi televízióban, regionális rádióadásokban vegyünk részt, szerkesszünk gyülekezeti újságot, de legalább körlevelet. Prédikáljunk és tanítsunk, végezzünk lelkipozást és figyeljünk saját gyülekezetünk egyedi gazdasági lehetőségeire. Élünk az egyházmegye adta regionális lehetőségekkel és különösen ifjúsági munkánkban keressük az új módszereket, ide értendő szolgálatba állításuk az istentiszteleten vagy más alkalmon.

3) *Keressük a közösséget és barátságot egymással,* mert Krisztus jelenléte nem a magányos szentek önző vallásosságában ígért, hanem ahol legalább ketten együtt vannak egy akarattal. Barátok nélkül lehet ugyan élni, de nem érdemes és nem is szabad.

Keressük környezetünkben az értelmiséggel a kapcsolatot. A magunk jobb tájékozódása és továbbképzése érdekében éppúgy szükséges ez, mint az adott település emberibb arculatának kirajzolódása és jövőjének kialakítása céljából.

A lelkes legyen domináló személyiség lakóhelyén. Etikai igénye, élete példája sokakat befolyásol. Visszahúzóással

letűnt korszak értéktelen portékát árusító embereként tünteti fel önmagát. Nyitottságával elérheti a még másként gondolkodó, kereső típusú személyiségeket is.

Mit prédikáljunk?

III. AZ EVANGÉLIUM AKTUÁLIS ÜZENETE

1) Szükséges és elengedhetetlen megízátásunk hirdetni: Él az Isten, akivel számolni kell korunk emberének is.

a) Lehet utalni Isten megismerésére: honnan a lelkiismeret működésének egyetemessége, a gyermek anyja iránti ősbizalma, az egyén felelőssége másokért és a közösségért, sors és szenvedés titokzatossága.

b) Még döntőbb Isten elvárását hirdetni:

„Ember, megmondta neked, / hogy mi a jó,
és hogy mit kíván tőled az Úr!

Csak azt, hogy élj törvény szerint, / törekedj szeretetre,
és légy alázatos Istennel szemben.”

Mikeás 6,8

„Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, önmagát pedig elveszti vagy romlásba viszi?”

Lk 9,25

c) Jézus követésére hívás megbízatásunk döntő része. – Ez azonban nem lehet törvény-prédikálás, akitől félni kell, mert ítélni jön élőket és holtakat. Ő lenne így a fenyegető, félelmetes apokaliptikus „Személyiség”. Ma inkább a személyiség-gyógyító Jézusról szólnunk, mint Isten emberszerető megnyilatkozásának megtestesüléséről.

d) Isten nem egyszerűen van, hanem jelen van életünkben, a történelemben, az egyházban s a világban. Hogy egzisztál a világ, Isten kegyelmének jele. Olykor elrejttségében jobban észrevesszük, mint kijelentő szándékában. (Pl. a svéd hajó katasztrófája Tallinn partjainál. Egész Svédország megrendült).

2) Szükséges és aktuális üzenetként hirdetjük: A bűn világunk gonosz hatalmassága

a) Régi történet: Miről szolt a prédikáció: A bűnről. Mit mondott az igehirdető? Helytelenítette.

b) *Bűn*: mondhatjuk-e imánkban: „én szegény, nyomorult, bűnös ember”? Talán: szegény, nyomorult, megfélemlített ember

c) *Eredendő bűn* kérdése: elavult és bomirt dolog az ősbűnről szólni. Az ember világtávlatú borzalmáról a Gonosz miatt félreérthetetlenül és egyértelműen szólni kell.

d) *A bűn és a Gonosz napjainkban véres realitás lett*. Félünk, mert megfélemlítettek vagyunk. Féljük családunkat, kemény munkával megszerzett szerény anyagi javainkat. Kísértések özönében élünk, élnek kortársaink. A Gonosz atomerő robbantó erejével támad.

e) *Csak a kereszténység tud Krisztus szabadító szellemi erejéről*, aki bűn, halál és Gonosz hatalmától, fogságától képes kiszabadítani. Ezt a Krisztust bátran meg kell hirdetni!

3) Szükséges és pásztori feladatunk hangsúlyozni: Isten előtt szabad tökéletlennek lennünk, sőt azok is vagyunk

a) *A megigazulástan* reformátori felfedezése ma is lutheri örökségünk része.

Az „olcsó kegyelem” azonban, amelyről Bonhoeffer ír a Követés című könyvében, mindnyájunkat szíven talál.

Az a prédikáció, amely az ember megújulásáról és megváltozásáról nem szolt, nem nevezhető igehirdetésnek.

b) Napjainkban hódít a *perfekcionizmus*. Az ember tökéletesnek minősíti magát. Olvassunk el pályázatokat: én vagyok a legjobb, a legalkalmasabb, mindenre képes.

c) Értelmetlen, *valótlan*, hazugság ez az önértékelés.

d) Szükséges helyes antropológiai felismeréssel az ember elesettségéről szólni, ami tökéletlenséget, korlátozottságot, töredékességet mutat, mint Rodin szobrai. Ebben az értelemben igaz „Bonhoeffer” híres felszólítása, hogy kvietizmusba ne essünk, nyerünk vigaszt tökéletlenségünkben.

4) Szükséges és elengedhetetlen megbízatásunk hirdetni: Isten szerint nem csak ez a földi élet létezik.

a) Olyan korban élünk, amelyben az *élet élvezete* a legfőbb célkitűzés.

A halálról való tudás az élet felelősségét indikálja. Egyszeri és megismételhetetlen a földi élet, ezért jelentősége megnő, nem érdemes elrontani.

καρπος: egyetlen nagy esély itt és most az üdvösségre.

b) Nem a haláltól való félelemkeltés a cél. A haláltól ugyanis mindenki fél. Keresztények és nem keresztények egyaránt.

c) *Eberhard Jüngel* A halál, mint az élet titka című munkájában írja: Emberséges vagyok, amennyiben a másikért vagyok jelen az életben. Kérdés: tudunk-e emberségesek lenni, mielőtt valakitől emberséget nem kaptunk?

Lehet-e adni, ha előbb nem kaptunk? Emberséges akkor tudok lenni, ha előbb emberséget tapasztaltam meg.

d) A „honnan és hová” az élet kérdéseit és a halál gondjait egyszerre veti fel.

5) Szükséges és fontos hirdetnünk, hogy ez a világ magát soha nem tudja megváltani.

a) *Isten országát nem e világ lehetőségeként hirdetjük*: 3 dolog fontos

1) Az ember reális megítélése. Peter Beier: Ne képzeld egy pillanatra sem, hogy az embert meg tudod változtatni. Szeretni kell őket, ez egészen más dolog. Ők olyanok, mint mi. Szeretet – isteni szeretet által mássá lehetünk. – Ez reális emberszemlélet.

2) *Isten parancsolatának komolyan vétele*. Krisztus a Gonosz körforgásából engedelmességre hív, amely ugyan nem napi cselekvéseink világjobbító receptje, de megmutatja, hogy mikor szabad igent, s mikor kell *nem*-et mondanunk.

3) *A másként gondolkodók tisztelete*. Az evangéliumról való beszéd feltételezi az őszinteséget és a másik megfigyélésének tudomásul vételét.

6) Szükséges és elengedhetetlenül fontos hirdetnünk, hogy minden cselekvő aktivizmusunkon kívül van valami, amivel élhetünk, s ez az imádság.

a) Nem könnyű az *imádságról* beszélni. Nagyon személyes, intim tapasztalatok sokaságát gyűjthetjük egybe. Az imádságra mégis mindig szabad emlékeztetnünk. Korunkban: *itt már csak az imádság segít* – a tehetetlenség megnyilvánulása. Az imádság egészen más. Jó lenne, ha kívülálló is ezt észrevenné és megérezné.

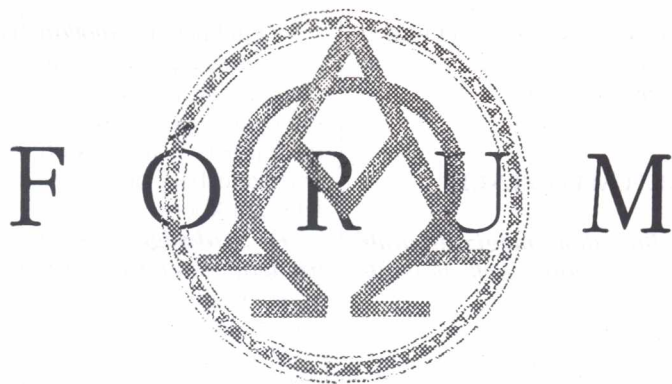
Az imádság: Isten színe előtti életfolytatás, teljes ráhagyatkozás arra, aki mindent megtehet.

b) Ha az Újtestamentumból *egy textust* kellene továbbadni, akkor az a *Miatyánk* lenne. (Melanchthon)

c) Rudolf Bohren: A prédikáció célja, hogy az embereket megtanítsa imádkozni. Egyoldalúnak tűnő állásfoglalás, Jézus: kérjetelek és adatik nektek!

Merjük szolgálatunkat a századvég közeledtével a régiek teljes bizonyosságával végezni: A ti munkátok nem hiábavaló az Úrban.

(A fenti előadás több LMK Ülésen elhangzott.)

Talán mégis jók az új törvények?

Mint ahogy sokan teszik a folyóiratok olvasása előtt, én is mindig azt nézem meg, hogy kik is írták a cikkeket. Pont ezért szeretném előre bocsátani, hogy bár a nevem talán azt sugallja, hogy közel állok a jelenlegi törvények zsinati keletkezéséhez, talán bennfentesnek tűnök, mégsem így van ez. Megvallom őszintén, sokszor inkább nemtörődöm voltam az előző és a mostani zsinati ciklus alatt a zsinat munkájával kapcsolatban. Láttam, mekkora erő- és időmennyiség folyik el erre a munkára, és talán ez rémített el, távolított el. Ezek tudatában szeretném leírni hozzászólásomat Krähling Dániel: Demokrácia és hatékonyság az egyházban című cikkéhez (Lp. 1998/9. Továbbiakban: a cikk).

Előjáróban megjegyzem, hogy a „hatékonyságról” csak a címben esik szó. A cikkben ez a különböző tudományágakban különböző árnyalatokkal, de viszonylag pontosan meghatározott, nagysúlyú fogalom, vagy ennek elemzése nem kerül elő. Reflexiómban így én is csak a demokráciának egyházunkban felvetődő kérdéseivel foglalkozom.

Nagyon szép dolog a demokrácia. Talán elmondhatjuk, hogy ez az ország is elkezdte tanulni az alapszabályokat (mint ahogy ez a cikkben belül is kitűnik: „a személyiségi jogok esetleges sérelmét elkerülendő...”), de azt, hogy nincs jobb, nem merném ilyen egyértelműen kijelenteni. Hiszen mennyi hordalékát hordozza a demokráciának az egyház is! (Hány lelkész keseredett meg azok miatt a gyülekezeti tagok miatt, akik a demokráciára hivatkozva járatják le őket, s vettek ki minden „hatalmat” a kezükből. És mindaddig, míg a pénzelosztás hatalmi célokat szolgál, míg megtehetjük, hogy az országos számvevőszék évekig nem ül össze, addig csak tanuljuk a demokráciát.)

Az egyházunk, s mi, akik egyházunkban az Isten igéjét hirdetjük, vagyunk azok, akik pont arról beszélünk és abban hiszünk, hogy van jobb is. Hiszen mi nem a demokráciát, hanem az Isten országát hirdetjük, amelyben a kicsi a legfontosabb, és ahol Isten népe él testvéri közönségben.

Jól kell látnunk azonban azt is, hogy az elmúlt időszak nem múlt el nyomtalanul bennünk. A bennünk élő reflexek, a spontán gondolatok még nem mindig mozognak az újra. Bár én, koromnál fogva, már „csak” a puha-diktatúra alatt éltem, én már lehettem nem-KISZ-tag is, mégis a fülemben cseng a Himnusz záró taktusai után annak a másíknak (a szovjet himnusznak) az előjátéka.

Az elején leírtak szerinti közönnyel vettem kézbe az új törvénykönyvet. Ahogy azonban olvastam, egyre jobban szégyenkeztem közönyöm miatt.

TALÁN MÉGIS JÓK AZ ÚJ TÖRVÉNYEK?

Erre a kérdésre hadd ne válaszoljak most egyértelmű igennel, vagy nemmel. Egyébként is ismert, hogy a jó törvényt is kell az idők során kisebb mértékben javítani, módosítani. Ezért csak néhány szempontot szeretnék felsorakoztatni, ami talán közelebb visz mindannyiunkat a törvénykönyv megszeretéséhez.

Az új mindig irtóztató!

Pont a régi reflexek miatt érezhetjük szélsőségesen azt, hogy ezek a törvények azért születtek, hogy „Káldy Zoltán árnyékából” kilépjünk. El sem tudjuk képzelni azt, hogy egyházunkban vannak felelősen és jól gondolkodó lelkészek és nemlelkészek, akik jobban látják az egyház bűneit és ugyanakkor lehetőségeit, mint a vezetés, vagy esetleg az országos presbitérium. Talán pont azért, mert ők azok, akik eddig és most is háttérbe szorulnak hozzáértésük ellenére, de ők azok, akik a „nehéz időkben” is kitarítottak és szolgáltak.

Az új törvénykönyvben egy olyan egyházi rendszer épül fel, amely már a XXI. század reménysége. Hiszen nem a most fennálló és ősi hagyományában megposhadó gyülekezeteket, és mindenek papjait veszi alapul, hanem a talán most már meginduló missziói lendületből felépülő gyülekezeteket, és a ténylegesen lelkészi szolgálatot végző lelkészeket.

Nehéz megtanulni az újat! Talán egyszerre tenném a hangsúlyt mind a három szóra:

- Nehéz, mert minden eddigit az alapjairól kell kezdeni. A talán sokéves munkát, felépítményt újra kell építenünk. De az alap UGYANAZ!
- Tanulni kell! Espereseknek a lelkészválasztási folyamatot, lelkészeknek és gyülekezeteknek az önállóodást, a közgyűlés értékelését. Azt, hogy nem a fejünk fölött dől el minden, hanem értéke van a véleményünknek (hát, nem ez a demokrácia?).
- Az új, mert ez most új, nem biztos, hogy rossz! Minden újat úgymint formál az élet, de be kell látnunk: egyháztörténeti esemény, hogy misszió alapuló egyházat építhetünk fel, s ez most csak úgy érhető el, hogyha nekilátunk és végig „kínlódjuk” az átalakulás, inkább ezt írom, a megszületés hosszú és nehéz vajú-

dását. (Érdekesnek találom, hogy a cikk első bekezdésében az egyház „alapvető életfunkciói” között nem említi meg a missziót, sőt még a diakóniát sem.)

Már beleéltem magam abba: nem fog a diktatúra beleszólni abba, hogy véghezvigyük a megalkotott és hatályba léptetett újításokat, és így már magam elé képzeltem a 2000. év evangélikus egyházának újjáalakulását és örömnünepét.

Talán könnyen beszélek én a törvény megszeretéséről, hiszen én ismerhetem, kézbe vehetem, olvashatom. Nagyon sajnálom, hogy egyházi vezetőségünk nem engedélyezte a törvénykönyv kinyomtatását. Már az eltelt egy év alatt is hány és hány visszasságot lehetett volna megoldani, ha a gyülekezeti vezetőség kezében is lett volna érvényes és jogerőre emelkedett törvény. Kedves Lelkészek Testvéreim! Ne féltsük a hivatalunkat az új törvénytől! Adjuk kézbe a meglevő példányt. Egyrészt a nem tudás könnyen újra önkényt eredményezhet. Másrészt gyülekezeti káoszt teremthet, ha gyülekezeti tagjaink nem ismerik a törvényt. Ezért tanuljuk mi is, és tartsuk be a törvényeket!

Az egyházjog az államok törvényeihez viszonyítva valóban gyenge jog. Az egyházban az egyházi törvények valódi jogot képviselnek, mint ahogy a ZSINATI HITVALLÁS-ban is olvashatjuk: „A jórend szükségességéről meggyőződve magunkra nézve elismerjük egyházi törvényeink kötelező erejét és azokat minden kényszer nélkül önként teljesítjük. Mindezt a Szentírás intése alapján valljuk: 'Éljetek méltón ahhoz az elhivatáshoz, amellyel elhivatattatok, teljes alázatossággal, szelídséggel

és türelemmel; viseljétek el egymást szeretettel, igyekezzetek megtartani a Lélek egységét a békesség kötelékével. Egy a test és egy a Lélek, aminthogy egy reménységre kaptatok elhivatást is; egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség, egy az Istene és Atyja mindeneknek, ő van mindenek felett, és mindenek által mindenekben.' (Ef. 4,1-6)”

Ehhez még egy rövid történetet szeretnék idézni, mely szállóigévé vált. Egyik teológus társam az igehirdetésre készülve szorongva mondta Pröhle professzor úrnak, hogy mennyire izgul, ha ő is ott lesz. A professzor úr csak ennyit mondott: „Miért attól félsz, hogy én hallgatlak, sokkal inkább tarts attól, hogy Isten hallgat.” Ne attól féljünk, hogy itt ki és mennyire tartja be a törvényt, hiszen mindannyian Isten ítélőszéke elé készülünk. Ő lesz, aki ítél fölöttünk, vajon keresztyén módra élünk-e, megtartva az Ő akaratát.

Új törvényeink azt szolgálják, hogy mindez jó rendben folyjék. Ez teremt egy medret az egyház életének, a fő zsinórmérték mellé egy függőönt, hogy mindig tudjuk, hogy e földön járunk, de tudjuk azt is, hogy általunk is épülhet Isten országa. Ehhez kell az egyházfegyelem ezen eszköze, amit jó, ha egyházunkban a legkisebbektől a legnagyobbakig mindenki figyelembe vesz és betart.

„Ügyeljünk arra, hogy egymást kölcsönösen szeretetre és jó cselekedetre buzdítsuk. Saját gyülekezetünket (egyházunkat) ne hagyjuk el, ahogyan egyesek szokták, hanem bátorítsuk egymást; annnyival is inkább, mivel látjátok, hogy közeledik az a nap. (Zsid.10,24-25)”

Koczor György

Adminisztrációs, szervezeti és financiális egység egyházunkban

(Gyenesdiáson, a fiatal lelkészek konferenciáján elhangzott előadás rövidített, átdolgozott változata)

I. Előjáróban a címhez három bevezető megállapítás

a. Nem kívánok beleesni abba a hamis felfogásba, mintha a címben megjelölt területek lennének a legfontosabbak egyházunk életében.

b. A három terület, amelyet az egység fogalma kapcsol egybe, túlságosan széles ahhoz, hogy részletesen beszéljek róla.

c. Mindegyik területen van nálam hozzáértőbb, illetékesebb személy. Így a mai általános helyzetről nem érzem, hogy tisztességes lenne nyilatkoznom, mert ez a résztapasztalatok extrapolálása lenne.

II. Alapvetés könnyedebb hangnemben, először az adminisztrációhoz: A betű megöl, de betű nélkül nincs adminisztráció, viszont lélektelenül élet nincs. Másodszorban a szervezethez. Szemeinket jó, ha a jeruzsálemi zsinatra vetjük, a mára nézve pedig tudjuk, fogaskerék nélkül nincs mechanikus óraszerkezet, és kvarckristály szemek nem pótolják az embert. Harmadsorban a gazdasághoz. „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené”, bár a mammon meghatározó lett korunkban, de vannak még mezei liliumok és égi madarak.

Alapvetés lírai hangnemben: „Óh én nem ilyennek képzeltem el a rendet... Jöjj el szabadság, te szülj nekem

rendet, Jó szóval oktasd, játszani is engedj szép, komoly fiadat” (József Attila: Levegőt)

A versrészlet alapján az egység fogalma mellé szükséges a rend és szabadság segédfogalmak bekapcsolása. Hisz mindhárom területhez szükséges, hogy a fenti fogalmakat kapcsolati, összefüggési, kiegészítési és egymásrautaltsági rendszerben lássuk és értelmezzük. Az egység megvalósítása így, ha komolyan vesszük a rend és a szabadság, a forma és dinamika egymásrautaltságát, egyértelműen kitűnik, hogy csak folyamat lehet.

III. A gyakorlat

a. **Adminisztráció.** Ezen a területen is találkozunk végletekkel: Jól adminisztrálja magát (nem csinál semmit), csak a megtérteket strigulázza. (Az ember azt látja, ami a szeme előtt, Isten azt, ami a szívben van.) Böven adódik mozgástér a kettő között.

Az adminisztráció mindig csak eszköz a rend tartására, és fegyver a káosz s minden rajongó felfogás ellen. Nagyon meredek csúsztatás az adminisztrációt és a szolgálatot egymás ellen kijátszani, a szó eredetéből következően nevetséges is. Átmeneti korban élünk az adminisztráció vonatkozásában is, ahol együtt van a középkor, újkor, atomkor és az információ kora. Ezért alkalmazko-

dási kényszer nehezedik ránk. Ehhez új adminisztrációs elvek születése, bevezetése szükséges.

Használható lehet az alábbi ötponos rendszer:

1. Ötlet (illeszkedés a kor megfelelő szintjéhez),
2. Csiszoló csapat (valamilyen bizottság),
3. Kidolgozó (adminisztrációs szoftver készítő),
4. Döntést hozó grémium (valamelyik egyházkormányzati testület),
5. Elfogadó közösség (lelkesek, közömbösek, vonakodók és mégis jobb lenne, ha pártolók). A fentiek szerint kialakított termékeink az egyházmegyében: esperesi hivatalvizsgálati ív, új lelkészi szolgálati napló illeszkedve az országos statisztikai ívekhez, egyházmegyei éves munkaterv, az egyházközségek zársummadásának, költség-vetésének számítógépes kezelése és tárolása. Mindez akkor segítség, ha valóban rend van és mindnyájan tartjuk magunkat hozzá, különben még nagyobb lesz a káosz. Az adminisztrációs egység nagyrészt országosan is megoldható, de szükséges egy döntő alappillér: a kölcsönösség, mert különben minden borul s megkezdődik az egymásra mutogatás. A személyi konfliktusok jórésze szerintem most is ebből fakad.

b. Szervezet. Ez adott, illetve alakulóban van. Sokszor elhangzik: működik, nekem lehet, hogy túl éles a fülem, úgy hallom, néha csikorog. Elméleti alap itt is szükséges: bizalom! Egymás tisztelete, megbecsülése, minden szinten.

Hisz nem csak fent, lent is kísértés a „ki ha én nem” magatartás, és vezetői erényként is tapasztalható a másik különbnek tartása. Egység születhet abban a látásmódban, hogy az alap, a bázis döntő és a felépítmény cizellálása addig és oly mértékben jogosult, amíg a legegyszerűbben s leghatékonyabban tudja kiszélesíteni, erősíteni a bázist. Minden más szempont érvényesítése ennél gyengébb kell legyen és hátrébb sorolandó. Igazán jó recept, mindenhol érvényes sablon nem hiszem, hogy létezik, a zsinat működik. Kisebb körben (egyházmegye) amit lehet, ameddig lehet, együtt végzünk, mert ez nagy erő, de ha sok a feladat s meggyökerezett, beépült a szívbe, agyba a közösség iránti minőségi felelősség, akkor stábok önálló munkája megfelelő információs csatornákkal ütőképesebb lehet.

c. Gazdaság. Ez több, mint amit a pénzügyi szó első jelentésben kifejez. Tágabb kört ölel magába, nem csupán egy jó vagy rossz pénzáramlási csatornarendszert. A gazdaságban ott rejtezik ez a szó: gazdagság, és ez lehetőségek sorát; (öszöndíj, külföldi utak, üdülési, pihenési lehetőségek, épületek, szellemi, kulturális, levéltári, könyvtári értékek, kiszolgáló technikai és személyi eszközrendszert) és ezek egy helyen való meglétét, adottságát jelenti. De még többet: a szolgálat megbecsülését. Így akár gyülekezeti, közép- vagy felső egyházkormányzati szintet vizsgálunk, a kép nagyon sokszínű, s egységről beszélni önáltatás, a valóság figyelmen kívül hagyása lenne. Ebben az egységet közeli jövőképként megfesteni illúzió, merő szemfényvesztés lenne. Jelképes, jelzésértékű és - szintű egység, ami reálisan kitűzhető feladat, s reménység szerint megvalósíthatónak tűnik. Fontos a minél szélesebb körű tájékozódás, tájékoztatás egyes területekre, szintekre, arányszámok kidolgozása, megállapítása. Az arányszámok időszakonkénti felülvizsgálata s a szükségletekhez való hozzáigazítása. Mindez segíthet a gyanakvás sötét, az irigység sárga és a méltatlankodás áttetsző, langyos ködét eloszlatni.

Egy széleskörű, részletes tájékoztatási rendszer, ami ma is részben működik, de el-elakad, feleslegessé teheti a fű alatti lobbizást és neveltségessé azt a gyakorlatot, hogy mindig másokhoz méricskéljem: mit, mennyit és milyen időtartammal kaptam. Ehhez gazdasági téren is lehetne egy ötponos rendszert alkalmazni. Ennek elfogadása és minden rendszerhez tartozó szereplőtől való elvárása, betartása esetén az ütközések, neheztelések sora kikapcsolható lenne.

A gazdasági egységet szolgáló ötponos rendszer:

1. A szellemi, anyagi tervezett mű, cselekmény, létesítmény, feladat megjelölése. (Mérlegelve a szükségességet, a jelen és jövő valóságához történő illeszkedését)
2. A lényegét, tartalmát megjelölő címke megfogalmazása. (Fontos mozzanat ez is, hisz pályázati rendszerekben a címke a hozzájárás lehetőségét és a kapott támogatás nagyságrendjét is meghatározhatja)
3. Világos, a résztvevők által értett, elfogadott játékszabály, illetve elbírálási rendszer (Lehetőleg önjáró és személyi elfogultságot háttérbe szorító, szigorúan szakmai szempontok túlsúlyát körültekintően biztosító rendszer.) Egyházmegyénkben erre példa a Partnerhilfe elosztása, ahol mindenki maga ki tudja számítani, mennyit kap.
4. Megfelelő szintű döntéshez önkormányzati testület (Lehetőleg az anyagi lehetőséget megteremtő, a szakmailag hozzáértő és az érintett területhez szintben legközelebb eső bevonásával.)
5. Döntéselőkészületekről, a döntésről, a megvalósulási folyamatról és eredményről szóló minél részletesebb és többszörösebb tájékoztatás. (Ennek következetes érvényesítése.)

IV. Hídverés a beszélgetéshez. A fentieknek egy része működik, megvalósult, a másik része álom. A kettő erősen keveredik egymással, de tudom és hiszem, hogy álmunk, ha ébredéskor nem felejtiük el őket, hatással vannak mindennapi tevékenységünkre. Az előterjesztetek több ponton eltértek a mai gyakorlattól, ezzel nem szálla-kutatási akciót kívántam szervezni, hanem komolyan vételét a magam számára is annak, amit az elmúlt vasárnapok egyikén felolvastunk az oltár előtt: „Mert, ha valaki csak hallgatója az igének, de nem megtartója, az olyan mint az az ember, aki a tükörben nézi meg arcát. Megnézi ugyan magát, de elmegy és nyomban el is felejt milyen volt. De aki a szabadság tökéletes törvényébe tekint bele és megmarad mellette, úgyhogy nem feledékeny hallgatója, hanem tevékeny megvalósítója, azt boldoggá teszi cselekedete.” (Jak 1,23–25).

Végül nem jó, ha a nyelvfék akkor működik, amikor önkritikára kerülne sor. Ezért őszintén be kell vallanom, minden egyes területen van épp elég javítanivaló egyházmegyénkben is. A fent említett rendszerek nálunk sem mindig működnek. Van olyan gyülekezet, ahol minden évben nehézségbe ütközik a zársummadás, költség-előirányzat elfogadása. Az egyházmegyei alkalmak előkészítésében, kivitelezésében és a gyülekezeti munkában még mindig gyerekipőben jár az egyházközségi tagok bevonása. Gazdasági téren még csupán terv az egységes elvek szerinti lelkészszívetési rendszer kialakítása az egyházmegyében. A továbblépéshez mindhárom területen jó ötleteket, javaslatokat, az egységet segítő szempontokat várok.

Smidélus Zoltán

Nyílt levél Szakács Tamáshoz

A hazugságértékű tévedések című cikk kapcsán

Szia Tamás!

Mivel azt írtad cikked végén, hogy „vitára lezárva” írod a cikket, gondoltam, nem baj, ha leírom saját reflexióimat cikkeddel kapcsolatban. Lehet, hogy néha úgy érzed, amit írok, az félreértés következménye. Bevallom, néha valóban nem szavaidra, hanem arra a gondolatmenetre reagálok, amit szavaid mögött érzek, ami háttér-információja a leírtaknak. De szeretném, ha tudnád: soha nem a rosszindulat vagy a kioktatási vágy szól belőlem. Inkább mondjuk úgy, hangosan – azaz ez esetben láthatóan – gondolkodom. Még valamit előzetesen: közel sem leszek olyan összeszedett, mint ahogyan Te: egyrészt azért, mert alapvetően kevésbé vagyok *rendszeres* elme a szó eredeti értelmében; másrészt mert Mariann figyelmeztetett, hogy záros határidőn belül lapzártá .van, és én nem szeretném addig halasztani gondolataim papírra vetését, amíg magam számára unalmassá válnak.

1. Teljesen megértem felháborodásodat. Magam is gyakran átélem, hogy – mondjuk ki kereken – hülyének néznek. Annak néznek gimnáziumi diákjaim közül páran, akik azzal *kezdik* a hittanórát, hogy „ugye hamarabb lesz vége”? (Persze fölvetődhet a kérdés: én mit mondanék a helyükben péntek hetedik órában?) Attól félek, annak néznek néha azok a szórványbeli hívek, akik elvárják, hogy egy összekapkodott vasárnapi ebéd után rohanjak ki hozzájuk, hogy aztán bejelenthessek: az istentisztelet elmarad, mert senki nem tud ott maradni: vendégek vannak, focimeccs van és így tovább.

Persze baleknek lennie kell. Főleg azoknak, akik a világ legkiszolgáltatottabb, legjobban kinevetett és kihasznált emberének nevét vették magukra. De időnként azért jó lenne figyelmeztetni mindenkit: nem vagyok szellemi fogyatékos, a balekságom nem rám löcsölt, hanem vállalt szerep. Ahogy a tanár sem árt, ha figyelmezteti a diákjait: nem azért nem vágja be az egyest, mert be lehetett csapni és nem látta, hogy ki puskázott.

Veszélyes, ha elhiszik rólam, hogy mindent beveszek. Eszembe jut Karinthy egyik gondolata: én lehetek szerény, de a gondolat, amit mondok, az nem! Vagyis nem az a baj, ha bennünket röhögnek ki, hanem ha az üzenetet, amelynek hirdetésére elhívtunk.

Ugyanakkor vigyázni kell, hogy ebben a helyzetben hogyan reagálok. Nemrég hallottam egy – nem evangélikus – lelkészről, aki azzal riasztotta el a híveit az istentisztelettől, hogy a szószékről szidta őket, mert hagyják éhen halni a papcsaládot. Hogy ebben mennyi volt az igazság, nem tudom, de egy biztos, szószéken, hittanórán elmondott üzenetünk lényegét nem szabad, hogy befolyásolja saját, a gyülekezettel kapcsolatos tapasztalatunk vagy véleményünk. Ha hangsúlyt teszünk a bűnre, ez teológiai megfontolások miatt történjék, ne

személyes tapasztalatok, netalántán sérelmek miatt.

2. Nem értem teljesen a két motiváció – a Hankiss-féle műsor, illetve a Popper Péter-féle hozzáállás – egymás mellé állítását. Véleményem szerint az e kettő által benned született felháborodás nem egy kategóriába tartozik. A Hankiss-féle műsort nem láttam, és nagyon megdöbbenett, hogy valaki, aki a magyar értelmiség egyik központi figurája, ilyen csúsztatást megenged magának. Ez, ha valóban így hangzott el, tényleg hazugságértékű tévedés. Popper Péterrel más a helyzet. Szándékával én sem értek egyet, de ő legalább tiszta lapokkal játszik: valóban így gondolkodik. Épp ezért műsora „élvezhető”, ha tudjuk, hogy mi az alapállása, ha egészséges kritikával fordulunk felé; szemléletét nem kell elfogadni, de meg kell ismerni. Szerintem tehát vele kapcsolatban a *hazugságértékű tévedés* kifejezés nem helytálló. Egy ilyen, cikkedben leírt és Popper Péter által eleve vállalt – még ha számunkra nem is elfogadható – alapállás nem ugyanaz, mint ha valaki tudatosan rosszul tudja azt, amit tudnia kell. Ez az eredeti kérdésfeltevés súlyát nem kisebbíti, csak a motivációkat árnyalja.

3. Nagy kínban voltam, amikor cikked második felét olvastam. Sajnos képtelen vagyok olyan *rendszeresen* gondolkodni, mint ahogy az a szövegedből sugárzik: „az evangélium a lelki embernek, a megtérőnek szól – a testinek, bűnben megátalkodottnak a törvény!” „Előbb meg kell az embernek rettennie, amikor elveszett voltára rádöbben. [...] Ezután jön a megbocsátás öröme, és a bűn elhagyása.” Minden helyre van rakva. Időben, funkcióban rendszerezve evangélium és törvény, lelki ember és bűnében megátalkodott, előbb a megrettenés, utána a megtérés. Kár, hogy én speciel *egyszerre* érzem magam megalázva és megáldva Isten előtt álltamban. Kár, hogy mikor úrvacsorához indulok, soha nem vagyok róla meggyőződve, hogy az „igyekezem” ígéretet tartani tudom, sőt, szinte bizonyos vagyok, mert zsigereimbe, rövidke életem tapasztalatába van vésve, hogy nem fogom tudni megtartani. Nem tudok eléggé lineáris folyamatokban, temporálisan, fokozatokban gondolkodni ahhoz, hogy ezt a rendezett egészet össze tudjam egyeztetni saját tapasztalataimmal, hitem hullámvölgyeivel. Vagyis én is érzem, hogy sánta dolog Isten egy jóságos, enyhén feledékeny öreg bácsikához hasonlítani, aki automatikusan megbocsát, elvégre az a dolga – de számomra az a fajta elhatárolás, amelyről te írsz, egyszerűen nem megy. És nem tudom, hogy sajnálom-e.

Tény, hogy nem mindig felel meg a valóságnak minden bűnösben Ágnes asszonyt látni, akinek bűne egyben büntetése is, és épp ezért inkább feloldozásra volna szüksége. Tudom, hogy sokan bratyiznak Istennel, nem félelemmel, megrettenve állnak meg előtte. De nem hiszem, hogy a bűnök tudatosítása, az ember bűnösségének, azaz bűnös cselekedeteinek felhánytorgatása lenne az egyetlen és elsődleges megoldás. A törvény és az evangélium általad

szorgalmazott szétválasztása igaz, hogy lutheri alapokon nyugszik, de ilyen formában túl mechanikusnak tűnik.

Ha az evangélium hirdetését attól tesszük függővé, hogy ki mennyire megátalkodott bűnösségében, akkor nem tudom, eljutunk-e egyáltalán odáig, hogy megszólaljon végre-valahára a mondat: úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta... Azt hiszem, ha az evangéliumot akár időben is a második helyre tesszük, ha szinte kényszeresen azzal a fölütéssel kezdünk, hogy 'bűnösök vagyunk', s csak utána beszélünk Isten mindent átformáló szeretetéről, akkor alig valamivel nagyobb a bölcsességünk a farizeusokénál és az írástudókénál. És akkor hol vagyunk még attól, hogy 'messze fölül nem múlja'? Erkölceik másoknak is vannak!

Ne hidd, hogy az evangélium, Isten szeretetének a hirdetése kevésbé botrányos, sokkal komfortosabb az emberek szemében! Nem csak önnön bűnösségünkkel való szembenézés szegyenít meg bennünket, hanem Isten szeretete is. Ha megkérded az ÁVO-s tisztet, hogy miért verte olyan alaposággal a keze ügyébe kerülő hívő rabokat, akkor – ha van egyáltalán – a válasz nem az lesz, hogy mert az a szemére vetette a bűneit, hanem az, hogy a szerencsétlen, összevert fogoly akkor is szerette őt, amikor éppen a veséjét rúgta le – azaz: a *szeretete* bősztette fel oly nagyon. Ha Isten tekintetét kényelmetlennek érezzük, akkor annak nem csak a saját bűnösségünk az oka, hanem az is, hogy az a tekintet szeretettel van tele. Nincs dühítőbb, mint amikor az ellenség nem hajlandó ellenségként viselkedni. És nincs megalázóbb, mint egy olyan Isten, akinek nem lehet kedveskedni, mert mire ajándékaimat elvinném neki, kiderül, hogy minden, amit adni szeretnék, elpárolog az ő szeretetének hevénél. Ezt csak azért írom le, hogy lásd: az Isten szeretetéről beszélni ugyanolyan botrány lehet, mint az ember bűnéről.

Egyébként, ha utánanézel, láthatod, hogy Jn 6-ban, amit idéztél, a Jézus miatti megbotrányozás oka sem az volt, hogy Jézus különleges erkölcsi törvényekről beszél. A kemény falat, amit nem bírnak lenyelni, az Jézusnak azon szava, amellyel önmagát *felfaladó* kenyérnek nevezi. Vagyis nem akarja, hogy tiszteljék benne a tanítót, aki nagyon szép dolgokat tanít, de akin túl lehet lépni. Jézus nem akar megkoszorúzendó szoborrá válni. Azt akarja, hogy egyék testét, igyák véré (riasztó, kannibalizmusra utaló szavak!), használják ki és el, éljenek belőle! És ő nem válogat, nem köti időrendhez, csak az éhséghez. Ha pedig valaki nem éhes, úgy akar enni, *tudnia kell*: ítéletet eszik és iszik önmagának. De a szétválasztást ne mi végezzük! Mi csak adjuk *mindenkinek*, aki jön, és részesülni akar belőle.

„Csak hányódom hát ágyamon,
és beléreszketek,
hogy kikkel is zabáltatom
a szívverésemet!”

(Pilinszky)

Ha van valami, ami igazán botrányos a keresztyénségben, az nem más, mint Istennek ez a feltétlen önátadása!

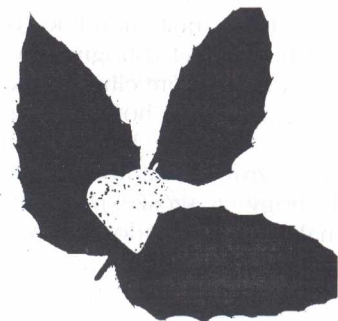
4. Elgondolkodtatott cikkednek az a gondolata is, hogy vajon keresztyénnek tekinthető-e egyáltalán az, aki a legalapvetőbb apostoli tanítást, a feltámadás tényét

nem fogadja el. Azt írod, az első öröm után, amely akkor fogott el, amikor láttad, hogy új egyházi törvényeink szerint az egyháztagság feltétele a hitvallások elfogadása, jött a nagy rádöbbenés, hogy ez bizony behajthatatlan törvény. De ne feledkezzünk meg arról, hogy lényegét tekintve nem is lehet más: gyenge jog. Szerintem azt a kérdést kell inkább fölteni, hogy mi a nagyobb baj: az, hogy a törvény behajthatatlan, vagy az, hogy ez a tény nem tudatosult a törvényt meghozó zsinati tagokban sem. Ha itt hazugságértékű tévedésről beszélünk, az csak arra vonatkozhat, hogy azt hisszük, a valóság utánozza szavainkat, a templomban mindenki hitvallásaink szerint gondolkodik.

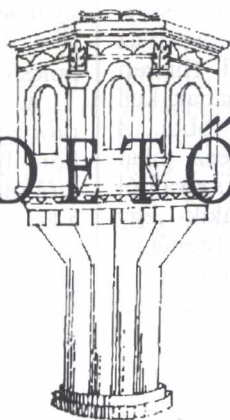
Másrészt nekem az is problémás, hogy vajon arról szól-e a hitem, hogy elfogadok bizonyos hitigazságokat igaznak? „Csak” hiszek, vagy bizalmam is van? Az tesz keresztyénné, hogy aláírok bizonyos hitcikkelyeket, vagy az, hogy bízom abban az Istenben, aki engem megerősít, bízom abban a Jézusban, aki engem megment, és bízom abban a Szentlélekben, aki napról napra erőt ad fölkelni, élni és túlélni? Tudom, hogy csúsztatás így fölteni a kérdést, mert nem *vagról* van szó – ha nem tudok Krisztusról, nem is bízhatok benne. De a végső, igazi cél nem a tudás, nem bizonyos dolgok valóságként való elfogadása, hanem a bizalom. Ha ebben a kontextusban nézzük a hit kérdését, akkor az az állítás, hogy nem hisz valaki a feltámadásban, nem csak a keresztyén identitás hiányát jelenti, hanem esetleg valahol nagyon mélyen kétségbeesést is: nem bízik abban, hogy van értelme az életnek, mert nincs tovább, mert a sír törvénye a legvégső, megfellebbezhetetlen törvény, ahol minden véget ér. Lehet, hogy én vagyok túl szentimentális, de mi van, ha egy ilyen kijelentés mögött ez lappang? S ha így van: ez megszűntethető-e egy hivatalos levéllel, amely közli, hogy „elégtelen hit miatt töröltük az egyház tagjainak a sorából”? Nem téged akarok karikírozni, hanem azt, hogy milyen sajátos helyzet alakulhat ki abból, ha a saját eszközeinkkel megpróbálunk határokat szabni.

Tudom, hogy sok mindennel nem értesz egyet, és lehet, hogy egy-két év múlva én sem fogok teljesen egyetérteni a fent leírtakkal. Ismétlem, inkább egy még kiforratlan gondolatmenetet, egy gondolkodási folyamat egy bizonyos pontját vetettem papírra, nem pedig letisztult, végleges, lezárt egységet. De a vitának amúgy is a szemléletek, gondolatok megszületése és nem lezárása a célja. Úgyhogy most tovább dobom a labdát annak, akit érdekel ez a kérdéskör.

Hegedűs Attila

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Advent 2. vasárnapja

Rm 15,4-13

I. A perikópa értelmezésre inspiráló szavai:

prografé- előre megiratott; passivum divinum értelemben

hüpomóné - türelem, elszenvetés

paraklészisz - bátorítás, a Szentlélek munkájának értelmében is, itt ebbe kapcsolódhat bele a gyülekezet tagja

Vulgata: „...ut per patientiam et consolationem scripturarum...”

elpisz - remény

homothümadon - egy szívvel-lélekkel (Kiss Sándor szerint), ez a „közös jó akarattal, lelkesen”-t is jelentheti; egyértelmű, egyező, egybevágó (Varga Zsigmond szerint), itt a hozzáállásról, a kivitelezés módjáról a hangsúly a megjelenésre, a látható (hallható) eredményre kerül

diakonon gegenészthai peritomész - a körülmetélkedés szolgálatába állt, „mindent megtett azért, hogy Izráel elnyerje az ősi ígéretek.” (Varga Zs.)

hüper alétheiasz theou - az „Isten igazságának” filozofikus mélységű szava

to eleosz - irgalom

pléroó - megtölteni

en dünamei pneumatosz hagioui

Néhány kínálózó téma:

A Szentírás ihletettsége, használata, célja, a 9-12. versekben példát is látunk ezekre.

„A mi tanításunk” - Honnan (kitől) (mit) lehet tanulni?

Értékek, erények, erőforrás-keresés, ezek alapja és rendeltetése.

Advent: „A mi Urunk Atyja”.

Kölcsönös egyetértés: legnagyobb közös osztó vagy legkisebb közös többszörös? (szövetség vagy közösség? Általános és jellemző értékek a keresztyén gyülekezetben. Lehet-e tenni valamit a „homothümadon” állapotért?)

A reménység a Lélek ereje.

II. Az Írások titka

Pál apostol, a perikópa bevezető mondatában az Írások értékét az ember sorsát szívén viselő Isten előrelátására, gondoskodására építi. Nem az Írások tekintélyéről, kérlelhetetlen igazságáról ír, és még a Felsőnek nevének említésével sem terheli mondatát. Az

Írások nekünk s értünk, mindenkori (jelenkori) olvasóknak készültek, hogy jól használjuk őket, hogy befogadjuk, megértsük és megéljük a mögöttük elrejtetten ott lévő Gondoskodó (pass. div.) szándékát.

Itt ez a szándék emberi erényekben is megnyilvánul. Az erények fontos jellemzője, de nem lényege a tanulhatóság. Érdemes elidőzni az erények számbavételénél, és meglátni, hogy mindegyikük alapja a *türelem*. Legyen szó Platon 4 főerényéről (bátorság, bölcsesség, önuralom, igazságosság), vagy a Galata-levél lelki gyümölcséről (ahol a türelem mellett ott van a szeretet, öröm, békesség, szívesség, jóság, hűség, szelidség és önmegtartóztatás), egyik sem létezhetne a türelem nélkül. A szó latin változatában is (patientia) jól érezhető a „szenvetés” (patior) értelme. Ez nem a tolerancia, a passzivitást is magába foglalni tudó sokszor hallható (és nem is olyan rossz) varázsszó, hanem annak az embernek a tanulható magatartása, akinek volt alkalmatlan szenvedni, és szenvedéséből nem öngazolásba, istengyalázásba, kiégettségbe vagy agresszivitásba menekülni. Az erények és általában az értékek alapja a szenvetés. Ezért mondhatja Goethe, hogy a boldogság (mert az erények elsajátítása ide vezethet) az önkorlátozásban rejlik. Keresztyén terminológiával mondhatjuk ezt önmegtágadásnak, önmegüresítésnek is, azzal a kiegészítéssel, amire Pál is utal mondatában: elsajátítása nem öncél és nem végcél. Alapjuk az Írások, céljuk a reménység. Két isteni aktus között az emberi tett. Ha jó fényképészhez megyünk, bízhatunk abban, hogy mosolyunkhoz megfelelő keretet választ. Többek között ezt is jelenti a reménység, az „elpisz” szó. Van jó fényképész, raktárjában jobbnál-jobb keretek, és várja, hogy egy napon megcsendül az öreg boltajtó csengője. Mi belépünk... belépek, leülök objektíve elé, és a többi már az ő dolga. Az ő reménye, hogy benyitok hozzá, az én reményem, hogy ért a szakmájához. Ha ezt olykor alig-alig remélem már, még mindig olvashatom az Írásokat.

A kölcsönös egyetértés a jézusi közösségben

Önmagában a rövid alcím bármely tagjáról eszünkbe juthat a régi jó mondás: Túl szép, hogy igaz legyen. Kölcsönös egyetértés? Jézusi közösség?

A *gyakorlati ember* körülnéz: Tele a világ az „emberi játszmák” (vö. Eric Berne) képviselőivel, emberekkel, akik a találkozásokat előre lejátszották már elméletileg és módszertanilag, ezzel nemcsak a váratlan fordulatokat védtek ki, hanem az életet is sikeresen. Ezernyi praktika, amely már nem az önkorlátozásban, hanem a másinak bennem való korlátozásában kap teret az előítéletek és azok beigazolásának formájában. Kölcsönös

egyétérés? Az nem, de akkor hátha a krisztusi közösség! *A gyakorlati ember* megint körülnéz: a kereszténység az élet egyre több területén véleményt mond (hiszen mandátuma van!), képviselteti magát (föld sójának kell lennie!): családok, becsület, gazdaság és a többi. *A gyakorlati ember* elgondolkodik... Néha egész jókat mondanak... de vajon mit csinálnak otthon? Pál szavaiból arra gondolhat *a gyakorlati ember*, hogy akik „egy szívvel, egy szájjal dicsőítik az Úr Jézus Krisztus Istenét és Atyját”, azoknak jó otthon, egymással, egyetértésben, nem kell félniük a másik nyelvével, eltitkolt vagy kár hogy el nem titkolt féligazságaitól... van még valami?

Az elméleti ember tudja a megoldást: ideálok! Hát persze! Soha el nem érhetők, de a megvalósításukra való törekvés közben sok-sok érték születik. Önfeláldozás, önzetlenség, bátor kiállás az igazságért, stb. Ettől megy a világ előre, mindig is szükségük lesz az embereknek ilyenekre - *az elméleti ember gyakran gyakorlati is* - melleleg nekem is.

A többiek meg, akik valami megfoghatatlan okból sem egyik, sem másik csapatba nem tartoznak, csak szeretnék, ha igaz lehetne amiről mindig is álmodtak, vágyódnak rá talán egy életen át, hogy egyszer...igen, egyszer...lesz majd egy közösség... és ahogy múlnak az évek, egyre tisztábban látják, hogy ez a közösség már nem az ismert *keretek* közt vár rájuk.

„A reménység Istene”, akinek apostola e szavaiban azt kívánja, hogy „bővelkedjete a reménységben a Szentlélek ereje által”, lehet hogy tényleg *csak* e reménységet szánja nekünk, miközben az Írásokból példát kaphatunk a helyes reménységről.

III. Vázlat

Ádvent titokzatos ünnep. A régi Írások életre kelnek, a régi tudományok újabb felismeréseket hoznak, a régi ismerősök megszépülhetnek, a régi reménység új hitet szülhet.

Béres Tamás

Ádvent 3. vasárnapja

1Kor 4,1-5

Az igeszakasz háttere az, hogy Pál apostol – mint oly sokszor – Korintusban is igehirdetői munkásságának és saját személyének védelmezésére kényszerül. A szituáció azonban jóval bonyolultabb, mint a Galata-levél esetében. Itt nem egy ellenlábás csoporttal kell megküzdenie, amely másra helyezi a hangsúlyt az evangélium hirdetése során, mint Pál; hanem egy nyüzsgő világváros pluralitásával – amely sokszor jóval több intoleranciát mutat, mint egy szigorú törvények szerint működő, hagyományos falusi közösség. Pál azt írja, hogy „erőtlenség, félelem és rettegés között” jelent meg először a gyülekezetben (2,3), tudván azt, hogy nem támaszkodhat retorikai képességeire, sem különleges bölcsességére, csupán az evangélium erejére. Félelme érthető is, hiszen Korintus – a hellén civilizáció egyik legjelentősebb központjaként – több száz éve volt a tudományok és a művészetek fellegvára: olyan hírességek éltek itt, mint Perandrosz, a hét görög bölcs egyike, és az általa támogatott nevezetes énekes, Arion. A korintusi gyülekezet is olyan lehetett, mint maga a város: művelt, kulturált, széles látókörű és nagyon sokszínű. Nem véletlen tehát az, hogy Pál éppen ebben a

gyülekezetben ütközik a pártokra szakadás problémájába; de az sem, hogy a levél egyik – negatív csengésű – kulcsfogalma a dicsekvés (καυχησις).

A pártokra szakadás mindenekelőtt szociológiai probléma, de Krisztus testének szétaprózódása nagyon komoly teológiai kérdéseket is felvet. Pált elsősorban ez utóbbiak foglalkoztatják, bár határozott etikai kijelentései a társadalmi nehézségeket is érintik (5. és 6. fejezet). Az Első korintusi levélben a pártos(k)odással szemben az igehirdetői hivatal egységét hozza fel érvként: nincs értelme különböző igehirdetők nevével fémjelzett táborokat létrehozni, mivel hitet kizárólag az egyetlen Isten adhat (3,7).

A negyedik fejezet első öt verse jelzi azt, hogy Pál nem csupán kívülállóként ad teoretikus jó tanácsokat a szakadások megakadályozása érdekében, hanem nagyon is érintett a pártoskodásban: egyes csoportok kigúnyolták az apostolt, feltehetően műveletlennek tartották, mivel híján van az ékesszólásnak és a bölcsességnek (2,1), esetleg egész munkássága mögé kérdőjelet tettek. Alapigénkben ezért Pál a saját személyét kénytelen megvédeni, és ez különösen nehézzé teszi az igemagyarázatot, mivel az apostol sértettsége belevegyül magasröptű teológiai gondolatai közé.

Az öt vers belső dinamikája egy felfelé ívelő gondolatmenet, amely egy eszkhatológiai vízióhoz vezet – illetve az egész gondolatmenetet az utolsó vers határozza meg. A legjobb ezért az egész szakaszt a vége felől nézni, sőt versről-versre haladva visszafelé értelmezni. Ezáltal elkerülhetjük azt a veszélyt, hogy elmerüljünk a Pál személyét ért sérelmek sűrűjében, megfeledkezve arról, hogy magát az apostolt is inkább a szituáció teológiai értelmezése érdekli.

Az 5. vers egy kompakt eszkhatológiai klisé. „Akkor majd” (τοτε) eljön az Úr (ο κυριος, vagyis Jézus Krisztus), és vele eljön egy új korszak – a protestáns új fordítású Biblia sajnos kikerüli az „idő előtt” (προ καιρου) kifejezést, amely pedig jellemző eleme a páli eszkhatológiának! Az Úr két dolgot tesz, amelyek nem függetlenek ugyan egymástól, de csak első pillantásra tűnnek párhuzamosnak, valójában két teljesen eltérő gondolatról van szó: egyrészt megvilágítja a sötétség titkait (φωτισει τα κρυπτα του/ σ κοτους, jellemző eszkhatológiai mozzanat, vö. Mt 10,26), másrészt nyilvánvalóvá teszi a szívek szándékait (φανερω, σει ταφ βουλαφ των καρδιων, szó szerint: tanácsait). Ez utóbbi egy nagyon régi gondolat eszkhatologikus változata: egyedül Isten tudja, mi lakik az ember szívének legmélyén (vö. Jer 11,20). Ne csupán érzelmekre gondoljunk itt, hiszen az értelem is a szívben lakozik (vö. Róm 1,21)!

Megragadja az ember figyelmét az, hogy az Úr eljövetelekor „mindenki Istentől kapja meg a dicséretet”. Mindenki dicséretet (επαινοφ) kap tehát? Az exegeták véleménye megoszlik ebben a kérdésben: egyesek szerint az επαينوφ itt semleges kifejezés – vagyis lesznek, akik semmiféle dicséretet nem kapnak –, míg Conzelmann úgy véli, Pál nem ítéletről beszél, hanem pozitív üdvösség-várásról. A vers elején mindenesetre használja az „ítélni” (κρινω) és a 4. versben a „megítélni” (απονκρινω) igéket, finoman játszva az igekötőkkel; ezeket figyelembe véve Conzelmann észrevétele helyesnek tűnik.

Az 5. versből következik egyrészt az, hogy az ítélet

még nem ment végbe, ezért ezen a világon (vagyis *προ καιρου*) nem helytálló ítékezni; másrészt az, hogy az ítélet Isten privilégiuma, tekintettel arra, hogy csak Ő ismeri a sötétség titkait és a szív gondolatait. Az ember, mivel „testi” (*σαρκινοφ*, vö. 3,1), nem ítékezhet, egészen odáig, hogy önmagát sem ítélni meg. A 4. vers erről szól: jóllehet Pál semmit (*ουδεν*, az újfordítású Biblia „semmi vádat” kifejezése már a fordító értelmezését is tartalmazza!) nem tud magára mondani, azaz tiszta a lelkiismerete, mégis tisztában van azzal, hogy az introspekció nem lehet elég alap a megigazuláshoz.

Ehhez hasonlóan az sem számít semmit, hogy a külvilág hogyan ítéli meg az egyént (3. vers): Pál számára ezért „csekélység” (*εις ελαχιστον*) az, hogy mit mondanak róla a – testi – emberek, történetesen az őt gúnyolók. (Az újfordítású Biblia „legkevésbé sem törődöm azzal” kifejezése nagyon félrevezető!) Az „emberi nap” (*ανθρωπινη η μερα*) ítélete sem számít semmit, ugyanis ez is csak „idő előtti” (*προ καιρου*): az „emberi nap” kifejezés nyilvánvalóan az „Úr napja” (*ημερα του κυριου*, 5,5) kifejezés antitézise.

Ha más emberek ítélete csekélység, és az ember önmagát sem ítélni meg, akkor nem foszlik-e szét az emberi felelősség? Nem jelentenek-e Pál szavai alapot arra a felfogásra, amely ellen az apostol több levelében is harcol, ti. hogy ha senki sem ítélni meg, főleg nem ezen a világon, akkor minden szabad? Erre a kérdésre az első két vers válaszol. Az igehirdető „Krisztus szolgálja” (*υπηρετηφ Χριστου*) és „Isten titkainak sáfára” (*οικονομοφ μυστηριων θεου*), akitől azt követelik, hogy hűségesnek (*πιστοφ*, ez a hit szava is!) bizonyuljon. Pál hasonlatában a „követelik” (*ζητειται*) passzívum egyértelműen az Úrra vonatkozik: Krisztus a legfőbb és egyetlen autoritás az igehirdető (és általában a keresztyén hívő) fölött, akinek az ember felelősséggel tartozik. Ez a felelősség pedig Pál számára korántsem csupán üres tézis, vagy elgondolkodtató hipotézis; nagyon is mindennapos valóság, annál is inkább, hogy Pál igencsak közelre várja az Úr visszajövetelét (Fil 4,5). A felelősség nagyságát akarja Pál kiemelni azzal is, hogy egy gazdasági életből vett hasonlatot használ: az igehirdetőt szolgálhoz (*υπηρετηφ*) és sáfárhoz (*οικονομοφ*) hasonlítja, bár ez utóbbit érthetőbb és helyesebb lenne menedzsernek fordítani, mint ahogyan azt az angol fordítás is teszi. Pál szándékosan nem a gyakori, semlegesebb „szolga” (*δουλος*) szót alkalmazza, hogy így az alávetettség helyett az elvégzendő feladatot hangsúlyozza (vö. 3,5).

Mi ez a feladat? Az „Isten titkaival” (*μυστηριων θεου*) való sáfárkodás; a *μυστηριον* szó itt nem titkosságra, hanem titokzatosságra, emberi ésszel felfoghatatlan csodára utal. Pálnál ez az evangéliummal egyenlő (2,7). Az igehirdető feladata tehát nem más, mint az evangélium menedzselése, mégpedig közvetlen kapcsolatban állva Istennel. Éppen ezért az igehirdetőket az emberek (*ανθρωποφ!*) úgy kell tekintenie, mint Krisztus szolgálait – Pál szándékosan használja általános alanyként az „ember” szót, ellentétet képezve a „Krisztus” szóval: a – testi – embernek nincs lehetősége arra, hogy megítélje Krisztus munkáit. (Az új fordítású Bibliában „minden ember” kifejezéssel gyengítik ezt az összefüggést.) Éppen ezért az evangélium munkásai között való válogatás, a pártoskodás is csupán testi, földi, nem Istentől jövő dolog.

Elgondolkodtató, de e rövid exegézis kereteit szétfeosztó a Korintusi levél némely inkoherens vonása. Szövegünkben Pál azt állítja, hogy csekélység számára az, hogy az emberek hogyan ítélik meg őt – mégis szüntelenül és hevesen védekezik az őt ért támadások miatt. Kijelenti, hogy semmit nem tud magára mondani – miközben a levél központi mondanivalója az, hogy senki se dicsekedjék (ld. még Gal 6,4 és 1Ján 1,8). Felszólítja olvasóit arra, hogy ne ítékezzenek, mivel az az Úr dolga – de egy fejezettel később átad valakit a Sátánnak teste pusztulására, hogy a lelke üdvözüljön az Úrnak ama napján (5,5). Egy-egy ilyen kérdés végiggondolása mélyebb összefüggésekre mutathat rá.

Az igehirdető, hacsak nem kívánja a fentiekhez hasonlóan végigmagyarázni a textus háttérét és értelmét, kiemelhet egy-egy fontosabb fogalmat: az Isten titkaival való sáfárságot; annak hangsúlyozását, hogy az ember önmagáról alkotott ítélete nem biztos alap a megigazuláshoz; az Úr napját, az Istentől kapott dicséretet. Nagy nehézség rejlik abban, hogy Pál ebben a szakaszban *nem* az evangélium-hirdetés univerzális keresztyén köteleességéről beszél, hanem kifejezetten az igehirdetői szolgálatról, a gyülekezet vezetőiről, mai szóval a lelkészekről. Mondanivalója az, hogy a keresztyének úgy tekintsenek az igehirdetőkre, mint Isten titkainak sáfáraira; kérdés, hogy ezt a „sáfárságot” mennyiben tekinthetjük partikulárisnak (csupán a lelkeszi hivatásra vonatkozóan), és mennyire értelmezhetjük univerzálisan (minden keresztyén életét érintően). Mindkét esetben paradigmaértékű viszont az, hogy egy emberi konfliktust magasabb – teológiai – megfontolásokra vezet vissza, és az élet egészét egységben szemlélve próbál megoldást találni; gondolatmenete a partikuláristól halad az univerzális felé.

Maga a szituáció egyébként további kérdéseket is felvet a mi korunkkal kapcsolatban. Van-e ma ilyesféle pártoskodás gyülekezeteinkben? Elfogadunk-e minden lelkészt/hívőt Krisztus szolgálójának? Mennyiben vagyunk mi „hűségesek”? Hogyan viszonyulunk az emberi ítékezés kérdéséhez? El lehet-e kerülni pluralitást hangsúlyozó korunkban az etikai relativizmus csapdáját? – Különösen jó kérdéseket vehet fel az adventi várakozás helyzete és az utolsó vers. Él-e a modern emberben eszkatológiai várakozás? Ha nem, akkor mi lépett a helyébe? Ha igen, akkor milyen fajta, és mennyiben növeli az ember felelősség(érzet)ét a cselekedetei iránt? Hogyan lehet az eljövendő világról beszélni egy olyan korban, amikor az emberiség legnagyobb része alapvetően egy immanens eszkatont vár?

Marossy Attila

Advent 4. vasárnapja

File 4,4–7

Pál személyes hangvételű intelmeinek sorát, amelyek levele végén a Filippi gyülekezetnek szólnak (4,1–3), megszakítja a 4. vers Krisztus közelségére utaló erőteljes figyelmeztetésével, és ezzel együtt az örömről hívással. Pál leveleinek záró intelmeit, a keresztyén életgyakorlatra vonatkozó tanácsait a „to loipon” kifejezés vezeti be. Itt 4,4-ben ez a határozószó hiányzik, viszont 3,1a ehhez

hasonló mondanivalót hordoz: „Egyébként pedig, testvéreim, örüljétek az Úrban!” A bibliakutatók szerint valószínű, hogy két, esetleg három levél összedolgozásából született meg ez az újszövetségi irat, mégpedig úgy, hogy az első levél 3,1a-nál megszakadt, ehhez kapcsolták a második levél főrészét, végül ezután újra az első folytatódott 4,4-gyel. 4,8-nál aztán újra megtaláljuk a „to loipon” kifejezést, ami azt jelentheti, hogy a levél végén található intelmek két, egymástól jól elkülöníthető csoportot alkotnak. 4,4–7 a Krisztus-követés személyes, lelki oldalára utal, az öröme, szelídlelkűségre, békességre. 4,8–9 pedig a megélt, tevékeny hitre buzdít.

4,4 az öröme való felhívással indul. „Khairete” tulajdonképpen görög köszöntési forma is. Érdekes, hogy ebben az igeszakaszban együtt szerepel a héber „shalom” áldáskívánással, köszöntéssel. Az Újszövetségben több, mint 100-szor fordul elő az „öröm” szó valamilyen alakja, ebből 14-szer a Filippi levélben. Méltán tekinthető tehát ez az újszövetségi irat az öröm ígéhirdetésének, tanúságtételének.

Az „epieikes” kifejezés béketűrést, az embert jogosan megillető javaknál kevesebbel beérő megelégedést, ugyanakkor megbocsátásra való készséget is jelent. A szelídlelkű ember (lat. clementia – Kelemen) türelmet, józanságot sugároz önmagából minden embertársa felé. Pál itt az egyházat a „külvilág”, a környezet kapcsolatában látja, és kevésbé tekint a gyülekezeten belüli embertársi, testvéri kapcsolatokra. Az epieikeia az Úrban való öröm külső megnyilvánulása, Jézus lelkületének követése.

Az „Úr közel” figyelmeztetés ünnepélyesen kapcsolódik az apostoli intéshez. Visszatükröződik benne a 145. zsoltár 18. verse: „közel van az Úr mindenkéhez, aki hívja, mindenkéhez, aki igazán hívja őt”, ugyanakkor az őskeresztyén jelmondat és hívás: „Marana tha!”, Jövel, Uram Jézus! (1Kor 16,22, Jel 22,20) Jézus közelsége és láthatatlanul mégis látható jelenléte ok az öröme, de ok arra is, hogy az aggodalmaskodás helyét a bizalom és hálaadás imádsága foglalja el Jézus tanítványainak életében.

Az aggodalmaskodásnak és a gondoskodásnak a görögben ugyanaz a szó felel meg. A Filippi gyülekezet életét, jelenét meghatározó nehézségek, feszültségek jogosan támaszthatnak félelmet és aggodást, de az imádságban gyökerező lelki hozzáállás segít. Így is mondhatjuk: keressétek először az Isten országát! Mt 6,25–34 és Lk 12,22–32 jézusi mondataiban is ugyanaz az ige (merimnao) szerepel, mint itt. Így Fil 4,6 Jézus szavának gyakorlati kommentárjaként is érthető. Az apostol felszólítása: ne aggódjatok! megvalósítását tekintve lehetetlennek tűnik, de az imperatívusz után a mondat még folytatódik. Az imádság realitása és lehetősége ad értelmet Pál felhívásának. A gond és az imádság, mondja Bengel, élesebb ellentétben áll egymással, mint tűz és víz.

Az imádság (proszeuikhé) és könyörgés (deézisz – szupplikáció) legtöbbször együtt szerepel Pálnál. Az első az általános értelemben vett ima, és csak Isten és ember vonatkozásában használt, míg a deézisz-ben a szükség, az ínség aspektusa, a valamire való rászorultság kerül előtérbe, és ez emberek egymással való kapcsolatában is kifejeződhet. A harmadik szó a hálaadás (eukharisztia), amely fontos kísérője az igaz imádságnak. A szóban benne foglaltatik a megajándakozottság öröme, Isten kegyelmének (kharisz) elfogadása miatt érzett hála. Khairéio és kharisz egymáshoz nagyon hasonló hangzású

szavak. A 4. kifejezés, amelyet Pál az imádságra vonatkozóan említ itt, a kérés (aitémata), amely egy világos, határozott és precíz petíció.

Az apostol végül intelmeit lezáró ígélet-mondatában (párh. 4,9!) a békességre utal. A „shalom” kifejezés teljességet is jelöl, az élet javainak bőségét, a célbaért, megnyugodott életet. Isten minden értelmet felülmúló békessége nem a szív békéjét jelenti itt csupán. Pál arról a békéről tesz bizonyosságot a Filippi gyülekezetnek, amelyet Isten kötött az ember-világgal Jézus Krisztus keresztyén által. Ezen a tényen alapulhat lelkünk békéje, nehézségeink, gondjaink ellenére is. És ez a béke őrzi szívünket és gondolatainkat.

Az „örzés” szava katonai kifejezés, őrség által nyújtott védelmet jelent. Filippi városa római helyőrségi település volt – ez a gyülekezet biztosan értette, mire is gondolt itt Pál.

Isten ajándékait az „Úrban”, Jézus Krisztusban tapasztaljuk meg, a neki való engedelmesség, és a hozzá kötöttség szabadságában.

MEDITÁCIÓ

Várakozni annyit jelent: hinni. Kitartóan a „legvalóbb” valóságra várakozunk, arra, amit többnek hiszünk a jelenleg élt és tapasztalt realitásnál, annál, amelynek minden percben átéljük elégtelenségét, törekenységét. Vélünk várakozik ez a pillanatnyi valóság is. És várakoznak benne a mindenkori pástorok, az öröm szegényei, a békességet teremtők, a szelídlelkűek. Várakozik Krisztus népe. A várakozás szent. Az szenteli meg, aki jön, a legvalóságosabb valóság: Isten értelmünket felülmúló akarat szerint egy kisgyermek képében.

Mert az Úr tényleg közel. Karnyújtásnyira – a másik embertestvér keze irányába. Fül-hegyezésnyire, szemnyitásnyira, halló- és látótávolságon belül. Elérkezett 2000 éve, érkezik minden ádventi csendben és minden napon a világ végezetéig, és elérkezik majd az idők végén.

A várakozás ideje nem passzív idő, és nem felületes, felszínes percek, órák törmeléke. Aktív idő: lehet benne örvendezni, türelmesen elviselni a másikat, magunkat, az élet gondjait, és lehet benne imádkozni.

Parancsra, felszólításra nem tudunk sem örülni, sem békét szerezni, és aggodalminktól sem tudunk szabadulni. Pál tudja ezt, ezért teszi hozzá: az Úrban!, az Ő ereje által! Rabként, láncra verve, de mégis: emberfeletti örömmel írja levelét. Vajon jöhet-e mástól, mint a Feltámadottól, a mindig közel lévőtől ez az öröm és béke? Hiszen, csak így hiteles. Vannak élethelyzetek, amikor úgy érezzük, nem megy, nincs okunk rá, hogy örüljünk, hálát adjunk, vagy hogy szelíden elviseljük egymást. Ez természetes. Nem kell erőlködve, fogvicsorítva engedelmeskedni az írás szavának, csak azért, hogy kifelé mutassuk: szuperhívők vagyunk. A „keep smiling” szirupos és üres életszemlélete betör mindenhová. Karácsony csillogásában is álörömök és műanyag külsőségek tükröződnek. Konvenciók meghatározottságában élünk – a divat, a reklámok és a kiskegyed-szintű közszemlélet diktál. De lehet mégis, mindenkor örülni. Nem ennek, persze, hanem az Úrnak, az Úrban. Jézus közelsége elég ahhoz, hogy felül tudjunk kerekedni a minket szorongató valóságon. Hogy az igazi, teljes Valóság békességében éljünk.

Karácsony közeledtén a gondok is közelednek. Intenzitásuk is megnövekedhet, sőt, kritikussá is válhat olykor. Nemcsak az nyugtalanít, hogy hogyan lesz szép ünnepünk, elégedett lesz-e mindenki az ajándékkal. Ilyenkor a magány is nyomasztóbbá válik és embertársért kiált. A gondot áthangolhatjuk gondoskodássá (a görögben úgyis ugyanaz a szó). És minden gondunkat Őrá hagyhatjuk. A fel-adott, felemelt aggodalom öröm. „Don't worry, be happy!”: csak úgy, Nélküle üres szavak, Vele megélt valóság. Mindenkori, tartós öröm. Karácsonyon túli, húsvéti boldog bizonyosság. Mert szabadítása örömet adja nekünk ajándékol (Zsolt 51, 14). És oda, ahová a szabadító, örömadó, békességet hozó Krisztus megérkezik adventi igaz várakozásokban, ott „boldog örömnappal derül ránk, vígadjon szívünk, zengjen szánk! Az egész világ vígadjon, Istenünknek hálát adjon!”

I. Adventi csendben Jézust várjuk (148. ének)

- örömmel
- szelídlelkűséggel
- imádsággal
- Jézus érkezik – békességét hozza
- találkozunk

II. Örüljétek!

- az emberi örömök
- az emberi kifogások az örömet tekintve
- parancsszóra nem megy
- nem lehet mindig, folyamatosan örvendezni
- Jézus öröme – az Örömhír
- Örüljétek az Úrban! – mégis

ILLUSZTRÁCIÓ

Gyökössi Endre: Mai példázatok: Mégis
Eleanor H. Porter: Az élet játéka
Mácz István: Örülj velem!

Varga Gyöngyi

Karácsony este

Zsid 1,1–6

Exegetikai megjegyzések

1. A Zsidókhoz írt levél valójában inkább tanító jellegű irat, vagy írott prédikáció.¹ Abban is egyetértünk a magyarázók, hogy az egyébként ismeretlen író nagyműveltségű zsidó-keresztény lehetett, amit a levél nyelve, stílusa, szerkezete is mutat.

Textusunk első fele (1–3 vers) az egész levél mondanivalóját foglalja össze.²

1–2a. „Régen” = az Ószövetség idején, „ezekben a végső időkben” = most, amióta Jézus megjelent. Az összehasonlítás pedig kétféle: régen Isten sokszor és sokféle módon, különböző kijelentésekkel, a prófétáknak, Isten embereinek prédikációiban nyilatkoztatta ki magát. Most azonban egyetlen, mindent összefoglaló kinyilatkoztatás van: az, amit a Fiú által adott.³ A másik

összehasonlítás: az „atyák”: a Jézus kora előtt élt gyülekezet, és „mi”: a levél írójának kortársai, de mert a levelet továbbadták a későbbi nemzedékeknek, a levél mindenkori olvasói.

2b–3. Elég nehéz, dogmatikai jellegű kijelentések arról, hogy kicsoda a „Fiú”. Az egyik, a később általánosan használt módszerrel, Zsolt 2,8-ra utalás, annak értelmezésével, hogy a Fiú „mindennek örököse”. A *pantón* a teremtett világmindenséget jelenti, amint ezt a későbbi kifejezések is igazolják. Kálvin – talán egy középkorban közzismert értelmezés szerint – ezt írja: „...amennyiben emberré lett s a mi természetünket felvette, azért kapta ezt az örökséget, mégpedig avégre, hogy visszaszeresse nekünk, amit Ádámban elvesztettünk. Ugyanis Isten az embert mint fiát kezdetben összes javainak örökösévé tette”.⁴ A másik: Jn 1,3 és Kol 1,16 megfelelő kijelentéseivel egyetértésben az, hogy a Fiú a teremtés részese, általa teremtett minden. A harmadik: „Isten dicsőségének kisugárzása és képmásának lényege”. Az *apaugaszma tész doxész* és a *kharaktér tész hüposztászeosz* a Krisztus személyének titkát próbálja kifejezni, azt, amit a Niceai hitvallás „egylényegű az Atyával” kifejezése mond. További értelmezést a szöveg nem enged meg. Az általam ismert fordítások se mondanak ennél többet. A negyedik: „hatalmas szavával hordozza a mindenséget”. Kérdés, hogy a görög *ferón* nem inkább a „fenntartani” értelemben áll-e itt.⁵ Az azonban kétségtelen, hogy az ige jelentőségére utal. Az pedig bizonyos, hogy az ötödik kifejezés: „minket a bűneinktől megtisztított” az egyik legfontosabb, és talán a legkönnyebben érthető, az első keresztyén igehirdetések egyik fő mondanivalója a Krisztus művéről.⁶ A hatodik: „a mennyei Felség jobbára ült” 1Pt 3,22 és Fil 2,9 párhuzamosa, és megfelel annak a kijelentésnek, amelyet Mt 28,18-ban találunk, és amely egyetemes hitvallásainkban szerepel.

Ezek a kifejezések együttesen azt hangsúlyozzák, amit a levél a későbbiekben részletesen kifejt: *a Krisztus, aki emberré lett, mindenkinél hatalmasabb Úr*.

A textus második fele (4–6. vers) belekezd az egész levél egyik fő mondanivalójába, hogy ti. a Krisztus hatalmasabb mindenkinél. Itt az angyalokkal kezdi, akiket később, a 14. versben „szolgáló lelkek”-nek nevez, akik Isten közvetlen környezetében levő, az embereknél hatalmasabb lényeknek tartottak. Azt hiszem, hogy a perikópa összefüggésében itt két dologra érdemes figyelni. Egyrészt arra, hogy itt a 2. és 97. Zsoltár, valamint 2Sám 7 „messiási” értelmezésével találkozunk, másrészt arra, hogy az Isten sokszor és sokféleképpen, az atyáknak egykor a próféták által adott kijelentései is tartalmazták az evangéliumot, a Krisztusról szóló jó hírt. A 2. Zsoltárban található „Fiú” nem Dávid, nem Izrael vagy Júda valamelyik királya, hanem a Krisztus. A Zsolt 97,7-ben az emberfölötti lények (ezeket, az itt „istenek”-nek nevezett lényeket a levél írója azonosítja az angyalokkal) az ÚR előtt borulnak le, eszerint a Krisztus és az ÚR azonosak. 2Sám 7,14 ígérete, amely az ún. „Dá-

² ugyanilyen jellegű előzetes összefoglalás 11.1 is!

³ Ez azonban nem a törvény és az evangélium megkülönböztetése! Kálvin (A Zsidókhoz írt levél magyarázata Bp., 1964. 15. lp) ebben téved, mert a levél szerzője sorban idéz olyan ÓSz textusokat, amelyek éppen evangéliumot tartalmaznak.

⁴ im. 17. lp

⁵ Rk új és Neovulgata fordítás, Revised Standard Version (upholding)

⁶ a *katharidzein* kifejezés gyökere nyilván a zsidó teológiában van.

¹ vö. pl. Cullmann Einführung in das Neue Testament (1968) 107. lp „Lehrtraktat oder eine Predigt” vagy a Neovulgata alapján készült rk fordítás (1997) 1336. lapján: „lényegében (szóbeli vagy írott) teológiai értekezés.”

vid-tradícióba” tartozik, nem Salamonra vonatkozik, hanem a Krisztusra. Bizonyosnak kell tartanunk, hogy a levélíró nem egyszerűen a saját értelmezését adja, hanem egyrészt a zsidó hagyományban is megtalálható „messiási” értelmezést, másrészt, az ezen az alapon átvett keresztény értelmezést. *A zsidó hagyomány „valaki”-re vonatkozott, a keresztényen konkrétan a Názáreti Jézusra.*

Mivel a perikópa a 6. verssel véget ér, bármennyire csábító lenne további exegézis, itt meg kell állnunk. Természetesen ez is csak néhány gondolat, olyanok, amelyeket a perikópa értelmezéséhez és a prédikáció előkészítéséhez szükségesnek tarthatunk.⁷

2. MEDITÁCIÓ

Érdemes idézni *Sylvester János* Újszövetség-fordításának előszavából néhány mondatot:

„*Próféták által szolt rígen néked az Isten
Azkit ígirt, imé, vígre megadta Fiát
Buzgó lélekvel szol most es néked ezáltal,
Kit hagyja, hogy hallgass, kit hagyja, hogy te kövess....
Azki zsidóul, és görögül és vígre diákul
Szol vala rígen, szol néked az itt Magyarul*”⁸

Nemcsak arra kell gondolni, hogy a kezdő sorok azonosak Zsid 1,1-gyel, hanem arra is, hogy ez a vers Sylvester szerint nemcsak a Zsidókhoz írt levélre, hanem az egész Újszövetségre vonatkozik, amely nemcsak az írók kortársainak, hanem nekünk is szól.

Arra is gondolnunk kell, hogy ez a textus máskor, és más perikópa-rendek szerint is karácsonyra kijelölt íge.⁹ Ez, mint a régebbi feldolgozások is mutatják, meghatározza a hozzáfűzött gondolatok sorát.

Akár mennyit változott is a világ, a karácsonynak megmaradt a *bensőséges hangulata*. A legtöbb helyen ilyenkor ott áll a feldíszített, csillogó karácsonyfa. Ahol lehet, együtt van a család, ajándékokat adnak és kapnak. De nem mindenütt gondolnak arra, hogy a karácsony „*Jézus-ünnep*”. Ahol pedig még szokásban van az, hogy karácsony este felolvassák Lk 2-ből Jézus születésének történetét, jórészt csak a „*jászolbölcsőben*” fekvő kisgyermekre gondolnak.

Ez a perikópa más irányba viszi a gondolatokat. Először is azt mondja, hogy karácsonykor is *Istennel van dolgunk*. Arra gondolok, hogy az „istenkérdést” nem tudja elkerülni az ember. Azok se tudják elkerülni, akiknek „*pogány*” gondolataik vannak a karácsonyról (téli napforduló, fenyőünnep stb.) és azok se, akik azt tartják, hogy a karácsony a *szerelem ünnepe*. Az egyház igehirdetése, sőt már a pusztá léte is szembeállít mindenkit azzal a kérdéssel, hogy „*hol van az Isten?*”

Textusunk mindenesetre szól arról, hogy Isten „*sokszor és sokféleképpen*” nyilatkoztatja ki magát, és hogy ez a kinyilatkoztatás mindig úgy történik, hogy *emberek közlik*, amit Isten mond magáról. Ez az „*emberi*” közreműködés akkor is megvan, amikor „*ezekben a végső időkben a Fiú által szól*” az Isten. Amire a levél írója utal, az nyilván Jézus igehirdetése, de ezt már ő is az apostolok közvetítésével hallotta, és a mi gyülekezetünk,

a mostani karácsonyi gyülekezet, a mi közvetítésünkkel fogja hallani. Ez ugyan nem veszi el a Krisztusban adott kinyilatkoztatás egyszerűségét és véglegességét, de időben és térben ez is sokszor és sokféleképpen hangzott és hangzik.

A 3. vers nagyon sok és nehéz gondolatot indít el. Kicsoda a Fiú? Az ógyház úgy fogalmazott, hogy a Szentháromság második személye, és egyként az Atyával. Ezzel azonban mégsem adott *magyarázatot* a Fiú személyének titkára. A titok titok marad. A mi feladatunk nem az, hogy ezt magyarázni akarjuk. Ez a perikópa arra utasít bennünket, hogy fogadjuk el: amit tudnunk kell, azt a Fiútól tudjuk, a Krisztus evangéliumából. Annnyit mondhatunk, hogy a Fiúban Isten jött el az emberekhez. Erről ír János (Jn 1,14) és Pál (1Tim 3,16). Karácsonynak ez az ígéje, amit hirdetnünk kell.

Még egy gondolat. Zsid 1,1–6, sőt az egész levél arról szól, hogy az egész Szentírásban minden erre megy, a proféták és az apostolok ezt adták tovább Isten népének, az egyháznak: amit Istenről tudnunk kell, azt a Fiútól tudjuk meg, az evangéliumból, amely arról szól, hogy Isten Úr, aki teremtő és fenntartó hatalmát, gazdagságát javunkra használja, arra, hogy rajtunk segítsen, „*bűneinkből megtisztítson*”. Akárhogyan fogalmazzuk meg a karácsony jelentőségét (Jézus születésnapja, az ajándékozó Isten ünnepe, a szeretet ünnepe stb), mi ezt az ígét hirdetjük, azzal a hittel, hogy ez az íge megtermi a maga gyümölcsét.

3. A PRÉDIKÁCIÓ

A 9. jegyzetben felsorolt lelkipásztorbeli előkészítők gazdag változatosságot mutatnak. Ezek egyúttal azt is bizonyítják, hogy ez a perikópa „*nehéz textus*”. Kétféle kísértésnek vagyunk kitéve:

Teológiai előadást tartunk a Krisztusról, személyéről, hivataláról, a Fiúnak az Atyához való viszonyáról, az ÓSz és ÚSz kapcsolatáról, Isten ígéreteinek beteljesedéséről, zoltárok vagy más ószövetségi textusok értelmezéséről. Mindez nagyjából megfelel a Zsidókhoz írt levél írója szándékának is – ha igaz. Mert persze abban is van igazság, amit *Cullmann* állít,¹⁰ hogy ezt a „*levelet*” prédikációnak is felfoghatjuk. A másik kísértés az, hogy a textus nehézsége miatt legfeljebb egy-két, textusból vett szóra utalva a karácsony jelentőségéről, a karácsonyi történetről beszélünk, valójában *nem foglalkozunk a textussal*. Csakhogy így nincs is szükség a textusra.

A 9. jegyzetben felsorolt, Lelkipásztorban található feldolgozásokban mindkét esetre találunk példát. Ez azt mutatja, hogy valóban „*nehéz*” textussal van dolgunk. Valójában nem is könnyű olyan prédikációt készíteni, amely megfelel a textus feldolgozásának, ugyanakkor mégsem előadás lesz.

Azt gondolom, hogy legjobb a textusban található „*Fiú*”-gondolatból kiindulni, és azt prédikálni, hogy őbenne van az, amit a karácsony jelent. Benne jön közel Isten az emberhez, ehhez az egész világhoz, benne kapjuk meg a legnagyobb ajándékot, benne ismerjük fel azt, hogy Isten minden hatalmát, gazdagságát a mi javunkra használja. Amit Istenről tudnunk kell, azt csak a Fiúban kapjuk meg. A Fiú így több, nagyobb, mint a karácsonyi történetből ismert, jászolban fekvő kised: ő az Úr, aki

⁷ természetesen további anyagot is találhatunk a kommentárookban (pl NTD stb.)

⁸ Bottyán János: A magyar Biblia évszázadai (1982) 39. lp

⁹ vö. LP 1957/598kk lp (Karner-Madocsai) 63/685kk (1-3.v.Ottlyk) 65/639k (Friedrich) 73/682kk (Weltler-Groó) 78/690kk (1-3.v.Benczur L) 81/685kk (Keveházi) 89/637kk (Zászkaliczy Péter) 94/415k (Ferenczy Z)

¹⁰ im. 107. lp

mindazt elhozta nekünk, ami a legjobb nekünk, a bűnbocsánatot, az életet, az üdvösséget.

Ez persze elég kevés a megoldáshoz, de talán néhány gondolatot elindít. Talán a LP 1981/ 685–688. lp-on Keveházi feldolgozása áll legközelebb ahhoz, ami megfelelő lenne a prédikáció kialakításához.

Muntag Andor

Karácsony ünnepe

Tit 2,11-14(15)

Egy megjegyzés előljáróban:

A textus kiírásából kiviláglik, hogy a 15. vers fakultatívan bevonható az alapigébe. A vers, tartalma szerint, inkább az ígértető számára megszívlelendő. Szólhat azonban a gyülekezethez is, amennyiben kifejezetten a lelkükre akarjuk kötni a karácsonyi üzenet továbbadását.

EXEGÉZIS

Mindenekelőtt vegyük számba az eredeti szöveg által felkínált többletet! Az "új fordítás" ugyanis néhány ponton helyreigazításra vagy pontosabb fogalmazásra szorul. A 12. vers elején a particípiumot tanácsos vonatkozói mellékmonddal visszaadni: "amely arra nevel minket". A gondolatmenet szerint ugyanis az "üdvözítő kegyelem" nevelő hatásának kell kitennünk magunkat. Nem fedi pontosan a mondanivaló az sem, hogy a "hitelenséget" kell megtagadni. Az "aszebeia" a görög szövegben a hitelenségnél is erőteljesebb kifejezés: "istentelenség", vagy esetleg "aljasság", tehát mindenképpen olyan életvitel, amelyben valaki gátlástalanul felrúgja Isten rendjét. (Ld. EWNT 405k h!) Szintén erőtlennek tűnik Krisztus népének így olvasható jellemzése: "amely jó cselekedetre törekszik" (14. v.) A "dzélótész" több a törekvő embernél. Az, aki buzgón, vagy még inkább "elszántan törekszik a jó cselekedetekre".

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szövegekörnyezetet sem, amelybe alapigénk beágyazódik. A megelőző szakaszban ineltnék sora szólít fel a tisztas életvitelre az élet különböző helyzeteiben, a "házitáblák" hagyományait követve. Textusunk ünnepi sorai pedig beletorkollnak a felsőbbbség iránti engedelmességre, a felelős állampolgári magatartásra történő felszólításba. Ez a mozgás, ha nem is mindig ennyire nyilvánvalóan, de jellemző a bibliai üzenet egészére. Még a leghétköznapiabb jelenségek is ráutalnak minket Isten közbelépésére, cselekvésére. Viszont Isten minden megnyilvánulásának is megvan a mindennapos konzekvenciája.

Alapigénkre jellemző egy olyan hellenista szóhasználat és gondolatvilág, amely elsősorban nem zsidó eredetű keresztyéneket tart szem előtt. Már a "pásztorlevelekre" olyannyira jellemző kulcsszó, az "epiphaneia" is ilyen, amely általában valamilyen istenség nyilvánosság elé lépését, fennsleges megjelenését jelenti. De a hellenizmusban istenített emberek, főként uralkodók epifániájáról is beszéltek, s Caligula óta a Római Birodalomban szintén így nevezték a császárok kivételes és megtisztelő látogatásait. (ThW IX. 9. o.) Nem lehetetlen, hogy a hellenista keresztyénség a császárkultusznak ezzel a megnyilvánulásával szegezte szembe a Jézus Krisztus epifáni-

ájáról szóló híradást. Ez főként az Úr végső, eszkatológikus megjelenésére vonatkozott (2Thess 2,8; 1Tim 6,14; 2Tim 4,1.8), amint alapigénk 13. versében szintén erre utaló célzást kell látnunk. Viszont megjelölheti Jézus megjelenését a földi világ körülményei között is (2Tim 1,9k; Tit 2,11; 3,4), "amennyiben a szöveg ezt a megjelenést eszkatológikusnak tekinti" (Bultmann és Lührmann: ThW IX. 11. o.). Igénkben semmi jel nem mutat arra, hogy Jézusnak ez az "epifániája" születésekor történt. Elvileg hűsvéti megjelenéseire is gondolhatunk. De "már a korai egyház úgy látta, hogy Jézus Krisztus emberré léteiben Istennek személyes megjelenésére vonatkozó ígéretei valósulnak meg" (EWNT II. 111. hasáb). Nem követünk el tehát erőszakot a szövegen, ha mondanivalóját Jézus születéséhez kötjük.

Hellenista hatás tükröződik a Jézus születéséhez méltó életvitel körülírásában is. A józanság, igazságosság és istenfélő kegyesség három, a görögök erkölcsi értékrendjét meghatározó négy kardinális erényből. Egyedül a férfias bátorság (ld: 1Kor 16,13!) hiányzik a felsorolásból. Nem lehet véletlen, hogy amikor az alapigét körülölelő részekben a különféle emberi kapcsolatok kerülnek szóba, éppen ezekre az erkölcsi értékekre kerül a hangsúly. Ugyanis az emberi együttélés nélkülözhetetlen köztanyagai ezek. Tartalmukat viszont a "megjelent kegyelem" határozza meg, aminek hatása alatt érlelődnek.

Alapigénkben a krisztológia inkarnációs vonulata jelentkezik, és erre szintén a hellenista múltú és műveltségű gyülekezetekben került hangsúly. A hellenista ember a világot "kozmosz"-nak tekintette, tehát elsősorban kiterjedésében érzékelt. Ezért azután "számára minden jelentős kijelentésnek Jézusról – érvel Goppelt – valamiképpen érintenie kellett a kozmoszt is... Így alakult ki a hitnek az a felismerése, amely Jézus jövetelének, lényegének megfelelően, kozmikus fontosságot tulajdonított." (Theol. 399k. o.) Ennek megfelelően Jézus születése önmagában, pusztán jelenléte a világban gyökeres fordulatot hozott Isten és az emberiség, Isten és a világ viszonyában. Mindezt nagyszerűen és találóan fejezi ki Luther szép karácsonyi éneke. (ÉK 154) Vegyük azonban észre, hogy igénkben szóhoz jutunk Krisztus művének más mozzanatait is!

NÉHÁNY SZEMPONT AZ IGEHIRDETÉSHEZ

Két célhatározó kötőszó is van alapigénkben, amelyek félreérthetetlenül jelzik, hogy a testté léte csodája nem öncélú mutatvány, ragyogó "isteni színjáték", hanem Isten mentő akciójának része. Amikor eldöntötte szívében, hogy megajándékozza a világot Jézussal, mireánk gondolt, de ezen túlmenően környezetünk, kortársaink, tulajdonképpen minden ember, azaz az egész emberiség sorsa feküdt a szívében. Azon az első karácsonyon, a betlehemi Gyermekben Isten egy új minőséggel, az emberhez, mint Isten teremtményéhez méltó étellel oltotta be a vergődő, önmagán túllépni nem tudó emberiséget. Ez a krisztusi élet viszont nem a genetikai örökség, nem kéretlen ajándékként a miénk. A hittel fogadott megszólítás személyes kapcsolatában lesz részünk benne. Ezért akar magának olyan népet gyűjteni, tisztítani, felkészíteni, amely alkalmas arra, hogy őt képviselje, az ő nevében szóljon és cselekedjen. Isten szándéka szerint így gyűrűzik tovább karácsony csodája. Ez a nép tehát nem karácsonyozhat csupán önmagának. Önmagát kell letennie karácsonyi ajándékkul mindenki karácsonyfája alá.

A betlehemi Gyermekek születése azért örömdetes hír, mert általa Isten kegyelme jelent meg a világban. Az inkarnáció eseményében összekapcsolódik az ég a földdel, Isten világa az embervilággal. "Ez az egyetlen pont, ahol az Isten és ember között tátongó szakadékot híd íveli át" – foglalja össze Hågglund Barth álláspontját Jézus születésének jelentőségéről. Az örömhír mégsem merülhet ki abban, hogy helyreállt a megszakadt kapcsolat Isten és ember között, vagy hogy az ember számára végre felfoghatóvá vált Isten, aki "egészen más", mint ő. Istennel kapcsolatban ugyanis nemcsak ismeretelméleti problémáink vannak. Mert Isten és közöttünk a viszony feszültté vált a bűneink miatt, és ennek valamiképpen rendeződni kellett. Mi nemcsak az Istentől való távolság barátságtalan hidegében didergő lények vagyunk, akik legalább karácsonykor szeretnénk az otthonosság hangulatába ringatni magunkat, mint a gyufaárus kislány Andersen meséjében a gyorsan ellobbanó gyufaszálak lángjai mellett, hanem tékozló gyermekek is, akiknek nem jó a lelkiismerete. Karácsonykor se hallgassuk el, hogy az a kisgyermek, aki Betlehembben szegényes jászolban feküdt, mert nem jutott számára hely a vendégfogadóban, a Golgota vesztőhelyén "önmagát adta értünk, hogy megváltson minket minden törvényszegéstől" (14. v.). De karácsonykor arról sem feledkezhetünk meg, hogy a Jézusban gyökerező élet ajándékában még csak előleget kaptunk Istentől, amelynek töredékes volta csüggedés helyett türelmes várakozást váltson ki belőlünk: Tesszük Isten szerint dolgunkat, "mert várjuk a mi boldog reménységünket, a mi nagyságos Istenünk és a mi üdvözítőnk, Jézus Krisztus megjelenését." (13. v.)

Jézus születésének igazi jelentősége tehát akkor tárul fel előttünk, ha nem feledkezünk meg arról, amit értünk tett, amíg itt volt közöttünk, és amit tenni fog akkor, amikor újra közénk jön. Akkor nem marad üres szólam, hogy általa Isten kegyelme öltött testet közöttünk, mert mindaz amit az ő révén kaptunk, Isten meg nem érdemelt ajándékának bizonyul. Ha ebből valamit is fel tudunk fogni, az lesz igazán nevelő hatással ránk. Nem árt ezen a karácsonyon számba vennünk mindazt, ami ellenállhatatlan nevelő hatást gyakorol miránk. Elég, ha a TV-műsorokban felénk áradó erőszak, vagy az emberi és üzleti kapcsolatokban elburjánzó gátlástalanság magatartást befolyásoló szerepére gondolunk. Mindezzel szemben a Jézusban megnyilatkozó kegyelemben elégséges okot találunk arra, hogy mi másképp éljünk. Talán még mindig azt hisszük, hogy Isten pedagógiájának leg-hatásosabb eszköze a bot, vagy Tóth Árpád szavaival: a megpróbáltatások "oltó kése". Pedig a mi nyakasságunkat leginkább meg nem érdemelt szeretetével tudja megtörni. Természetesen, mint minden nevelés, ez a fáradozás is hosszan tartó folyamat. Nem véletlenül fogalmazza alapigénk folyamatos jelenidőben. Adjunk esélyt ezen a karácsonyon a hirdetett igének, hogy azért hiábavaló folyamat se legyen rajtunk. És az úrvacsorának is, ami Holtz szerint a Titusz levél fő témája.

Istennek Jézus Krisztusban köztünk megjelent kegyelme a kitarító ösztönzésen kívül mértéket is ad élénk. Nem volna szabad megelégednünk azzal, hogy szigorúbb erkölcsöket követelünk, mert lényegében kétféle erkölcsiség van. Van olyan, amelyik kegyetlenség alapul, és van ami ennek az egyetlen alternatívája, az, amelyik Isten kegyelmes bánásmódját tekinti mintának. Ezt a kegyelmet alapul véve kell józanul őrizkednünk minden szélsőséges lépéstől, megadni kinek-kinek,

ami igazságosan jár neki, és úgy lenni istenfélő kegyesnek, hogy ne forduljunk el az emberektől. Mivel így élni nem kifizetődő, s hitetlenségünk, valamint szeretetlenségünk miatt a fogunk sem nagyon fűlik hozzá, elszánt-ságra van szükségünk megtagadni, ami nem áll meg Isten Jézusban megjelent kegyelme mértékén, és cselekedni mindazt, ami abból következik.

Alapigénknek kétségtelenül van egy sodrása. A kiindulópont Istennél van, majd magával akarja ragadni az ünneplő gyülekezetet, hogy karácsony ajándéka végülis az egész Isten által szeretett világgé legyen. Hárítson el Isten Lelke minden akadályt ennek az áldott áramlásnak az útjából!

Cserháti Sándor

Karácsony 2. napja

Tit 3,4-8

A levél egyrészt a keresztyén gyülekezet rendjét (1,5-9 a gyülekezeti vezetőkre nézve, 2,1-3,7 a gyülekezet egészére nézve) írja le, másrészt a tévtanítókkal (1,10-16; 3,8-11) hadakozik (Jeremias, NTD, 59). A két téma sajátos módon ölelkezik egymással, hiszen - a páli levelekben megszokott sorrendtől eltérően - mindig először az intelmek vannak és utánuk következnek az indoklások. A gyülekezeti vezetővel kapcsolatos elvárásokkal (1,5-9) a tévtanítók magatartását állítja szembe (1,10-16); az idősek, fiatalok, szolgák életrendjének leírása (2,1-10) után arra utal, hogy Isten üdvözítő kegyelmének megjelenése milyen életre nevel minket (2,11-15); majd a hatóságok és a felsőbbbségek iránti engedelmességre és a minden ember irányában tanúsítandó magatartásra szólít fel a levél (3,1-2), amely ismeretlen volt a pogányság idején (3,3), de lehetetlenné vált, amikor megjelent Isten üdvözítő jósága és emberszeretete (3,4-7). 3,8 tulajdonképpen új szakasz, amely az elvégzendő szolgálat tartalmának részletezése után összefoglalás az ifjú Titusz számára. A gondolati szerkezetnek ez az áttekintése felfedi textusunk irányát.

A textus első fele magyar fordításban is egyetlen mondat. Egybecseng a perikópa üzenetével az Agenda karácsony második napjára megfogalmazott címe: Az új életre indító szeretet. A szeretet (mint agapé) szó ugyan nem fordul elő textusunkban (csak a filantrópia összetételben), de tekintsük ezt inkább segítségnek vagy ösztönzésnek arra, hogy másképpen beszéljünk Isten cselekvéséről. A 'jóság' az apostoli időben már a Krisztusban kapott üdvösség teljességének kifejezése és teljes értékű, bár ritkábban használt megfelelője olyan kifejezéseknek, mint igazság (dikaiosüné) és kegyelem (kharisz). A filantrópia egyedül itt teológiailag jelentős szó az Úsz-ben: Istennek az ember felé forduló szeretete az újjászületés és megújulás adásában nyilvánul meg.

Hangsúlyos, hogy Isten cselekvéséről szól ez az ige. Erre utalnak a mondat állítmányai: megjelent Isten jósága és emberszeretete (4), üdvözített (vagy megmentett) minket (5), kitöltötte ránk (6) Szentlelkét gazdagon. A célja ennek a cselekvésnek, hogy 'mi', vagyis az ember, reménybeli örököse legyünk az örök életnek. Az a körülmény, hogy mindez egyetlen mondatba sűrítve olvasható, - azonkívül, hogy az igényes görög nyelv kedvelte

az ilyen stílusjegyeket, - nyomatékossá teszi az isteni cselekvés nagyságát, gazdagságát: nem felsorolást ad, amelyen lépésről lépésre lehet és kell végigmenni, mint valami leltáron, - amit már el is ún. az ember a végére, - hanem egyben élénk teszi, mint valami hatalmas ajándékot, amelyre rá kell csodálkozni. Ugyanakkor a 3. versben leírt régi istentelen-pogány élet sokféleségével szemben itt látható az isteni cselekvésnek a sokfélesége és bősége, hatalma és ereje, amely lehetetlenné tette a 3. versben leírt pogány életvitelt, és ugyanennek az isteni cselekvésnek a célja, - a 8. vers egészen tömör összefoglalása szerint - , a jó cselekedetekre való törekedés. Mindez következik az előzőkből, amikor az 5. vers Isten irgalmának és a Szentléleknek a megváltó-üdvözítő munkájának az emberre való következményét az újjászületés és a megújulás fogalmával írja le.

Az 5. vers első fele („nem az általunk, hanem az ő irgalmából”) jellegzetesen páli gondolatot és teológiát tükröz. Egyes írásmagyarázók közbevetésnek, ugyan az összefüggésbe illő, de a himnikus, már korábban kialakult részbe nem szükségszerűen beletartozó 'betoldásnak' tekintik. (Hogyan is gondolhatna bárki arra, hogy a 3. versben leírt ember a saját cselekedetei alapján üdvözülhetne?) A mondat összefüggésében így (tehát a 'betoldással') nagyobb hangsúlyt kap az isteni cselekvés elsőbbsége, prioritása az emberével szemben. Kétségtelen azonban, hogy a mondatnak nélküle is van értelme: így - értelmezésem szerint - nagyobb hangsúlyt kap, hogy Isten cselekszik. Az üdvösség útja nem tan vagy ismeret dolga, nem vallásos gyakorlat vagy szokás kérdése, hanem olyan ajándék, amely Isten cselekvése nyomán lehet az emberé.

A szentháromsági megfogalmazás is fokozza 3,4-7 mondatának egységét: az üdvözítő Istenről, az üdvözítő Jézus Krisztusról és a Szentlélek. Nehéz pontosan visszaadni 3,5b tömör fogalmazását: „a Szentlélekben való újjászületés és megújulás fürdőjében” (római katolikus), „durch das Bad der Wiedergeburt und Erneuerung im heiligen Geiste” (Luther), „durch das Bad der Wiedergeburt und Erneuerung kraft des heiligen Geistes” (Zürcherbibel), „Er hat uns uns gerettet und zu neuem Leben geboren durch das Wasser der Taufe und den heiligen Geist” (Die Bibel in heutigem Deutsch), „by the washing of regeneration and renewal in the Holy Spirit” (RSV), „he saved us through the washing by which the Holy Spirit gives us new birth and new life” (Good News for Modern Man). Nem hagyományos a sorrend sem: az üdvözítő Isten jósága és emberszeretete jelent meg, és megmentett a Szentlélek által, akit Jézus Krisztus által töltött ki ránk gazdagon. Valóban lehetetlen szétválasztani, szinte még megkülönböztetni is a három személyt és munkáját. Egyrészt úgy kell beszélnünk Jézus megjelenéséről, hogy benne Isten szeretete és a Szentlélek megújítása jelent meg, másrészt a Szentháromság személyeinek említése semmiképpen sem halványítja el, hogy a „jóság és emberszeretet” Jézus Krisztusban ragyogott fel a világnak.

Az isteni cselekvés célja 3,7 szerint, hogy részesei (örökösei) legyünk az örök életnek. A mondatnak ez a vége, a perikópa itt a csúcson fejeződhetne be. Isten megváltó cselekvésének célja, hogy az ember az üdvösségre eljusson. Ezután 3,8 az ember által megtett jó cselekedetekben való előljárást teszi Titusz által a hívők feladatává. Az örök élet reménységével kegyelemből megajándékozottak a földön, ebben az életben kötele-

zetek a megújult élet cselekedeteire, amelyek a földi embereknek jók és hasznosak. A Szentlélekben való újjászületés és megújulás, ill. a Krisztusban való kegyelem általi megigazulás az egyik oldalon, és az emberek számára jó és hasznos cselekedetek másrészt: a kettő nem ellentét, nem különböző, hanem összetartozó: az üdvözítő (megmentő) Isten cselekvésének megfelelően. A kettő elválaszthatatlan összetartozásának ez a kifejezése perikópánk mondanivalójának másik hallatlanul sürített állítása. Isten jóságának és emberszeretetének megjelenése az emberek számára jó és hasznos cselekedetek megtételére ösztönöz (2,12: nevel).

De nem dt-e (diakóniai teológia-e) a jó cselekedetről beszélni? Ha úgy beszélünk az emberi cselekedetről, hogy az valaminek az eléréséhez, mint például az egyház vagy a keresztyének társadalmi elismeréséhez, az egyház normális szolgálati lehetőségeinek biztosításához vagy éppen mozgásterének bővítéséhez szükséges, vagy ha úgy beszélünk, hogy ahhoz szükséges, hogy teljessé tegyük magunkban Isten megújító kegyelmét, emberi igyekezettel mintegy 'megfejelve' Isten cselekvését, akkor bizonyára rossz értelemben vett és ezért nem követendő dt-ről lenne szó. Ha azonban úgy beszélünk az emberi cselekedetről, mint következményről, eredményről, gyümölcscről, hatásról, akkor az evangélium elengedhetetlen és feladhatatlan tartalmánál vagyunk.

Egyébként ez a megigazulásról szóló közös evangélikus - római katolikus nyilatkozat körüli vitának is egyik alapvető témája. A római katolicizmus máig is tiltakozik a megigazulás minden olyan értelmezése ellen, amely a megigazulást nem tekinti valóságos változásnak, ténylegesen végbemenő, tehát emberek által is tapasztalható megújulásnak. A különbség köztünk nem a megújulás és újjászületés tényének elismerésében vagy tagadásában van, hanem abban, hogy egyedül lehetséges motorjának, vagyis véghez vivőjének Isten cselekvését tartjuk. Azonban nemcsak ez páli gondolat, hanem az is, hogy a kegyelemben részesített ember erejét megfeszítve törekszik a versenypályán ne bizonyuljon alkalmatlannak (1Kor 9,24-27). Titusz feladata pedig, hogy a jó cselekedetekre ösztönözzön. Ennek a törekvésnek az alapja nem a kegyelem elégtelensége, amelyet a mi igyekeztünk tesz teljessé vagy egészít ki, hanem a kegyelem ösztönöz annak a jónak a megtételére, amely Isten cselekvésében megnyilvánult.

Érthetetlen, hogy miért alakulhat(ott) ki bizonyos körökben a bűnnek az a szinte kultusza, amely azzal nyugtatja magát, hogy az embernek produkálnia kell a bűnt, hogy a kegyelemről való bizonyágtétele hiteles legyen. Félő, hogy ez már olyan magatartás, amely a kegyelemben igazolást keres a bűnre (Róm 6,15). Itt a megmentő (üdvözítő) kegyelem nem a megújulás motorja, hanem a bűnnek takarója. Mi talán szerényen félreállunk és bűneinket hangsúlyozzuk, koldusok vagyunk és simul peccator, pedig Istent kellene dicsőítenünk mások megújult életéért. A másik oldalon összekaparják az érdekeket, hogy szenteket kreáljanak, pedig Istent kellene dicsőíteni, hogy ma is jelen van megújító erejével.

A szavak használatáig menően egybecseng perikópánkkal Róm 2,4 igéje, amely Isten jóságának (!) célját a megtérésre ösztönzésben határozza meg. Feladatunk, hogy az evangélium gyümölcscről beszéljünk: ne a gyümölcscről, amit nekünk kell produkálnunk, hanem Isten jóságáról és emberszeretetről, amely a jóság és az emberszeretet gyümölcseit termi meg bennünk.

Ezért karácsony második napjának témája sem az etiká, hanem a megmentő és üdvözítő evangélium! Az evangélium, vagyis Isten megmentő cselekvése teheti és teszi meg, hogy karácsony után életünket ne ugyanúgy, hanem egészen másképpen folytassuk.

Reuss András

Karácsony utáni vasárnap

Gal 4,1–7

Pál már 3,29-ben határozottan kijelenti: Aki Krisztusban hisz, az az Ábrahámnak adott ígéretnek örököse. Az örökös helyzetét a jogi életből vett példával érzékelteti: amíg az örökös kiskorú, addig az apa által végrendeletben megnevezett személy gyámsága alatt áll. Azaz, a gyám, illetve az általa kiválasztott gondnok intézi az ügyeit. A kiskorú örökös helyzete annyiban hasonlít a rabszolgáéhoz, hogy sorsát, életét mások irányítják. Ilyen (volt) a levél címzettjeinek helyzete is: a világ elemeinek (τα στοιχεία του κοσμου) való alávetettség. Megoszlanak a vélemények arról, hogy mit kell ezeken érteni. Akár az égitestekre, akár a négy vagy öt őselemre gondolunk, mindegyikük uralmának elfogadása rabszolgaságban tart. Az apostol 4,8–10-ben még jobban kiterjeszti e – nyilvánvalóan alkalmatlan – gyámok körét: olyan istenek, akik, amelyek természetük szerint (εν φουσει) nem azok. Ugyanígy az ünnepnapok (akár zsidó, akár pogány) kínosan pontos megtartása, a formális hit, az előbb említett „elemek” pedig erőtlének és szegénynek.

Mindannyiukban az a közös, hogy a levél megírásakor már régen idejét múlttá váltak, azóta is egyre inkább. A változást nem valami „természetes” vallási fejlődés, tökéletesedés hozta, hanem a szerető Isten, az Atya. Méghozzá saját belátása szerint, amikor megállapította a (κληρονομα του χριστου)-t (4.v.). Jézus istenfiúsága az alapja az olvasók és minden keresztyén istenfiúságának (1,16; 2,20 is). Isten elküldte Fiát – a preegzisztens krisztológiát Pál is Jézus feltámadására alapozta (Róm 1,3–4; Fil 2,5–11).

Két tömör és komor mellékmondat írja le, hogy mit is jelentett ez a küldetés Isten Fiának földi életében. Az első: „asszonytól született”. Ebből a rövid utalásból nem derül ki, hogy Pál tudott-e Jézus szüztől születéséről (bár miért ne tudhatott volna), illetve, hogy fontosnak tartotta-e. (Bár azt is állítják, hogy még nem „tudhatott” róla, mert azt utólag költötték az evangéliumok elejére, ahogyan nagy emberek gyermekkorát, sőt születését utólag szokták kiszínezni. Az ilyesmi persze csak utólagos belemagyarázás, Lukács az első két fejezetben foglaltakra is értette, hogy „mindennek pontosan utánajárt.”) Igénk szerint az igazán fontos az, hogy Jézus alávetette magát azoknak a feltételeknek, körülményeknek, amelyek minden ember osztályrészéül jutnak. Isten a bűn miatt helyezte a törvény – vagyis a törvény gyámsága alá az embert (3,23–24). Jézus pedig a törvény terhével bűneink terhét, következményeit is magára vette, egészen a kereszthalálig.

Isten azzal a céllal küldte Fiát a világba, hogy a törvény uralma, azaz a bűn büntetése alatt élőket megváltsa – erről szól a második mellékmondat. Az ember tehát

szabaddá lehet, mert Isten Fia megfizette a szabadulás árát. De miért kellett az életével fizetnie? Igénk szerint azért, mert csak így lehet(t)ünk Isten fiaivá. A törvény, azaz a bűn alatt nem lennénk fiak, hanem csak rabszolgák maradnánk. Isten maga erősíti meg az emberek fiúi státusát azzal, hogy elküldi Fiának Szentlelkét (6.v.). A Szentlélek képessé tesz arra/tesz képessé arra, hogy Istennel, mint Atyával beszélhessünk, és a maga idejében – azaz, az idő végén – hiánytalanul miénk legyen a ránk váró örökség.

NAGYKORÚAN ÖRÜLJÜNK AZ ÖRÖKSÉGNEK

Már Karácsony második napján (az idén szombat) múltóban az ünnep ragyogása, és többnyire csak az állandó templombajárók jönnek. Még inkább vonatkozik ez a rákövetkező vasárnapra. Viszont ezen a vasárnapon olyan textusról hangzik az igehirdetés, amely még a rendszeres igehallgatókat is a vártnál, a „megszokottnál” jobban számvetésre készíti. Az év utolsó napja előtt nem sokkal, az év utolsó vasárnapján. Nem kell-e figyelmeztetni a rendszeres igehallgatókat (de néha minket, igehirdetőket is), hogy ne essenek vissza a kiskorúságba? Biztos, hogy másnak szól az év utolsó vasárnapján ez az íge, vagy szólt volna a többi vasárnapon és ünnepnapon? Nem hasonlít-e néha a rendszeres igehallgatók élete is a rabszolgáéhoz? Nem úgy, hogy az őselemekben, az asztrológiában vagy bármiféle okkultizmusban hinnének (bár néha érhetnek meglepetések), hanem a saját indultataik, tehetetlenségük, mások iránti törvényeskedésük és a saját maguk iránti nagyvonalúságuk rabszolgái? A kérdés minden bizonnyal nem meghaladott: akadályoz-e valami, illetve: mi akadályoz az Istennel való bensőséges viszony állandósításában?

Nagykorúságunk alapja mindig is az marad, hogy Isten, amikor annak idején jónak látta, elküldte Fiát, aki asszonytól született. Nem furcsa és megdöbbentő arra gondolni, hogy a jövő év utolsó napjaiban ennek kerek évfordulóját fogjuk várni? (Ezen még az sem változtat, hogy mint tudjuk, Jézus valójában időszámításunk előtt született, így a kerek évfordulón már túl vagyunk. A szimbólumok általában fontosabbak az embereknek a valós tényeknél.)

A számvetésnek tehát békességgel és örömmel kell végződnie, hiszen Krisztus istenfiúsága az alapja annak, hogy Isten gyermekei vagyunk. Isten csakis Jézus Krisztusért fogadott gyermekévé mindnyájunkat, nem pedig a saját kiválóságunk okán. A gyermekké fogadás megelőzi a nagykorúságot, és véletlenül, kivételesen sem fordítva. Vagyis: keresztyénként a nagykorúságnak még a gondolata is csak ezért lehetséges. Semmi olyat nem tehetünk, ami miatt Isten kötele lenne gyermekévé fogadni, ez a Szentírás (és a reformáció) tanítása.

Ezek után már „csak” a nagykorú keresztyénség néhány ismertetőjelére hadd utaljunk. Ez a „néhány” persze valójában csak egy.

Nagykorú keresztyén az, akinek életében Krisztus van az első helyen, aki tehát nem felejt el, hogy „nincs más név”.

Nagykorú keresztyén az, aki nem felejt el, hogy „nagyságát”, „érdemeit” nem a saját kiválóságának, hanem a benne munkálkodó Krisztusnak köszönheti. Aki elmondhatja az apostollal: „...élek pedig többé nem én, hanem Krisztus él bennem...” (2,20).

Nagykorú keresztyén az, aki nem felejt el, hogy az érettség ismertetőjele a szeretet. Nem egyszerűen érzés dolga, nem pusztán szánalom a bajbajutottak iránt, hanem a Lélek gyümölcse (5,22), aki ezt kiáltja: „Abbá, Atyám!”

Nagykorú keresztyén az, aki igyekszik elmélyedni a Szentírás ismeretében. Már utaltam a reformációra, és ennek ünnepe előtti héten írva e sorokat, hadd merjem így megfogalmazni: a nagykorú keresztyén nem felejt el a „was Christum treibt”, illetve a „solus Christus” alapvető igazságát.

A nagykorú keresztyén végül nem felejt el, hogy a fiúság, a nagykorúság előbb-utóbb az örökség birtokbavételét jelenti. Azét az örökséget, amelyben Isten gyermeke részesül. Ez az örökség nem lesz kevesebb az örökösök számának növekedésével. Sőt, az idő múlásával sem lehet felélni. Az „idő teljessége” átadja helyét az idő végének, az örökkévalóságnak.

A karácsony utáni vasárnap így nem lesz megfakult karácsonyi ünneplés, hiszen az örökség birtokbavételének napja egyre közeledik. Istenhez, Atyánkhoz addig is mindig szólhatunk. Adjunk hálát Fia elküldéséért, és a következő vasárnapra tekintve, amely már az új évben lesz, lapozzunk egyet: „Krisztus szabadságra szabadított meg minket, álljatok meg tehát szilárdan, és ne engedjétek magatokat újra a rabszolgaság igájába fogni (5,1)”.

Szentszöveg

Év este

2 Tim 4,(1-4) 5-8

Bevezetés

A zárójel feloldásával a teljes szakaszra (1-8) figyelünk. Azért tartom ezt helyesnek, mert a textus két fókusza (a Timótheusra hagyott testamentum és Pál számvetése egyben személyes jövője) világosabban kirajzolódik. 2Tim nagyon személyes hangú levél - középpontjában két szereplővel: Pállal és Timótheussal. Ami Pál számára érték, azt adja át, és amit saját életéről és jövőjéről tart, azt vallja meg Timótheusnak. Amit pedig az apostol Timótheusra hagy, az nemcsak a józanságra és helytállásra való biztatás, hanem - sőt legelső sorban - az igehirdetésre mint legfontosabbra való felszólítás. Ha a távozó apostol valamit az induló lelkére köt, ha valamit áthagyományoz, az az ige hirdetésére való elkötelezés. Minden egyéb csak ez után következik. Ezért tartjuk szem előtt mind a 8 verset.

Írásmagyarázati súlypontok

(a) 2.v.: Jó, ha gondolunk az itt szereplő KÉRÜKSZON TON LOGON jelentésére, a kihirdetés, közhírré tétel, ismertté tétel értelmében (példaként Mt 10,27-re, a háztetőről hirdetésre gondoljunk). Nem azt hagyományozza tehát Pál apostol Timótheuson át ránk is, hogy a szószerkekre menjünk és ott beszéljünk, hanem azt, hogy ismertté tegyük, hallhatóvá, érthetővé, jelenlévővé a Jézus Krisztusról szóló evangéliumot. Ezt ma jó újr gondolnunk, amikor már nem feltételezhetjük, hogy hallga-

tóink számára ismert tartalmat hirdetünk.

(b) Kár, hogy az EUKAIRÓSZ - AKAIRÓSZ szójáték-szerű formáját nem lehet érzékeltetni a magyar fordításban. Pedig hasonló dallamot fejez ki a latin (opportune - importune), próbál ezen az ösvényen járni az angol szöveg (in season - out of season) is, míg a magyarhoz hasonlóan komoly - a dallamot és ritmust nem érzékeltető - a német (zu gelegener und ungelegener Zeit). Azért fontos ez számomra, mert régóta gondot okoz az ismert, aranymondásszerű fordulat. Mindig olyan eseteket juttat eszembe, amikor emberek teljes jószándékkal, elkötelezettséggel, de olyan unos untalan hozakodtak elő Krisztus evangéliumával, hogy attól inkább elrettentették és áldozattá tették hallgatóikat, mintsem hogy érdeklődésüket felkeltve annak élvezőivé tettek volna bárkit. Nem hinném, hogy ilyesfajta prédikálásra szólít föl Pál. Inkább arról lehet talán szó, hogy (1) ha sokat keresgéljük a szerintünk megfelelő alkalmat, könnyen elvesztegetjük a lehetőséget, mert valószínűleg másképp mérik a prédikálásra alkalmas időt, mint ahogy az a prédikátornak kényelmes vagy alkalmas; (2) ez a feladat olyan abszolút közepe a szolgálatunknak, hogy mindig készen kell állnunk. Erre egyébként az EPISZTÉTHI ige is buzdít. Az evangéliumhirdetés elhanyagolásától óv tehát a fordulat.

(c) Ami az evangéliumhirdetés küzdelmes életformáját illeti, Pál három dologra figyelmezteti Timótheust, mégpedig a józanságra, a tűrőképességre és a maradéktalan szolgálatteljesítésre. Ami a józanságot illeti egyformán gondolhatunk éberségre, ébrenlételre, a való életben történő teljes értékű jelenlételre, tiszta fejre, tájékozódó képességre, valamint olyan tiszta gondolkodásra, amelyet nem homályosít el semmi. Sem szélsőséges hitek és gondolatok, sem indulatok, sem pedig az a nem ismeretlen állapot, amikor valaki egy gondolatnak, nézetnek megszállottként egy bizonyos, meghatározott szemszögből néz mindent. A józan ember nem megszállott a szónak egyetlen értelmében sem, hanem teljes ítélőképessége birtokában és tiszta fejjel képes jelen lenni az életben. Azt gondolom, erre a képességre nemcsak Timótheusnak, hanem valamennyi utódjának is szüksége van. Semmivel sem kisebb súlyú és értékű a tűrőképesség, mégpedig a bajok elviselésének képessége. Nevezhetjük lelki állóképességnek, konfliktustűrő és -kezelő képességnek, de nevezhetjük megfontoltságnak is, szemben a hirtelen haraggal vagy a meggondolatlanul kimondott szóval és ítélettel. Az evangélium hirdetőjét biztos, hogy nem véletlenszerűen, amolyan sorscsapásként érik bajok és kellemetlen helyzetek. Életformájának velejárói ezek, meg kell tanulnia eltűrni őket és rájuk józanul reagálni. TÉN DIAKONIAN SZOU PLÉROFORÉSZON - olvassuk a maradéktalan szolgálatteljesítés felszólításaként. Kár lenne a diakónia szavát elfelejtenünk, főként ha ez azt jelentené, hogy elfelejtjük: nincs igeszolgálat, Istenszolgálat a szeretetszolgálatra való készség, készenlét, lelkület nélkül. Nincs keresztyén jelenlét - illetve hiába van - áldozatkészség nélkül. És nincs Krisztus-követés a szolgálat elfogadása, fővállalása nélkül. Keresztyénnek lenni Krisztus-követést jelent, ügyének szolgálatát, ennek az életformának a fővállalását, szavakban, tettekben, gondolkodásban, érzületben, sőt ahogyan a PLÉROFORÉSZON kifejezés aláhúzza: teljes mértékig, a beteljesülésig, a mindent egy cél szolgálatába rendezésig, a mártíriumig, amint az a szó eredeti értelmében csengett. Mindezt miért? Azért, mert az Úrtól vettük, nem másért,

nem mástól és nem másképp. Ahogyan Arkhipposzt figyelmezteti Pál: "legyen gondod rá, hogy teljesítsd (PLÉROISZ) azt a szolgálatot (TÉN DIAKONIAN), amelyet átvettél az Úrban (EN KÜRIÓ)!" (Kol 4,17)

(d) Önmaga immár véget érő ("feláldoztatom" - v.ö. Fil 2,17) életét három képpel jellemzi: a katona, a versenyfutó és a sáfár metaforájával. Amire Timótheust hívja, azt ő maga teljesítette, mindenek előtt ezt kell észrevennünk. Küzdött tévtanítókkal, fanatikusokkal, ellenséges érzületűekkel, vizsalyt keltőkkel, pogány erkölcs szerint élőkkel, haszonlesőkkel és ki tudja, ki mindenkivel még. És hát küzdött a saját élete nehézségeivel (2 Kor 12,1-10), kísértésekkel, ömberrel és küzdött az evangéliumért. "Megharcoltam" - mondja, végigküzdöttem. Nem tudom, hány embernek adatik meg, hogy élete végén megismerje ezt az érzést. Pált hallgatva úgy tűnik, megéri mindazt vállalni, ami előtte van... Ugyanezt az érzést tükrözi a versenyfutó képe. Szereti Pál ezt a képet, arról a Korinthusi levél tanúskodik (1 Kor 9), de mellétehetjük Fil 3-t is. Végigfutni a célig - az állóképességen és kitartáson van a hangsúly. Manapság nagyon gyors eredményeket várunk, lassan teljesen elfelejtjük a "mindvégig" szó értelmét. Pedig a teljes eredménytelenséget éljük át (ezt tesszük is sokszor), ha menetközben feladjuk; ha elég volt és nem bírjuk tovább. Végig - ezen a kis ígékötön van a hangsúly. A hitet megtartottam, a szót itt inkább a hűség értelmében kell felfognunk. A sáfár jut eszembe, aki elszámol a rábízott kincessel, akitől a hűséget mint legfontosabb erényt követelik meg. A hűséggel pedig megint olyan fogalomhoz értünk, ami fakul manapság, színét és fényét veszti, pedig nélküle csak utánzatok és hamisítványok vannak a birtokunkban. Nem kellene valami "igazit" keresnünk?

MEDITÁCIÓ

Vissza kellene utasítanunk pár, önmagát erőteljesen reklámozó "konzervet". Nem kellene ezúttal emlegetnünk a kinn durrogó petárdákat és a templomi csendet; az időt hangosan és ízléstelenül múltókat és velük szemben a szolid hálaadókat. Nem biztos, hogy emlegetnünk kéne a halált, ami rohamosan közeledik vagy alattomban lopakodik körülöttünk. Nem kellene talán az amúgy is bennünk lévő bizonytalanságot feszíteni: vajon mit hoz a holnap. Rég megfőzött, tartósított, unalomig ismert konzerveknél frissebb mondanivalót kínál ez a textus.

1911 Szilveszter estéjén Christoph Blumhardt áhítatot tartott Bad Bollban (idézi: Göttinger Predigtmeditationen, 1996. 78.old.). Markáns mondatokat mondott: "Hozzá vagyok szokva - gyermekkoromtól a mai napig -, a világtörténelem eseményeit átélve is, az emberi nem fejlődését látva is (ami napjainkban szédítő gyorsasággal történik), hogy mindig ezt mondom: Ő jön... Ez a mondat van jelen közösségünk életében mindenütt, ezt írjuk az ajtónk fölé, a templomba, az ebédlőbe: Ő jön. 70 év óta, amióta csak élek, ez nekem a legfontosabb. Ő jön - lendítő erővé vált számomra ez a mondat, itt is, ebben a házban is. Olyan erővé, mint amivel a mozdony megrántja a szerelvényt. Ez által a lendület által hagyhatjuk eltűnni a múltat. Előre megyünk."

Valami húz előre, visz előre. Valami végigfuttatja velem a pályát, valami ellenállóvá tesz, hogy végig bírjam a küzdelmet, valami hitet-hűséget őriz bennem mindvégig.

Valami munkát ad, a megismertetés, a közhírré tétel munkáját. Valami kijózanít, tűrőképessé tesz. Valami szolgálatvállalásra buzdít. Az erő, ami mindezt megteszi, a lendület nem mögöttünk van, hanem előttünk. Nem a múltból táplálkozunk, hanem a jövőből. Nem visszafele nézünk, hanem előre haladunk. Valami-valaki előttünk van. Valaki jön.

A pályán lévők előtt van. Ezért kell Timótheushnak hirdetnie az igét és helytállni az életben. De a pályát végzők előtt is van. Ezért néz még a búcsúzkodó Pál is előre, az igazság koronáját látva.

Jézus előttünk. Ez a húzóerő, a lendület, ami mozgásba hoz mindent, értelmet ad mindennek, célirányossá teszi a mozdulatokat, a szavakat és az életértékelést.

Tudja-e még képviselni, közvetíteni a keresztyénség ezt a lendítő erőt? Látja-e még a mozdonyt? Hozzá van-e még kapcsolva? Érti-e még az erejét?

Ez az erő visz át a holnapba, a következő évbe, a következő életszakaszba és az örökkévaló életbe is. Óév este különleges időtlenségében talán újra találkozhatunk vele, talán meríthetünk belőle és talán mellette (mögötte) maradhatunk, hogy ereje lendületet, értelmet és még az elmúlásban is reménységet adjon.

Szabóné Mátrai Marianna

Hvizsgyalka György fiatal szolgatársunktól búcsúzunk

Temetési igehirdetés
Felsőpetény, 1998. július 26.

„A titkok az Úrői, a mi Istenünkéi, a kinyilatkoztatott dolgok pedig a mieink és a fiainké mindörökké.”

(5Móz 29,28)

Megrendült Keresztény Gyülekezet, Gyászoló Család, Szeretett Szolgatársaim!

Futótűzként terjedt a hír magyar lutherániánkban, hogy Hvizsgyalka György fiatal szolgatársunk szíve utolsót dobant, örökre elpihent. Tudtuk, hogy gyógyíthatatlan kórt hordozott magában, mégis reméltük, még adatik néhány nap, néhány hét, néhány hónap számára. Most fiatal élete befejeződött.

Emlékek sokasága elevenedik meg előttem:

- mikor ott állt Felsőpetényben az oltár előtt boldogan, hogy *lelkésszé szenteljük*. Együtt imádkoztunk a szolgálatba indulás ünnepélyes óráján, hogy áldja meg Isten gazdagon igehirdetéseit és egész életét.
- mikor szolgálatba állt, az első lépéseket tette Balassagyarmaton, Nemescsón, Ipolyvecén – ahová visszavágyott még utolsó találkozásunk alkalmával is.
- mikor a kórházban a nagy műtét után sajátos sapkájával a fején találkoztunk – a remény még élt szívében a teljes gyógyulás iránt.
- amikor bátyja otthonában együtt lehetünk karácsony tájkán, boldogan énekel, velünk imádkozott. Ez volt utolsó karácsonya itt a földön.

Kedves Szülők, Szeretett Család! Bennetek még több emlék sorjázik. Döbbenetes, hogy a halállal egyik napról a másikra emlékké válik személyiségünk, egész életünk. A koporsó mellett *miért* kezdetű kérdések tolnak ajkunkra. Miért kellett ily fiatalon befejeznie ígéretes életét, miért a gyógyíthatatlan betegség, miért, miért... Itt Felsőpetényben 11 év után fájdalmas tragédia.

Az ige fölé hajolunk, belőle merítünk vigasztalást, bátorítást.

I. A titkok az Úréi – Bizony mi nem tudunk választ adni.

Tersteegen: nem Isten titkos tanácsosai, hanem alázasatos szolgálói vagyunk.

– Titok, hogy megszületünk, miért éppen mi? – kérdezhetjük. Titok, hogy milyen képességek áldásában részesülünk. Titok, hogy milyen hivatást választunk, még ha találunk is néhány indokot döntésünk meghozatalakor.

– Titkok sora az élet maga, kikkel találkozunk, hogyan hatnak ránk – imádkozó szülők és felelős pedagógusok, jószándékú barátok és melegszívű ismerősök.

– Titok a betegség. Ránk tör, mint vízáradat, anélkül, hogy várnánk. Nem vétkeink következményéről van itt szó. Jézus mondja: sem ő nem vétkezett, sem felmenő rokonai.

– Titok maga a halál is. Mi történik benne? Nincs visszajelzés.

II. A kijelentett dolgok miénk és fiainkéi, mindörökké

Amit Isten fontosnak tart, azt tudtul adja. Ami nélkül nem élhetünk, azt megismerhetjük kijelentéseiből, a Biblia igéjéből.

– *Amíg élünk s élnek szeretteink, addig vegyük őket körül gyengédséggel, szeretettel.* Megható volt a testvér befogadó szeretete, példás, ahogy otthonát osztotta meg beteg testvérel. A sógornő biztonságot nyújtó jelenléte, a serdülő gyerekek vidámsága és kedvessége mind–mind elviselhetőbbé tette Gyuri számára az érthetlent.

„A szeretet az élet,
Minden jóban ez a lélek,
Az egy szükséges dolog,
nélküle nincs semmi érték,
és hiányos minden mérték,
s üresek az aeonok.” (Clervouxi Bernát)

– *Amíg élünk, addig kamatoztassuk képességeinket a közösség javára*

Luther híres almafa-hasonlata így hangzik: ha tudnám, hogy holnap itt a világ vége, ma még ültetnék egy almafát. Isten mindnyájunkat megajándékoz valamilyen talentummal. Talán egyikünk jól ért a természettudományokhoz, míg a másiknak a kézügyessége kiemelkedő. Talán egyikünk jó beszédkészséggel megajándékozott, míg a másik melegszívű, együttérző. A döntő, hogy ne magunknak tartsuk meg képességeinket, hanem a közösség szolgálatába állítsuk. Hvizsgyalka György fiatal testvérünk is így szolgált boldogan talentumaival, amikor hirdette az igét, pásztortolt, tanította az ifjúságot, sok–sok kilométert megtéve falvak, települések között.

– *Amíg élünk, addig fogadjuk el Isten felajánlott kegyelmét,* melyet Jézus Krisztus személyén keresztül készített a világnak. Amíg élünk, addig lehet felelős

döntésünket meghozni, hogy aztán az Úrnak éljünk. Mert aki az Úrnak él, az az Úrnak is hal. Ezt mondja Pál: Akár élünk, akár halunk, az Úréi vagyunk.

Az utolsó istenhozzád visszavonhatatlan pillanatában magunk elé idézzük Gyuri meleg tekintetét, mint akik nem akarjuk soha feledni. Megöleljük, mint akik nem akarunk tőle elköszönni. De megáldjuk, vigye magával szívünk szeretetét az örökkévalóságba. Sokat szenvedett, fiatalon elköltözött testvérünk, Hvizsgyalka György, Isten legyen veled!

Szebik Imre

Igehirdetés Szentháromság ünnepe utáni 12. vasárnapon Szombathelyen

Márc 7,31–37

„Hallgatóból hallóvá”

I. Az igehirdetést megszólítással illik kezdeni. Ennek a megszokott formája: Keresztyén Gyülekezet Jézus Krisztusban! Engedtesse meg nekem, hogy egyszerűen kedves hallgatónak szólítsak most mindenkit. Sajátos közösség jön létre ebben az órában az itt ülő gyülekezet és a rádiókészülék hangjára figyelő sok–sok ember között. Ami most összeköt minket, az Isten igéjének hallgatása. A mai vasárnap evangéliumi története és a mi mintegy kétezer évvel későbbi istentiszteletünk közös kulcsszava a hallás. Ott akkor a Galilei tenger vidékén a Jézussal történő találkozás tétje és feszültsége abban volt, hogy az odavezetett süket meggyógyul-e.

A mai istentiszteletnek, vagyis a Jézussal történő találkozásnak is van tétje. Nem kevesebb, mint az, hogy megnyílik-e fülünk Isten szavára? Hallgatóságból hallókká leszünk-e?

II. A történetben szereplő süketnéma, dadogós ember a betegsége miatt zártságban élt. A sükettség, vagy a hallás fokozatos romlása együtt jár a bezártság és a kirekesztettség érzésével. Bizonytalanságot, érzékenységet és kiszolgáltatottságot érez az, aki élete nagy részét csak önmaga belső hangjaival tölti. A történetben szereplő, Jézussal különös módon szembekerült ember a fogyatékosai miatt nem tudott beilleszkedni kora társadalmába. Kivetették, bolondnak nézték, néha megszánták.

Még mielőtt tovább lépnénk, hadd vessek közbe egy rövid megjegyzést. A mai társadalmakban nem ez a helyzet? Hiszen Magyarországon például vért izzadva küzdenek a hallás-, mozgás-, látás- és értelmi fogyatékosok, hogy alapvető életfeltételeiket megteremtsék! Az esetek többségében nem a pénzen múlik a segítség. Az embereszmény nem kedvez nekik. A Barby-kor fogyasztói társadalmába kiskorú ahhoz, hogy az embert teljes személyiségében és értékében nézze.

A történetben szereplő süketnémát talán akarata ellenére viszik Jézus elé. Ez az ember találkozik az egészséges Jézussal. Ezt a szót a legmélyebb értelmében fogadjuk. Az egészséges ember: Jézus Krisztus. Ebből a találkozásból feszültség, sőt izgalom fakadt. Feszültség Jézus és a süket között, de csodaváró izgalom volt a tömegben is.

A Szentírás tanúsága szerint Jézus sokszor, sokféle betegséget gyógyított. Többször elutasította először a

gyógyítást kérőket, de amikor elékerülve meglátta a benne bízó, megkötözött embert, mindig segített. Jézus nem *szánalomból*, hanem *irgalomból* fordult és fordul ma is az ember felé. Cselekedetei *esetlegesek* és *személyre szabottak*. Jézus nem megrendelésre gyógyított, nem is helyhez kötve. Ebben a történetben is odaviszik elé a beteget, és kéri, hogy tegye rá a kezét. Szinte előírják neki, hogy kell csinálni, és ő egészen máshogy cselekszik.

Jézusnak nincsenek sémái, felvett póza és nincs színpadias jelenete a gyógyításában. Sok, magát keresztyénnek nevező társaság jobban odafigyelhetne Jézusra, mielőtt plakáton szervezett gyógyítást hirdet, vagy éppen telefonon át, „Isten erejével” üzérkedve tesz csodát. Jézus, ha gyógyít, azt ingyen teszi, szeretetből és irgalomból.

A gyógyítás során Krisztus kivonja a süket embert a forgatagból. Azzal, hogy ezt megteszi, egy időben bevonja őt a világ legintimebb közösségébe, az Atya és Fiú közötti imádság közösségébe. Imádkozik az Atyához a betegért és az hallóvá és beszélővé lesz. Jézus amit tesz, *azt hatalommal teszi*. Hatalma van az emberi megkötözöttséggel és bezártsággal szemben.

A történet világhóssá teszi azt is, hogy Jézus gyógyítása nem az ő megváltói munkájának a csúcsa és beteljesülése. Krisztus úton van és munkában áll, hogy irgalmassága univerzális, az egész világot átható, és így a mai napon hozzánk is eljutó legyen. Jézus személytől személyig szóló irgalmassága jel. Nagyon fontos jel, és annak a süket embernek egész életét meghatározó esemény, hisz meggyógyult. Az egész emberiségért, és így az értünk is tett nagy jelről néhány sorral lejjebb olvashatunk először Márk evangéliumában. Ez a jel nem más, mint az, ami sokaknak jelképpé degradálódott. A kereszttel. Pontosabban a kereszten történt esemény: Isten Fia, a Názáreti Jézus meghalt értünk, meghalt személy szerint értem. Szép kis karrier, mondhatnánk gúnyosan. Milyen önmegvalósítás ez? Csodái alapján a Názáreti sokkal többre hivatott. Sokan gondolkoztak így akkoriban és gondolkoznak ma is. De Isten szeretetének titka éppen ebben az ellentétben rejlik. Isten Fia nem *megvalósította*, hanem *lerombolta és feláldozta* magát. Jézus a kereszten az egész világ süketségét és bezártságát nyitotta meg Isten hangjának és sóhajának meghallására.

A meggyógyított ember nem csak hallott, hanem azon nyomban *beszélt* is. A sokaság is beszédes lett a dadogós tiszta szavai hallatán, és Ézsaiás próféta igéit kezdték bizonyágtételül mondogatni. Az Ószövetség és az Újszövetség elválaszthatatlan egymástól. Krisztus megjelenése és csodái ígéretként benne éltek az Ószövetségen nevelkedett emberekben. A meghallás beszédre indít. Péter néhány nappal később Jézus kérdésére a legtökéletesebb választ adja: Hát ti kinek mondotok engem? Te vagy a Krisztus.

Ennél többet ma sem mondhatunk.

III. Ha azt mondjuk, hogy ennek az istentiszteletnek az a tétje, hogy *hallgatókból hallókká* leszünk-e, akkor a legfontosabb, hogy Isten igéjének hatása alatt megvizsgáljuk saját viszonyunkat Istennel. Hol állok? Jézus szava és igéjének cselekvő hatása ma is személytől személyig ér. Fontos vagyok számára, irgalmas hozzám, ki akar vonni abból, ami körbe vesz és be akar vonni engem is Isten hatókörébe. A keresztre tekintve megnyílhatunk Isten felé.

Jézus pogány vidéken járt, a süketnéma is pogány lehetett. Isten szava szívünkre helyezi a mai napon: Jézus megváltó halála, a kereszttel *mindenkiért* történt. Nem valamilyen exkluzív társaság üzenete vagy kincse csupán az örömhír. Ahogy szól Isten a szombathelyi evangélikus gyülekezet tagjaihoz, ugyanúgy szól mindenkihez, aki a rádió mellett, talán tudatosan, netán véletlenül vagy éppen unalomból foglalt helyet ebben az órában.

Jézus most szemben áll velünk, magunkat kifejezni nem tudó, dadogó, egészségesen vagy fogyatékosan süket, bezárt és megkötözött emberekkel. Isten igéje kivon, és Jézus félrevon a világ süketitő zajából, de egyben bevon Isten hatókörébe minket. Nagyon komolyan kell ezt vennünk. Jézus irgalmas hozzánk és szeret mindannyiunkat: Keresőből találóvá, gőgösből alázatossá, fáradtból frissé, kétségek között vergődőből megvigasztalttá, magabiztosból visszafogottá, ateistából istenhívővé, megkötözöttségből szabad emberré, hallgatóból hallóvá és hallgatóságból Istent dicsőítő közösséggé akar formálni minket. Kifinomult hallást ajándékoz nekünk, hogy meghalljuk Isten szerető-hívó szavát.

Azt mondja: Nyílj meg! Effata! *Nyitott emberré* és személyiséggé akar tenni engem és téged. Sokat használnák, szinte divatos alkalmazni a nyitott jelzőt. Nyitott társadalom, nyitott személyiség, nyitott házasság vagy nyitott egyház. Jézus Isten felé és előtt nyitott emberré akar gyógyítani mindannyiunkat. Tőlünk nem vár semmit, csak feltétlen bizalmat. Isten felé nyitott emberként leszünk nyitottak egymás felé is. Hallóként meghalljuk az embertársunk hangját. Jézus megtöri a közöny süketségét, és megoldja nyelvünket az igazság hirdetésére, és szánalom helyett irgalmasságra tanít. Felelősséggel ruház fel minket, hogy rajtunk keresztül legyen a környezetünk egészséges.

Jézus ma is hatalommal van jelen a világban. Ezt minden hatalmaskodónak fel kellene ismerni. Az ember állandóan hatalomra vágyik, pedig nekünk gyógyító erőre van szükségünk. Pál levelében olvastuk: „Nem a magunk erejéből vagyunk alkalmasak”.

Az erőt kapjuk, csak őszintén kell kérnünk. A kereszttel tövében szembesülünk erőtlenségünkkel, és mégis erőt lelünk. Erőt a halláshoz és a beszédhez, erőt a tovább lépéshez, erőt az erőszakosak ellen, és erőt a gyengék megerősítéséhez. Erő, ami megnyitja zárt, bűnös személyünket a hitre, a boldog életre és az örökélet reményiségére.

Hallgatóból hallóvá! Erre hív a mai napon minket Krisztusért az Isten.

Gregersen-Labossa György

Az istentiszteletet közvetítette a Magyar Rádió

Corrigenda

Lapunk 9. számában a 349. Demokráciáról közkhelyszinten című bekezdésben fosztóképző helyett „fosztójelző” olvasandó. A kifejezésen a szerző azt a jelzőt érti, amely a jelzett szót eredeti, tulajdonképpeni jelentéstartalmától megfosztja és ezzel jelentését megváltoztatja.

Decemberi számunk szerzői

Béres Tamás PhD ösztöndíjas - Budapest

Cserhádi Sándor teológiai professor - Budapest

ifj. Fabiny Tibor egyetemi docens - Budapest

Galli István a Magyarországi Evangélikus Egyház ügyésze - Budapest

Gregersen Labossa György lelkész - Szombathely

Hegedűs Attila s.lelkész - Bonyhád

Koczor György lelkész - Pápa

Marossy Attila PhD ösztöndíjas - Budapest

Muntag Andor teológiai professor - Budapest

Nagy Gyula ny. püspök - Budapest

Reuss András teológiai professor - Budapest

Sánta Anikó lelkész - Magyarbánhegyes

Smidéliusz Zoltán esperes - Surd

Szabóné Mátrai Marianna szerkesztő - Budapest

Szevik Imre püspök - Budapest

Szentpétery Péter teológiai docens - Budapest

Terray László ny. lelkész - Norvégia

+ Vajta Vilmos ny. teológus - Svédország

Varga Gyöngyi PhD ösztöndíjas - Budapest

Veöreös Imre ny. lelkész - Budapest

